

Regeringens proposition**1975/76: 149**

med förslag till lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar, m. m.;

beslutad den 4 mars 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar:

OLOF PALME

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar. Distributionen av fjärrvärme har hittills inte varit lagreglerad och kommunerna har varit hänvisade till att träffa avtal med fastighetsägarna om anslutning till kommunens fjärrvärmenät.

Enligt propositionen skall statens industriverk på ansökan av den som driver en fjärrvärmeanläggning kunna förklara anläggningen för allmän, om det finns behov av anläggningen från allmän synpunkt. Den föreslagna lagen gäller endast för allmänna fjärrvärmeanläggningar. Kommunerna kan liksom hittills själva avgöra om de vill engagera sig i utbyggnad av fjärrvärme.

Rättsförhållandet mellan huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning och fastighetsägarna regleras efter mönster av lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen). Ägare av fastighet inom anläggningens verksamhetsområde har rätt att få fastigheten ansluten till fjärrvärmenätet, om fastigheten behöver anordningar för värme samt behovet inte kan med större fördel tillgodoses på annat sätt. Å andra sidan är sådana fastighetsägare i princip skyldiga att betala avgift enligt taxa som huvudmannen fastställer. Avgifterna får dock inte överstiga det belopp som behövs för att täcka kostnaderna, den s. k. självkostnadsprincipen. Avgifterna skall vidare fördelas mellan fastigheterna på ett rättvist och skäligt sätt, den s. k. likställighetsprincipen.

Twister mellan huvudman och fastighetsägare skall prövas av statens va-nämnd, som redan prövar motsvarande frågor enligt va-lagen.

Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1976.

1 Förslag till

Lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag är tillämplig på allmän fjärrvärmeanläggning. Med allmän fjärrvärmeanläggning avses anläggning, som har till ändamål att bereda bostadshus eller annan bebyggelse värmeförsörjning genom fjärrvärme och som förklarats för allmän enligt 2 §.

Den som driver allmän fjärrvärmeanläggning är anläggningens huvudman.

2 § Statens industriverk kan på ansökan av den som driver eller skall driva fjärrvärmeanläggning förklara anläggningen för allmän, om det finns behov av anläggningen från allmän synpunkt och sökanden såväl i ekonomiskt avseende som i övrigt har förutsättningar för att fullgöra uppgiften som huvudman för anläggningen.

Förklaras anläggning för allmän skall industriverket bestämma visst område, utöver vilket anläggningens verksamhetsområde ej får utsträckas.

3 § Som ägare av fastighet anses vid tillämpningen av denna lag den som enligt kommunalskattelagen (1928: 370) är skyldig att betala skatt för garantibelopp för fastigheten.

Har huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning träffat avtal med annan än fastighetsägare om brukande av anläggningen, gäller för denne vad som i lagen föreskrives om fastighetsägare.

När omständigheterna föranleder det tillämpas bestämmelse om fastighet i denna lag på byggnad eller annan anläggning, som ej tillhör ägaren till marken. Vad som i lagen föreskrives om ägare av fastighet skall därvid gälla anläggningens ägare.

Verksamhetsområde

4 § Allmän fjärrvärmeanläggningens verksamhetsområde är det område, inom vilket värmeförsörjningen har ordnats eller skall ordnas genom anläggningen.

Verksamhetsområdet skall vara fastställt till sina gränser. Det får ej omfatta endast vissa av de fastigheter som ingår i sådan samfällighet för värmeförsörjning som bildats i särskild ordning.

5 § Huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning bestämmer anläggningens verksamhetsområde med tillämpning av denna lag och föreskrift som meddelats med stöd av lagen.

Utan hinder av denna lag kan huvudman efter avtal med ägare av fastighet utanför anläggningens verksamhetsområde låta denne bruka anläggningen.

6 § Önskar huvudman att verksamhetsområdet för hans allmänna fjärrvärmeanläggning skall omfatta område som ingår eller avses ingå i

verksamhetsområdet för annan befintlig eller planerad fjärrvärmeanläggning, skall statens industriverk, om överenskommelse ej kan träffas, bestämma till vilken anläggning området skall hänföras. I samband härmed kan industriverket ändra vad som bestämts enligt 2 § andra stycket.

7 § Huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning skall meddela statens industriverk vad han bestämt om anläggningens verksamhetsområde. Försummas det, kan industriverket vid vite ålägga huvudmannen att fullgöra vad som åligger honom.

Uppgift om allmän fjärrvärmeanläggnings verksamhetsområde skall finnas tillgänglig hos industriverket.

Brukningsrätt och avgiftsskyldighet

8 § Huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning är skyldig att låta ägare av fastighet inom anläggningens verksamhetsområde bruka anläggningen, om fastigheten behöver anordningar för värme samt behovet ej kan med större fördel tillgodoses på annat sätt. Huvudmannen är dock berättigad till det anstånd med utförandet av de för brukandet nödvändiga arbetena som behövs för att samordningen med andra arbeten ej skall väsentligt försvåras.

Huvudman som är berättigad till anstånd enligt första stycket skall i skälig omfattning medverka till att behövlig provisorisk anordning för värmeförsörjning inrättas och skall till fastighetsägaren utge skälig ersättning för ökade kostnader till följd av anståndet.

9 § Ägare av fastighet inom allmän fjärrvärmeanläggnings verksamhetsområde skall betala avgifter till huvudmannen, om fastigheten behöver anordningar för värme samt behovet ej kan med större fördel tillgodoses på annat sätt än genom anläggningen. För obebyggd fastighet, som enligt stadsplan eller byggnadsplan är avsedd för bebyggande, skall, om ej särskilda skäl föranleder annat, behovet av anordningar för värme bedömas som om fastigheten vore bebyggd enligt planen.

Avgiftsskyldighet inträder, när huvudmannen upprättat förbindelsepunkt som anges i 13 § och underrättat fastighetsägaren därom.

10 § Ny ägare av fastighet svarar ej gentemot huvudman för avgift som förfaller till betalning före tillträdesdagen.

Leveransskyldighet

11 § Huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning är skyldig att tillhandahålla energi för erforderlig uppvärmning av fastighet som avses i 9 §.

Leveransskyldighet enligt första stycket föreligger ej när huvudmannen är ur stånd att fullgöra leveransen till följd av hinder utom hans råddighet. Huvudmannen är vidare berättigad att avbryta leveransen vid fara för personskada eller väsentlig egendomsskada eller när det behövs för sådana arbeten som är nödvändiga för fullgörande av leveransskyldigheten.

Anläggningen

12 § Allmän fjärrvärmeanläggning skall vara försedd med de anordningar som kräves för att den skall fylla sitt ändamål och tillgodose skäligen anspråk på säkerhet.

Allmän fjärrvärmeanläggning får ej inrättas i strid mot fastställd plan eller bestämmelser för märkens bebyggande eller så att ändamålsenlig bebyggelse eller lämplig planläggning försvåras.

Så länge allmän fjärrvärmeanläggning behövs skall huvudmannen underhålla anläggningen och i övrigt sörja för att den på tillfredsställande sätt fyller sitt ändamål.

13 § Det åligger huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning att för varje fastighet som avses i 9 § bestämma punkt, där inkoppling av fastighetens ledningar till anläggningen skall ske (förbindelsepunkt). Sådan punkt skall, om ej särskilda skäl föranleder annat, vara belägen i eller i omedelbar närhet av byggnad som skall uppvärmas genom fjärrvärmeanläggningen. Uppgift om punktens läge skall lämnas fastighetsägaren inom sådan tid som är skäligen med hänsyn till dennes intresse att kunna planera för fastighetens utnyttjande.

14 § I allmän fjärrvärmeanläggning ingår sådana ledningar och andra anordningar fram till förbindelsepunkterna som tillhör huvudmannen.

Inlösen av värmeanordningar m. m.

15 § Finns för fastighet som avses i 9 § anordning för värmeförsörjning som kan användas för den allmänna fjärrvärmeanläggningen, är ägaren av anordningen skyldig att på begäran av huvudmannen låta den införlivas med anläggningen mot skäligen ersättning.

16 § Anordning för värmeförsörjning, som blir onyttig till följd av att allmän fjärrvärmeanläggning kommer till stånd eller utvidgas, skall ersättas av huvudmannen i den mån det är skäligen med hänsyn till anordningens art, ålder och skick, den fördel ägaren får av den allmänna fjärrvärmeanläggningen och övriga omständigheter.

Fjärrvärmeinstallation

17 § Med fjärrvärmeinstallation förstås ledning för fjärrvärme som för fastighet dragits från förbindelsepunkt samt värmeväxlare eller annan anordning som står i direkt förbindelse med den allmänna fjärrvärmeanläggningen.

18 § Fastighetsägare får inte utan huvudmannens medgivande anordna eller förändra fjärrvärmeinstallation.

19 § Huvudman får i allmänna bestämmelser som avses i 22 § ange tekniska förutsättningar rörande fjärrvärmeinstallation.

20 § När det behövs, får huvudman låta undersöka fjärrvärmeinstallation och dess brukande.

Brukande av allmän fjärrvärmeanläggning

21 § Allmän fjärrvärmeanläggning skall brukas så att olägenhet för huvudmannen och annan såvitt möjligt undvikas.

22 § Huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning meddelar allmänna bestämmelser för anläggningens brukande. Fastighetsägares möjlighet att utnyttja anläggningen för dess ändamål får ej genom sådana bestämmelser oskäligt begränsas eller försvåras.

23 § Om huvudmannen ändrar allmänna bestämmelser, skall berörda fastighetsägare skriftligen underrättas om ändringens innebörd och tidpunkten för ikraftträdandet i skälig tid innan ändringen träder i kraft. Motsvarande gäller när huvudmannen i annat avseende ändrar förutsättningarna för fjärrvärmeanläggnings brukande.

Avgifter och taxa

24 § Avgifter som huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning tager ut får ej överskrida vad som behövs för att täcka nödvändiga kostnader för anläggningen och den tillhandahållna energin.

25 § Avgiftsskyldighet skall fördelas mellan fastigheterna efter skälig och rättvis grund.

26 § Avgift skall utgå enligt taxa som huvudman utformar i överensstämmelse med de grunder som anges i 24 och 25 §§. Avgift kan utgå som engångsavgift och som periodiska avgifter.

Engångsavgift får ej sättas högre än att den svarar mot fastighetens andel i kostnaden för den allmänna fjärrvärmeanläggningens utförande. Uppgår engångsavgift till belopp som är betungande med hänsyn till fastighetens ekonomiska bärkraft och övriga omständigheter, skall, om fastighetens ägare begär det samt godtagbar säkerhet ställes, avgiften fördelas på årliga inbetalningar under viss tid, högst tio år.

27 § Avgift skall betalas vid anfordran. På obetalt belopp utgår ränta enligt 6 § räntelagen (1975: 635) från dagen för anfordran.

Skall engångsavgift fördelas på årliga inbetalningar, utgår ränta enligt 5 § räntelagen på varje del av avgiften som förfaller till betalning i framtiden från den dag då den första inbetalningen skall ske till dess ifrågasvarande del av avgiften betalas eller ränta skall utgå enligt första stycket.

Avtal om fjärrvärmefrågor

28 § Huvudman kan träffa avtal med fastighetsägare om sådan fjärrvärmefråga som ej regleras i allmänna bestämmelser eller taxa.

Skadeståndsskyldighet m. m.

29 § Har huvudman eller fastighetsägare överskridit sin rätt eller åsidosatt sin skyldighet i förhållande till den andre, skall han återställa vad som rubbats eller fullgöra vad som efterfattats samt ersätta skadan.

Avstängning av värmeförsel

30 § Försummar fastighetsägare att betala avgift som avses i denna lag eller att i annat hänseende iakttaga vad som åligger honom och är försummelsen väsentlig får huvudmannen stänga av värmeförseln till fastigheten, om han ej genom anmaning har kunnat åstadkomma rättelse och avstängning kan ske utan att sanitär olägenhet uppkommer. Kostnad för avstängningsåtgärd får påföras fastighetsägaren.

Särskilda bestämmelser om vissa allmänna fjärrvärmeanläggningar

31 § För allmän fjärrvärmeanläggning som drives av annan än kommun gäller 32 och 33 §§.

32 § Kommun, inom vars område anläggningen har sitt verksamhetsområde, får utse tillsynsman för anläggningen.

Tillsynsman har tillträde till alla delar av anläggningen. Han får granska räkenskaper och övriga handlingar rörande denna. Han avger årligen berättelse över sin tillsyn till kommunen.

Förhållande som påkallar ingripande av kommunen, statens industriverk eller annan myndighet skall av tillsynsmannen anmälas till kommunen.

33 § Kan med skäl antagas, att huvudman åsidosätter viss eller vissa fastigheters intressen eller annars driver anläggningen på mindre lämpligt sätt, kan statens industriverk förordna syssloman att i huvudmannens ställe och för hans räkning driva anläggningen. Syssloman kan entledigas av industriverket när förhållandena föranleder det.

Syssloman har rätt till arvode av huvudmannen. Industriverket bestämmer arvodets belopp.

Tystnadsplikt

34 § Den som deltagit i undersökning enligt 20 § får ej obehörigen röja eller nyttja yrkeshemlighet eller annat förhållande som han därvid fått kunskap om. Motsvarande gäller för tillsynsman eller syssloman med avseende på vad han erfarit på grund av sitt uppdrag.

Prövning av fjärrvärmefrågor

35 § Statens industriverk kan i ärende enligt denna lag vid behov anlita sakkunnig. Den sakkunnige har rätt till ersättning med belopp, som industriverket bestämmer. Huvudmannen för den fjärrvärmeanläggning som ärendet rör betalar ersättningen.

Talan mot beslut av industriverket enligt 7 eller 33 § eller om ersättning till sakkunnig som avses i första stycket föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av industriverket enligt denna lag föres talan hos regeringen genom besvär.

Föreskrifter om avgifter i ärende hos industriverket enligt denna lag meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av industriverket.

36 § Mål som anges i 37 § prövas av statens va-nämnd. Bestämmelser om nämnden finns i lagen (1976: 000) om statens va-nämnd.

37 § Va-nämnden prövar mål angående inlösen eller ersättning enligt 15 eller 16 § samt mål som rör tvist mellan huvudman och fastighetsägare om

1. rätt att bruka allmän fjärrvärmeanläggning eller skyldighet att genom avgift bidra till kostnaderna för sådan anläggning,
2. tillämpning eller tolkning av allmänna bestämmelser eller taxa,
3. giltigheten, beståndet eller rätta innebörden av avtal mellan huvudman och fastighetsägare,
4. villkor för brukande av allmän fjärrvärmeanläggning i den mån allmänna bestämmelser och taxa ej är tillämpliga samt avtal ej kunnat träffas,
5. fordran på avgift till huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning,
6. skadestånd eller annan påföljd enligt 29 eller 30 §,
7. skyldighet enligt 8 § andra stycket att medverka till att provisorisk anordning för värmeförsörjning inrättas eller att utge ersättning,
8. annan fjärrvärme fråga, som avses i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

2 Förslag till

Lag om statens va-nämnd

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelse

1 § Statens va-nämnd prövar mål enligt lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar samt mål enligt lagen (1976: 000) om allmänna fjärrvärmeanläggningar.

Nämndens sammansättning m. m.

2 § Nämnden består av ordförande och fem andra ledamöter. Ordföranden skall vara lagfaren och erfaren i domarvärv. Av de övriga ledamöterna skall en ha sakkunskap och erfarenhet i tekniska frågor avseende vatten och avlopp eller fjärrvärme. Två ledamöter skall vara väl förtrogna med förvaltning och skötsel av allmän va-anläggning eller med frågor avseende leverans av fjärrvärme. En ledamot skall vara väl förtrogen med bostadsfastigheters va-förhållanden eller värmeförsörjning. En ledamot skall vara väl förtrogen med va-förhållanden eller värmeförsörjning för annan bebyggelse än bostäder.

I den utsträckning det behövs skall för ledamot finnas ersättare. Bestämmelserna om ledamot gäller även ersättare.

3 § Regeringen förordnar ordförande, övriga ledamöter och ersättare i nämnden. Ledamot förordnas för viss tid.

4 § Ledamot i nämnden skall vara myndig svensk medborgare.

5 § Bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare äger motsvarande tillämpning på ledamot i nämnden.

6 § Nämnden är beslutför med ordföranden ensam

1. vid förberedande åtgärd samt vid prövning av fråga om avvisning eller avskrivning av mål,

2. när talan i målet medgivits eller parterna endast begär stadfästelse av förlikning, vid meddelande av beslut enligt 15 § samt vid prövning av fråga om återförvisning som avses i 2 § lagen (1976: 000) om betalningsföreläggande för fordringar som skall prövas av statens va-nämnd.

Handläggning som avses i första stycket 1 kan enligt uppdrag av ordföranden också ombesörjas av annan lagfaren tjänsteman vid nämnden, vilken förordnats därtill av nämnden.

7 § Rättegångsbalkens regler om omröstning i tvistemål äger motsvarande tillämpning på avgörande av nämnden. Ordföranden skall dock säga sin mening först.

Förfarandet vid nämnden

8 § Talan väckes hos nämnden genom ansökan, som skall vara skriftlig och innehålla uppgift om parternas namn och hemvist, den berörda fastigheten samt sökandens yrkande och grunderna för detta.

Uppfyller ansökan ej vad som föreskrives i första stycket, skall nämnden förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Efterkommes ej föreläggandet, får ansökningen avvisas.

Återkallas ansökan, avskrivs målet.

9 § Om ej ansökningen omedelbart avvisas, skall nämnden bereda motparten tillfälle att inom tid som nämnden utsätter skriftligen yttra sig över den.

Vid behov skall nämnden föranstalta om ytterligare skriftväxling.

10 § Nämnden skall hålla förhandling, om det ej är uppenbart att förhandling ej behövs för frågans avgörande. Förhandling skall hållas på plats som är välbelägen för parterna.

Underlåter sökanden att på kallelse infinna sig till förhandling, skall målet avskrivas. Motparten kan vid vite föreläggas att inställa sig.

11 § Nämnden skall klarlägga tvistefrågorna, vara verksam för att målet utredes och söka förlika parterna.

12 § Om det behövs för utredning i särskild fråga, kan nämnden eller, efter förordnande av ordföranden, ledamot i nämnden verkställa besiktning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för besiktningen.

Lämnar part ej frivilligt tillfälle till besiktning eller till granskning av handling som är av betydelse för tvisten får nämnden förelägga honom vite.

Vid behov kan nämnden anlita sakkunnig för särskild utredning. Den sakkunnige har rätt till skäligen ersättning av allmänna medel enligt nämndens bestämmande.

13 § Nämnden kan inkalla i saken insatt person för att höras i målet. Föreläggande får meddelas honom att inställa sig vid vite. Ersättning för inställelsen utgår av allmänna medel enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

14 § I mål angående inlösen eller ersättning enligt 15 eller 16 § lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar samt 15 eller 16 § lagen (1976: 000) om allmänna fjärrvärmeanläggningar skall huvudmannen svara för kostnaderna på ömse sidor vid nämnden. Dock skall 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning.

I annat mål än som avses i första stycket kan part på begäran tillerkännas ersättning av motparten för kostnad vid nämnden, om det finns särskilda skäl för det.

15 § Nämnden kan på begäran av part och efter att ha lämnat andra parten tillfälle att yttra sig förordna om vad som skall gälla för tiden till dess slutligt avgörande föreligger i målet. Beslut, varigenom sådant förordnande meddelats, länder genast till efterrättelse som domstols laga-kraftäggande dom men kan när som helst återkallas av nämnden.

16 § Om part kan föra talan mot beslut av nämnden skall i detta anges vad parten därvid har att iakttaga.

Beslut skall meddelas snarast möjligt sedan utredningen avslutats.

Beslut tillställs part genom nämndens försorg.

17 § Vid nämndens sammanträden och vid besiktning föres protokoll.

Bestämmelserna i 5 kap. rättegångsbalken om offentlighet vid domstol gäller i tillämpliga delar.

Nämnden är berättigad att för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnad eller annan allmän byggnad, som ej är för tillfället upptagen för sitt huvudsakliga ändamål eller utgöres av gudstjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

18 § Skall inlaga, kallelse, föreläggande, beslut eller annan handling enligt bestämmelse i denna lag eller eljest tillställas part, sker det genom delgivning.

Om beslut är sådant som avses i 16 § första stycket, skall beslutet delges part, som beslutet gått emot, på samma sätt som stämning i tvistemål.

Fullföljd av talan

19 § Talan mot beslut av nämnden, som innebär avgörande av saken, föres genom vad. Detsamma gäller i fråga om beslut, varigenom nämnden i samband med avgörande av saken utlåt sig om ersättning enligt 14 §. Särskild vadeanmälan behövs ej.

Mot nämndens beslut, varigenom nämnden avvisat ansökan, avskrivit mål, utlåt sig om ersättning enligt 12 § tredje stycket eller 13 § eller i annat fall än som avses i första stycket utlåt sig om ersättning enligt 14 § eller utlåt sig ifråga som avses i 15 §, föres talan genom besvär. Mot annat av nämnden meddelat beslut som ej innebär avgörande av saken får talan föras endast i samband med sådan talan som avses i första stycket första punkten.

Beslut av nämnden får verkställas som domstols dom.

20 § Talan mot nämndens beslut föres hos Svea hovrätt. Målet prövas av hovrätten i dess sammansättning som vattenöverdomstol.

Vadeinlaga och besvärshandling skall ha kommit in till hovrätten inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Har handlingen kommit in till nämnden, utgör detta ej hinder mot att talan upptages till prövning, om handlingen kommit in till nämnden före fullföljdstidens utgång. Det ankommer på hovrätten att avgöra huruvida hinder mot talans prövning föreligger.

21 § Beträffande rättegången i hovrätten gäller, med de avvikelser som följer av 20 och 22 §§, i tillämpliga delar vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om tvistemål och om besvär.

22 § Om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken skall huvudmannen i mål som anges i 14 § första stycket alltid själv bära såväl sina egna kostnader som kostnad vilken åsamkas motparten genom att huvudmannen fullföljt talan.

23 § Bestämmelserna i 21 och 22 §§ gäller i tillämpliga delar rättegången i högsta domstolen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

3 Förslag till

Lag om betalningsföreläggande för fordringar som skall prövas av statens va-nämnd

Härigenom föreskrives följande.

1 § För fordran på avgift till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning eller för allmän fjärrvärmeanläggning får huvudmannen söka betalningsföreläggande vid allmän underrätt utan hinder av att tvist om anspråket skall prövas av statens va-nämnd.

2 § Bestrider gäldenären ansökningsen och hänskjutes målet med anledning härav till rättegång, skall målet överlämnas till va-nämnden. Talan får ej föras mot beslut om överlämnande. Har annan domstol än högsta domstolen överlämnat målet skall nämnden, om den finner sig icke vara behörig, visa målet åter till den domstol som överlämnat det. Sedan nämnden prövat frågan om återförvisning får frågan huruvida målet hör under nämnden ej upptagas på nytt.

3 § Talan i mål som enligt 2 § överlämnats till statens va-nämnd skall anses väckt vid denna när ansökningsen om betalningsföreläggande gjordes hos den allmänna underrätten.

Har allmän underrätt i mål om betalningsföreläggande på ansökningsen tecknat bevis att utmätning får ske och vill gäldenären söka återvinning skall han hos va-nämnden göra ansökan enligt 8 § lagen (1976: 000) om statens va-nämnd inom tid som anges i 35 § första stycket lagsökningslagen (1946: 808).

4 § Beträffande förfarandet vid allmän underrätt i mål som avses i denna lag gäller i övrigt i tillämpliga delar lagsökningslagen (1946: 808)

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976, då lagen (1970: 245) om betalningsföreläggande för fordringar på avgifter till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning skall upphöra att gälla.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970: 244) om allmänna vatten och avloppsanläggningar

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1970: 244) om allmänna vatten och avloppsanläggningar¹

dels att 38—54 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 13, 23, 27, 30, 34 och 36 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Det åligger huvudman för allmän va-anläggning att för varje fastighet *vars ägare skall bruka anläggningen* bestämma punkt, där inkoppling av fastighetens ledningar till anläggningen skall ske (förbindelsepunkt). Sådan punkt skall, om ej särskilda skäl föranleder annat, vara belägen i fastighetens omedelbara närhet. Uppgift om punktens läge skall lämnas fastighetsägaren inom sådan tid som är skäligen med hänsyn till dennes intresse att kunna planera för fastighetens utnyttjande.

Det åligger huvudman för allmän va-anläggning att för varje fastighet *som avses i 9 §* bestämma punkt, där inkoppling av fastighetens ledningar till anläggningen skall ske (förbindelsepunkt). Sådan punkt skall, om ej särskilda skäl föranleder annat, vara belägen i fastighetens omedelbara närhet. Uppgift om punktens läge skall lämnas fastighetsägaren inom sådan tid som är skäligen med hänsyn till dennes intresse att kunna planera för fastighetens utnyttjande.

23 §

Om *huvudman* ändrar allmänna bestämmelser, skall berörda fastighetsägare *skäligen tid innan ändringen träder i kraft* skriftligen underrättas om ändringens innebörd och tidpunkten för ikraftträdandet. Motsvarande gäller när *huvudman* i annat avseende ändrar förutsättningarna för va-anläggnings brukande.

Om *huvudmannen* ändrar allmänna bestämmelser, skall berörda fastighetsägare *skriftligen* underrättas om ändringens innebörd och tidpunkten för ikraftträdandet *i skäligen tid innan ändringen träder i kraft*. Motsvarande gäller när *huvudmannen* i annat avseende ändrar förutsättningarna för va-anläggnings brukande.

¹ Senaste lydelse av 43 § 1975: 730 samt av 47, 49, 51 och 52 §§ 1971: 1158.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §

Avgift skall utgå enligt taxa som huvudman utformar i överensstämmelse med de grunder som anges i 24—26 §§. Avgift kan utgå som engångsavgift *eller* som periodiska avgifter.

Engångsavgift får ej sättas högre än att den svarar mot fastighetens andel i kostnaden för den allmänna va-anläggningens utförande. Uppgår engångsavgift till belopp som är betungande med hänsyn till fastighetens ekonomiska bärkraft och övriga omständigheter, skall, om fastighetens ägare begär det samt godtagbar säkerhet ställes, avgiften fördelas på årliga inbetalningar under viss tid, högst tio år.

Avgift skall betalas vid anfordran. På obetalt belopp får *skälig ränta räknas* från dagen för anfordran.

Avgift skall utgå enligt taxa som huvudman utformar i överensstämmelse med de grunder som anges i 24—26 §§. Avgift kan utgå som engångsavgift *och* som periodiska avgifter.

Avgift skall betalas vid anfordran. På obetalt belopp *utgår ränta enligt 6 § räntelagen (1975: 635)* från dagen för anfordran.

Skall engångsavgift fördelas på årliga inbetalningar, utgår ränta enligt 5 § räntelagen på varje del av avgiften som förfaller till betalning i framtiden från den dag då den första inbetalningen skall ske till dess ifrågavarande del av avgiften betalas eller ränta skall utgå enligt tredje stycket.

30 §

Försummar fastighetsägare att betala avgift som avses i denna lag eller att i annat *väsentligt* hänseende iakttaga vad som åligger honom och *har huvudmannen ej genom anmaning kunnat åstadkomma rättelse*, får huvudmannen stänga av vattentillförseln till fastigheten, om *detta* kan ske utan att sanitär olägenhet uppkommer. Kostnad för avstängningsåtgärd får påföras fastighetsägaren.

Försummar fastighetsägare att betala avgift som avses i denna lag eller att i annat hänseende iakttaga vad som åligger honom och *är försummelsen väsentlig* får huvudmannen stänga av vattentillförseln till fastigheten, om *han ej genom anmaning har kunnat åstadkomma rättelse och avstängning* kan ske utan att sanitär olägenhet uppkommer. Kostnad för avstängningsåtgärd får påföras fastighetsägaren.

34 §²

Den som deltagit i undersökning enligt 20 § får ej obehörigen röja eller nyttja yrkeshemlighet eller annat förhållande som han

Den som deltagit i undersökning enligt 20 § får ej obehörigen röja eller nyttja yrkeshemlighet eller annat förhållande som han

² Senaste lydelse 1975: 730.

Nuvarande lydelse

därvid fått kunskap om.

Föreslagen lydelse

därvid fått kunskap om. Motsvarande gäller för tillsynsman eller sysloman med avseende på vad han erfarit på grund av sitt uppdrag.

36 §³

För prövning av mål som anges i 37 § finns statens va-nämnd. Denna består av ordförande och fem andra ledamöter. Ordföranden skall vara lagfaren och erfaren i domarvärv. Av de övriga ledamöterna skall en ha sakkunskap och erfarenhet i va-tekniska frågor. Två ledamöter skall vara väl förtrogna med förvaltning och skötsel av allmän va-anläggning. En ledamot skall vara väl förtrogen med bostadsfastigheters va-förhållanden. En ledamot skall vara väl förtrogen med va-förhållanden som avser annan bebyggelse än bostäder. Ledamot skall vara myndig svensk medborgare.

I den utsträckning det behövs skall för ledamot finnas ersättare, som uppfyller de för ledamoten föreskrivna behörighetskraven.

Ledamöter och ersättare förordnas av regeringen för viss tid.

Vid förberedande åtgärd, vid meddelande av beslut enligt 45 § samt vid prövning av fråga om avvisning eller avskrivning av mål kan nämnden bestå av ordföranden ensam.

Mål som anges i 37 § prövas av statens va-nämnd. Bestämmelser om nämnden finns i lagen (1976: 000) om statens va-nämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976. Äldre räntebestämmelser i 27 § gäller dock fortfarande i fråga om ränta för tid före ikraftträdandet. Har skyldighet att utge ränta uppkommit före ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser även för tiden därefter.

³ Senaste lydelse 1975: 730.

5 Förslag till

Lag om ändring i anläggningslagen (1973: 1149)

Härigenom föreskrives att 1 § anläggningslagen (1973: 1149) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Enligt denna lag kan inrättas anläggning som är gemensam för flera fastigheter och som tillgodoser ändamål av stadigvarande betydelse för dem (gemensamhetsanläggning). Fråga om gemensamhetsanläggning prövas vid förrättning.

Kan enligt bestämmelser i annan författning än fastighetsbildningslagen (1970: 988) fråga om inrättande av anläggning gemensamt för flera fastigheter prövas av domstol eller annan myndighet, gäller ej denna lag. Ej heller gäller lagen allmän vatten- och avloppsanläggning.

Kan enligt bestämmelser i annan författning än fastighetsbildningslagen (1970: 988) fråga om inrättande av anläggning gemensamt för flera fastigheter prövas av domstol eller annan myndighet, gäller ej denna lag. Ej heller gäller lagen allmän vatten- och avloppsanläggning *eller allmän fjärrvärmeanläggning*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

6 Förslag till

Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370)

Härigenom föreskrives att 13 § 1 mom. kommunalskattelagen (1928: 370) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §¹

1 mom. *Särskild fastighetstaxering* skall verkställas de år då allmän fastighetstaxering icke äger rum. Därvid skall ny taxering av fastighet ske, om under löpande taxeringsperiod

- 1) ny taxeringsenhet bör bildas eller taxeringsenhet ombildas,
- 2) taxeringsenhetens beskattningsnatur bör ändras,
- 3) taxeringsenhet, som förut varit undantagen från skatteplikt, blivit skattepliktig eller förut skattepliktig taxeringsenhet övergått till att vara icke skattepliktig,
- 4) bebyggelse skett på taxeringsenhet, som förut varit obebyggd, eller bebyggelsen på en förut bebyggd taxeringsenhet rivits, brunnit ned eller förts bort,
- 5) taxeringsenhetens värde ökat eller minskat genom förändringar i

¹ Senaste lydelse 1972: 169.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

fråga om byggnadsbeståndet eller markanläggning eller till följd av markarbete,

6) taxeringsenhets värde minskat genom skogsavverkning eller täktverksamhet eller till följd av skogsbrand, vattenflöde eller jämförlig händelse.

Har under löpande taxeringsperiod taxeringsenhets värde ökat eller minskat till följd av fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, skall vid särskild fastighetstaxering ny taxering ske, om den kommun inom vilken taxeringsenheten är belägen eller taxeringsenhetens ägare begär det. Detsamma skall gälla om taxeringsenhetens värde ökat eller minskat till följd av myndighets eller domstols beslut, som innebär ändring i fråga om förfoganderätten eller eljest i fråga om rätten att utnyttja den, liksom till följd av att avgift till allmän va-anläggning (anslutningsavgift) eller gatukostnadsbidrag erlagts för taxeringsenheten.

Har under löpande taxeringsperiod taxeringsenhets värde ökat eller minskat till följd av fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, skall vid särskild fastighetstaxering ny taxering ske, om den kommun inom vilken taxeringsenheten är belägen eller taxeringsenhetens ägare begär det. Detsamma skall gälla om taxeringsenhetens värde ökat eller minskat till följd av myndighets eller domstols beslut, som innebär ändring i fråga om förfoganderätten eller eljest i fråga om rätten att utnyttja den, liksom till följd av att avgift till allmän va-anläggning eller allmän fjärrvärmeanläggning (anslutningsavgift) eller gatumarkersättning eller gatukostnadsbidrag erlagts för taxeringsenheten.

Ny taxering i fall som avses i första stycket 5 eller 6 eller andra stycket skall ske endast om taxeringsvärdet bör ökas eller minskas med minst en femtedel, dock minst 10 000 kronor. Har i fall som avses i första stycket 5 värdet ökat på grund av nedlagda kostnader, som uppgår till minst en miljon kronor, får emellertid ny taxering ändock ske.

Har taxeringsenhets värde bestämts under förutsättning att den användes i förvärvsverksamhet av visst slag, och nedlägges verksamheten stadigvarande helt eller i allt väsentligt under löpande taxeringsperiod, skall vid särskild fastighetstaxering ny taxering ske, om taxeringsenhetens ägare begär det och taxeringsenhetens taxeringsvärde till följd av värdeminskning i anledning av nedläggningen bör minskas med minst hälften.

Framställning som avses i andra och fjärde styckena skall göras hos länsstyrelse eller lokal skattemyndighet eller hos ordföranden i den taxeringsnämnd på vilken taxering av fastigheten ankommer och ha inkommit senast den 15 februari under det år då den nya taxeringen avses skola ske.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-03-04

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Norling, Lidbom, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson

Föredragande: statsrådet Geijer

Proposition med förslag till lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar, m. m.

1 Inledning

Värmeanläggningsutredningen (Ju 1973:06) tillkallades i februari 1973 för att pröva frågan om lagstiftning om allmänna värmeanläggningar (1974 års riksdagsberättelse s. 72—74). Utredningen¹ har i september 1974 avlämnat betänkandet (SOU 1974:77) Värmeförsörjning enligt värmeplan. Betänkandet innehåller bl. a. förslag till lag om allmänna värmesystem. Utredningens förslag till lag om allmänna värmesystem bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av vattenöverdomstolen, statskontoret, byggnadsstyrelsen, statens förhandlingsnämnd, statens naturvårdsverk, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, bostadsstyrelsen, statens planverk, statens va-nämnd, statens lantmäteriverk, statens industriverk, statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström, statens vattenfallsverk, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, elutredningen (I 1971:01), Aktiebolaget Atomenergi, Föreningen ekonomisk rationell uppvärmning, Hyresgästernas riksförbund, Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund (HSB), Näringslivets byggnadsdelegation, Svenska elverksföreningen, Svenska gasföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska kraftverksföreningen, Svenska petroleum institutet, Svenska riksbyggen, Svenska värmeverksföreningen, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges villaägareförbund

¹ Utredningsman överdirektören Helmer Wallner.

och Ångpanneföreningen. Ett gemensamt yttrande har avgetts av Rörfirmornas riksförbund, Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund, Svenska konsulterande ingenjörers förening, Svenska konsulterande VVS-ingenjörers förening, Svenska rörgrossistföreningen, VVS-fabrikanternas råd, VVS-information och VVS-tekniska föreningen (i fortsättningen används benämningen VVS-branschen för detta remissyttande).

Länsstyrelserna har bifogat yttranden från Stockholms, Södertälje, Helsingborgs, Landskrona, Lunds, Malmö, Göteborgs, Öckerö, Uddevalla och Lysekils kommuner, Nordvästra Skånes kommunalförbund, Sydvästra Skånes kommunalförbund, Uppsala industriverk och Göteborgs fastighetsägareförening.

2 Nuvarande ordning

2.1 Fjärrvärme

Fjärrvärme innebär att centralt uppvärmt vatten distribueras i ett ledningsnät till enskilda fastigheter, där värmecenergin utnyttjas för uppvärmning vari inbegrips framställning av förbrukningsvarmvatten. Den anläggning där fjärrvärmen produceras kallas fjärrvärmeverk. Vanligast är f. n. hetvattencentraler som oftast kallas värmeverk. Dessa producerar enbart hetvatten för fjärrvärmeändamål. I kraftvärmeverk produceras både fjärrvärme och elenergi. Enligt Svenska värmeverksföreningen finns det f. n. kraftvärmeverk i tolv av de 50 tätorter som har fjärrvärme i större eller mindre omfattning (se den av föreningen i oktober 1975 publicerade utredningen Kraftvärme 1975).

Hetvattencentraler och kraftvärmeverk eldas hittills i huvudsak med olja, men de skulle i princip kunna utföras även för eldning med fasta bränslen, dvs. kol eller ved. I några fall är oljeeldade anläggningar av beredskapsskäl utförda så att de lätt kan omställas till eldning med inhemska bränslen. Även sopor och annat avfall kan användas som bränsle och så sker också i några tätorter, dock främst som ett led i kvittblivningen av sopor.

I en hetvattencentral kan man komplettera den bränsleeldade pannan med en elpanna. Särskilt om elpannan utnyttjas under lågbelastningstid på elnätet kan billig elenergi utnyttjas för hetvattenproduktionen och dessutom kommer elenergin då i huvudsak från vattenkraft- och kärnkraftanläggningar.

I princip kan en hetvattencentral eller ett kraftvärmeverk också utföras som en kärnenergianläggning. Kärnenergibaserade kraftvärmeverk diskuteras bl. a. för Stockholms- och Malmöregionerna. När det gäller kärnenergibaserad ren hetvattenproduktion pågår ett utvecklingsarbete

bl. a. för att utvärdera om säkerhetskraven kan förändras så att en anläggning lättare kan närförläggas.

Ett kraftvärmeverk kan tekniskt sett byggas upp med olika typer av maskiner. Hittills har kraftvärmeverk baserade på den s. k. mottrycksprincipen varit dominerande. Dessa mottrycksverk måste av ekonomiska skäl ha en viss storlek. Den tekniska utvecklingen har emellertid visat på möjligheter att tillverka även andra typer av kraftvärmeverk baserade på exempelvis dieselmotor eller gasturbin och dessa anläggningar behöver inte vara så stora som mottrycksverken.

I hetvattencentraler och i kraftvärmeverk utnyttjas bränslet till ca 85 %. I en enskild värmepanna utnyttjas bränslet till mellan 50 och 70 %. Skillnaden i bränsleutnyttjning är också stor mellan ett kraftvärmeverk och en anläggning för enbart produktion av elenergi, värmekraftverk, som också benämns ångkraftverk eller vanligast kondenskraftverk. I ett fossileldat kondenskraftverk utvinns omkring 40 % elenergi medan kondensförlusterna är omkring 50 %. I ett kraftvärmeverk utvinns av den tillförda energin omkring 35 % som elenergi och omkring 55 % som fjärrvärme.

Svenska värmeverksförningen har i en broschyr publicerat följande statistiska uppgifter rörande landets fjärrvärmeverk. Uppgifterna avser driftåret 1974/75 respektive 1975-06-30.

Levererad värmeenergi	16 940 GWh
Ansluten värmeeffekt	9 690 MW
Producerad elenergi (kraftvärme)	3 420 GWh
Installerad effekt (kraftvärme)	1 604 MW
Bränsleförbrukning i verk	
Eldningsolja	2 116 500 toe
varav lågsvavlig	1 038 150 toe
Avfall (sopor) motsv.	47 340 toe
Elpanneenergi motsv.	4 300 toe
Sammanlagd ledningslängd	2 020 km
Kapitalinvesteringar	450 Mkr

GWh betyder gigawattimme. Prefixet giga anger miljard. MW betyder megawatt. Prefixet mega anger miljon. Förkortningen toe betyder ton ekvivalent olja.

Enligt en uppskattning som har gjorts av Svenska värmeverksförningen är f. n. ca 700 000 lägenheter i flerbilshus (av totalt två miljoner) och ca 30 000 småhus (av totalt en och en halv miljon) anslutna till fjärrvärme. Dessutom uppvärms kontor, skolor, affärer och industrilokaler med fjärrvärme motsvarande ytterligare ca 350 000 lägenheter.

Distributionen av fjärrvärme är inte lagreglerad. Tvångsrätt att dra fram och begagna erforderliga ledningar kan erhållas med stöd av led-

ningsrättslagen (1973: 1144), expropriationslagen (1972: 719) eller byggnadslagen (1947: 385). Erforderlig mark för produktionsanläggningar för fjärrvärme kan förvävas med stöd av expropriationslagen eller byggnadslagen.

Utredningen (I 1975: 03) om kommunal energiplanering skall enligt direktiven överväga om — vid sidan av energiplaneringen — krav på koncession bör införas för anläggande och drift av fjärrvärmenät. Ett kärnkraftverk prövas f. n. enligt atomenergilagen (1956: 306) och enligt miljöskyddslagen (1969: 387). Koncessionsplikt enligt miljöskyddslagen föreligger enligt 2 § miljöskyddskungörelsen (1969: 388) — förutom för kärnkraftverk — för ångkraftanläggning eller annan anläggning för eldningsmedel med fossilt bränsle med tillförd effekt överstigande 50 MW samt för kol- eller spaltgasverk. För gasturbinkraftanläggning gäller endast anmälningsplikt enligt 8 § miljöskyddskungörelsen.

Regeringen skall enligt 136 a § byggnadslagen pröva tillkomsten och lokaliseringen av industriell eller liknande verksamhet, som är av väsentlig betydelse för bl. a. hushållningen med energi eller med landets samlade mark- och vattentillgångar. Bland de nyanläggningar som alltid skall prövas av regeringen nämns i 136 a § särskilt kärnkraftanläggning samt ångkraftanläggning och annan anläggning för eldningsmedel med fossilt bränsle med tillförd effekt överstigande 500 MW.

2.2 Elvärme

Beträffande elvärme skiljer man på direktverkande elvärme och ackumulerande elvärme. Vid direktverkande elvärme omvandlas elenergin direkt till värme i radiatorer i varje rum i byggnaden eller också används elenergin för att värma upp vatten i ett konventionellt radiatorsystem för vattenburen värme. Uppvärmningen kan ske antingen lokalt i varje fastighet eller centralt vid exempelvis ett fjärrvärmeverk. Sker uppvärmningen centralt blir det en form av fjärrvärme. Den ackumulerande elvärmen, som oftast utförs med vattenburet värmesystem, innebär att man exempelvis använder det överskott på elenergi som finns på natten när den normala elbelastningen sjunker. Ett distributionsnät för hushållsel kan inte utan vidare användas för elvärme i stor skala. För detta krävs ledningar med större kapacitet och ett tätare nät av transformatorstationer.

Eldistributionen täcker hela landet och regleras i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (1902 års lag). Enligt denna lag krävs tillstånd (koncession) för framdragande eller begagnande av ledning för elektrisk starkström. Sådant tillstånd meddelas antingen som linjekoncession eller som områdeskoncession. Innehavare av områdeskoncession är skyldig att tillhandahålla el åt envar som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål.

Koncession meddelas i allmänhet av statens industriverk som också prövar frågor om distributionsplikt. Frågor om prissättning och övriga leveransvillkor prövas däremot av en särskild nämnd, statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström.

Utöver vad som har angivits i föregående avsnitt kan beträffande lagregleringen av elproduktionen anges att vattenkraftverk skall prövas enligt vattenlagen (1918: 523). I fråga om ledningar och mark för produktion gäller detsamma som för fjärrvärme med det tillägget att tvångsrätt kan erhållas även med stöd av vattenlagen.

2.3 Gasvärme

Gasverk har i Sverige funnits i flera städer. Några har lagts ner. De övriga har byggts om från koksgasverk till moderna s. k. spaltgasverk, som drivs med lättbensin eller gasol. Stadsgas förekommer nu i tolv kommuner av vilka tio har egen produktion. År 1973 användes av producerad gasmängd 37 % för industri, 26 % för hushåll och 37 % för uppvärmning av hus. Då fanns 15 000 abonnenter med installerad gasvärme. Gasledningarna till fastigheterna har normalt sådan kapacitet att de kan utnyttjas för både hushållsändamål och uppvärmning. Naturgas finns f. n. inte tillgänglig i Sverige.

Gasdistributionen är inte lagreglerad. I fråga om ledningar och mark för produktion gäller detsamma som för fjärrvärme. För kol- och spaltgasverk gäller koncessionsplikt enligt miljöskyddslagen.

3 Utredningen

3.1 Allmänt

Utredningen förutsätter att de övergripande energipolitiska frågor som inverkar på inrättande av kollektiva värmesystem blir avgjorda i annat sammanhang än genom den värmeplanering som regleras i utredningens lagförslag. Den alltmer ökande komplexiteten inom energiområdet förutsätter enligt utredningen att frågor om energi i olika former bedöms i ett sammanhang och i samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner och skilda organisationer för producenter, distributörer och konsumenter. För detta krävs enligt utredningen en översiktlig energiplanering. Beträffande den del av denna energiplanering som avser lokal verksamhet anser utredningen att det behövs en lagstiftning om lokal energiplanering (energiförsörjning). Om en sådan lagstiftning kommer till stånd bör en däri reglerad energiplanering kunna bilda underlaget för den värmeplanering som utredningen föreslår.

Utredningen har begränsat sitt förslag till den lokala distributionen av energi för uppvärmning. En värmeplan enligt utredningens förslag

innefattar därför enbart energidistribution för uppvärmning. Den föreslagna värmeplanen syftar till en optimal fördelning mellan de skilda uppvärmningsformerna (elvärme, fjärrvärme och gasvärme). Genom värmeplaner främjas kollektiva uppvärmningssystem och därmed skapas förutsättningar både för en bättre luftvård och för en effektivare byggnadsuppvärmning.

Utredningen föreslår att lagstiftningen om lokal distribution av energi för uppvärmning (värmeplaner) träder i kraft oberoende av en lag om lokal energiplanering. Detta kan dock inte få leda till att en värmeplan upprättas utan att den inordnas i ett energipolitiskt sammanhang. En värmeplan måste enligt utredningen alltid grunda sig på åtminstone en begränsad mera översiktlig energiplanering. Innehållet i en sådan energiplanering kan variera men ett visst minimiinnehåll måste den enligt utredningen dock ha. Detta bestäms av en lagregel om leveransskyldighet (se vidare avsnitt 3.4). Planeringen måste därför alltid innehålla en redovisning av hur energin för planerade kollektiva värmesystem enligt värmeplanen skall anskaffas i sådan omfattning att leveransskyldigheten kan fullgöras.

Om energiplanering sedermera lagregleras kan enligt utredningen i lag komma att föreskrivas en skyldighet för kommun att upprätta energiplan eller värmeplan eller bådadera. Frågan därom är emellertid av övergripande natur och bör inte avgöras förrän efter en utredning om den lokala energiförsörjningen i allmänhet. Utredningsförslaget innebär därför inte att kommunerna åläggs att upprätta värmeplaner. En lag om värmeförsörjning genom inrättande och drift av ett eller flera kollektiva värmesystem blir enligt utredningens uppfattning begränsad till kollektiva värmesystem enligt värmeplan. För sådant system inför utredningen begreppet allmänt värmesystem. Så länge kommunen inte är skyldig att upprätta värmeplan kan kommunen välja mellan att låta den av utredningen föreslagna lagen om allmänna värmesystem bli tillämplig på kollektiva värmesystem inom kommunen eller att låta ett eller fler av dem falla utanför tillämpningen.

Utredningen framhåller att fjärrvärme avser leverans av hett vatten för uppvärmning. Elenergi och gas kan användas både för uppvärmning och för andra ändamål. Av de kollektiva uppvärmningsformerna kan elvärme utnyttjas både i tätort och glesbygd. Fjärrvärmens och gasvärmens kan på grund av distributionssystemens kapitalkostnader förekomma bara i tätort. Möjligheterna att effektivisera uppvärmningen av byggnader genom att utnyttja kollektivt uppvärmningssystem är därför störst i tätorter. De miljömässiga skälen för att övergå till kollektiv uppvärmning gör sig också starkast gällande i tätorterna. Utredningen anser därför att en lag om värmeförsörjning med ett regelsystem om värmeplanering bör begränsas till att gälla bara för tätorter. Lagen om värme-

försörjning bör enligt utredningen bli tillämplig på alla de kollektiva uppvärmningsformerna, alltså fjärrvärme, elvärme och gasvärme, där distributionen av energi sker i affärsdrivande verksamhet.

3.2 Upprättande av värmeplan

Allmänna värmesystem inrättas enligt utredningens förslag genom värmeplan. Värmeplan upprättas genom kommunens försorg. Samordning med kommunens övriga verksamhetsplanering och ekonomiska planering och med kommunens fysiska planering och miljövårdsarbete kan därvid ske på ett enkelt sätt. Samråd bör ske på ett tidigt stadium med statens industriverk om de principiella energipolitiska intressen som inverkar på kommunal energihantering. Förslag till värmeplan skall likasom enligt byggnadslagstiftningen formellt ställas ut med möjligheter för fastighetsägare att komma in med erinringar mot förslaget. Värmeplan antas av kommunfullmäktige och blir därmed gällande. Efter antagandet är det enligt utredningen angeläget att information därom lämnas till fastighetsägare och andra energikonsumenter. Vidare skall ett exemplar av värmeplanen överlämnas till industriverket och länsstyrelsen för kännedom.

Utredningen har övervägt att föreslå en regel om att värmeplan skall fastställas av statlig myndighet för att bli gällande men har avstått därifrån. Enligt utredningen kan det bli erforderligt med någon form av statlig överprövning i vissa betydelsefulla frågor, exempelvis rörande produktion av energi och långtransport av energi utöver vad som följer av ellagstiftningen och miljöskyddslagen. Dessa frågor är emellertid sådana att de bör lösas i ett mer översiktligt sammanhang. Utredningen anser att en statlig generell överprövning av värmeplan kan undvaras även innan frågan om eventuell statlig styrning blir utredd. Det är enligt utredningen inte sannolikt att en värmeplanering med den begränsade rättsverkan som avses vara förbunden med planen och med den frivillighet att upprätta plan som tills vidare föreslås kan medföra någon väsentlig energipolitisk bindning. Enligt utredningen bör dessutom en central styrning för att bli effektiv sättas in i produktionsledet. Slutligen anser utredningen att den frivilliga energi- och värmeplaneringen enligt utredningens förslag inte bör kringgärdas av tyngande förfaranderegler som motverkar den stimulans till energiplanering som i nuvarande läge är angelägen. Frågan om besvärsrätt behandlas i avsnitt 3.5.

Värmeplaneringen skall enligt utredningen vara rullande. För samordningen av värmeförsörjningen inom kommunens område skall värmeplanering, även där den avser flera tätorter, ske genom upprättande av en enda värmeplan som i den rullande planeringen ändras för att fylla aktuella behov.

De av utredningen föreslagna bestämmelserna om allmänna värme-

system kan inte avse bara utbyggda system. Bestämmelserna om värmeplan och plans genomförande måste enligt utredningen tillämpas även under uppbyggnadsskedet. Värmesystem måste vidare kunna utvidgas med tillämpning av lagens bestämmelser, exempelvis i anslutning till tätorts utbyggnad. Verksamhetsområdet för ett allmänt värmesystem innefattar därför inte bara delar inom vilka värmeförsörjningen redan har ordnats med ett visst kollektivt värmesystem utan också delar där värmeförsörjningen skall ordnas på samma sätt enligt värmeplanen.

Värmeplan skall enligt utredningen ha till syfte att åstadkomma en optimal fördelning mellan skilda värmesystem. Värmeplanens innehåll blir en redovisning områdesvis inom vilka delar av tätorten skilda allmänna värmesystem skall inrättas. I värmeplanen skall också anges vem som ansvarar för inrättande och drift av det allmänna värmesystemet, dvs. är huvudman.

Frågan om huvudmannaskap för allmänt värmesystem ställer sig enligt utredningen olika för å ena sidan elvärme och å andra sidan fjärrvärme och gasvärme. För distribution av elenergi krävs koncession enligt 1902 års lag. Den som innehar sådan koncession blir alltså automatiskt huvudman för allmänt elvärmesystem. Gas produceras och distribueras alltid av kommun. Enligt utredningen bör därför kommunen få bestämma vem som skall vara huvudman för allmänt gasvärmesystem. Kommunen kan alltså uppdra åt annan att svara för gasdistributionen.

Fjärrvärme distribueras i huvudsak av kommun men annan distributör kan förekomma. Enligt utredningens mening bör kommun ha ett avgörande inflytande över ledningsnät som förorsakar stora ingrepp i gatunätet. Utredningen anser därför att kommun bör få bestämma vem som skall vara huvudman för fjärrvärmeanläggning som tillkommer efter värmeplanens antagande. I fråga om sådan ny anläggning bör kommunen kunna förbehålla sig själv huvudmannaskapet eller låta ägare av exempelvis kraftvärmeverk eller industri eller byggnadsföretag ta ansvaret för verksamheten. Möjligt är också att angränsande kommun med fjärrvärmenät nära kommungränsen vidtalas att bygga ut detta över gränsen.

Om det redan finns en fjärrvärmeanläggning som är utbyggd av annan än kommunen bör enligt utredningen frågan om huvudmannaskapet lösas efter förhandling mellan kommunen och anläggningens ägare. Kan överenskommelse inte träffas blir ägaren av anläggningen huvudman. Detta bör enligt utredningen alltid gälla när ägaren är kommun, kommunalförbund, landstingskommun eller statlig myndighet. Är ägaren av anläggningen enskild fysisk eller juridisk person bör hans samtycke inhämtas. Vidare bör bedömas om han har förutsättningar att i fortsättningen driva anläggningen enligt lagens regler.

Utredningen har övervägt att föreslå regler som skulle ge kommunen

rätt att ta över verksamheten i vissa fall även utan medgivande av anläggningens ägare. Uppenbarligen skulle i sådant fall kommunen vara skyldig att lösa in anläggningen mot skälig ersättning. Utredningen har emellertid inte funnit det vara påkallat med särskilda regler om tvångsinlösen.

3.3 Genomförande av värmeplan

Värmeplanen bör enligt utredningen ges rättsverkan både gentemot huvudman och fastighetsägare. För huvudmannens del medför värmeplan skyldighet att inrätta sådant allmänt värmesystem som planen anger för hans område. Av ekonomiska och arbetsmässiga skäl kan detta inte ske omedelbart utan systemet bör normalt inrättas successivt. Huvudmannen bör alltså ha skäligt anstånd. Enligt utredningen bör huvudmannen i en mera långsiktig genomförandeplan informera fastighetsägarna om i vilken ordning och i vilken takt utbyggandet planeras ske. Genomförandeplaneringen lagregleras inte utan kan ordnas på sätt som befinnes lämpligt från fall till fall.

Gentemot fastighetsägare bör enligt utredningen värmeplanen innebära förbud att, såvitt angår nybyggnad, inrätta anordning för värmeförsörjning utan anslutning till allmänt värmesystem enligt värmeplanen eller att förnya anläggning i befintlig byggnad. Detta förbud kan enligt utredningens mening dock inte göras ovillkorligt.

I fråga om fastighets anslutning till allmänt värmesystem föreslår utredningen som huvudregel att anslutning sker genom överenskommelse. Förhandlingar måste alltså alltid föras innan fastighet ansluts. Först när allvarliga ansträngningar gjorts att träffa överenskommelse men detta inte lyckats, bör tvångsanslutning kunna ske.

Enligt lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen) är ägare av fastighet inom allmän va-anläggnings verksamhetsområde skyldig att betala avgifter till huvudmannen, om fastigheten behöver anordningar för vattenförsörjning och avlopp samt behovet inte kan med större fördel tillgodoses på annat sätt än genom anläggningen. Dessa regler är i och för sig lämpliga också i en lagreglering av allmänna värmesystem. Kraven på planering är emellertid större i fråga om värmeförsörjning än beträffande va-frågor. I stället för va-lagens regelsystem med skyldighet att betala avgift, fastän anläggningen inte brukas, bör därför införas en regel om rättsverkan av plan. Va-lagens rekvisit om "större fördel" bör appliceras på en sådan rättsverkanregel av förbudskaraktär. Vidare bör stadgas en direkt anslutningsskyldighet, varvid va-lagens rekvisit om behov av anläggningen kan användas för att beskriva den situation då anslutning bör ske.

När det gäller att pröva om en fastighets värmebehov med större fördel kan tillgodoses på annat sätt än genom det värmesystem som vär-

meplanen anger bör man enligt utredningen först och främst utgå från att frågan skall bedömas efter objektiva grunder. Det är fastighetens belägenhet och användningssätt som skall vara avgörande för om den skall anses med större fördel kunna tillgodose sitt värmebehov på annat sätt. Utom annat bör beaktas att det i värmeplan angivna värmesystemet inte får innebära en för fastigheten sämre uppvärmningsform eller föranleda att fastighetsägaren blir underkastad ett oförmånligt avgifts- och taxestystem. Inte heller får värmeplanen hindra den tekniska utvecklingen inom värmecområdet. Ett frångående av värmeplanen får å andra sidan inte medföra olägenheter från lokal luftvårdssynpunkt.

Fastighet som inte äger rätt att använda annan uppvärmningsform än värmeplanen anger skall enligt utredningens förslag anslutas till det allmänna värmesystemet, när fastigheten behöver anordning för värmeförsörjning. En invändning av fastighetsägaren mot anslutning att han redan har en tillfredsställande uppvärmningsanläggning kan enligt utredningen härvid inte tillmätas någon avgörande betydelse, om huvudmannen är villig att utge ersättning för den. Ersättning skall enligt förslaget utges av huvudmannen om det är skäligen med hänsyn till värmeanordningens art, ålder och skick, den fördel fastighetsägaren får av det allmänna värmesystemet och övriga omständigheter. För att ersättning skall utgå fordras att den befintliga anordningen för uppvärmning blir onyttig genom anslutningen till det allmänna värmesystemet.

Vid bedömningen av anslutningsfrågan bör beaktas att anslutningskostnader och framtida avgifter blir lägre för den enskilde fastighetsägaren ju större antalet anslutna fastigheter är. Fastighetens kostnader bör enligt utredningen därför som regel beräknas med hänsyn även till de förhållanden som kan antas föreligga när anläggningen är fullt utbyggd. Kan en sådan kalkyl inte göras bör bedömningen åtminstone grundas på den tidsperiod huvudmannens långsiktiga planering omfattar.

En annan anslutningssituation uppkommer när fastighetsägare anser sig ha berättigat krav på att få ansluta sig till ett befintligt värmesystem men huvudmannen motsätter sig detta. En bestämmelse om en obegränsad anslutningsrätt skulle medföra att huvudmannen berövades rätten att själv bestämma i frågor rörande planläggningen och ordningen för utbyggandet av värmesystem. En sådan ordning kan enligt utredningen därför inte komma i fråga. I va-lagen har frågan om anslutningsrätt lösts på samma sätt som frågan om anslutningsskyldighet. Motsvarande bestämmelse innefattar enligt utredningen en lämplig reglering av frågan om rätt till anslutning till värmesystem. Liksom i va-lagen bör till bestämmelsen fogas ett tillägg angående rätt för huvudmannen till skäligen anstånd med fastighetens anslutning om det behövs för att samordning med andra arbeten inte skall väsentligt försvåras. Härigenom bibehålls huvudmannen vid bestämmanderätten i frågor som rör tidsplanen, arbetsledning och arbetenas tekniska anordning i övrigt.

Ett anstånd med anslutning till ledningsnätet kan innebära ett stort avbräck för fastighetsägare som önskar få ansluten exempelvis en nyuppförd byggnad som planerats för kollektiv värme eller en äldre fastighet med nedsliten eller otillräcklig värmearordning. Det är enligt utredningen för sådana fall skäligt att huvudmannen medverkar till att behövliga provisoriska anordningar för värmeförsörjning inrättas i fastigheten i väntan på att kollektiv värme kan kopplas in. Det bör också åligga huvudmannen att hålla fastighetsägaren skadeslös för ökade kostnader till följd av anståndet.

3.4 Driftsbestämmelser

Att en fastighet ansluts till ett allmänt värmesystem innebär enligt förslaget att huvudmannen blir skyldig att leverera energi och att fastighetsägaren blir skyldig att betala avgifter.

Leveransskyldigheten utgör en central del i rättsförhållandet mellan huvudman och fastighetsägare. De krav som ställs på leverantören är enligt utredningen höga redan vid rent privaträttsliga förhållanden. Vid en offentligt planerad energiförsörjning för uppvärmning finns det enligt utredningens mening anledning att beakta kraven på att produktionen och distributionen av energi planeras noggrant så att leveransskyldigheten verkligen kan fullgöras så långt det är möjligt. Huvudman för en fjärrvärmearläggning bör exempelvis vara skyldig att försäkra sig om energileverans till sig även i det fall att haveri uppstår i ett kraftvärmeverk som han utnyttjar för hetvattenleverans eller i den mån det är rimligt vid brist på visst energislag som används för hetvattenproduktion. Vid bedömning av vad som är rimligt torde sådana normer som utarbetas av statens planverk och överstyrelsen för ekonomisk försvar bli vägledande.

Utredningen föreslår en lagregel om att leveransskyldighet råder för erforderlig uppvärmning åt envar som är ansluten till allmänt värmesystem. Regeln bör förses med ett undantag om att leveransskyldigheten inte gäller när huvudmannen är ur stånd att fullgöra leveransen till följd av hinder utom hans rådighet. Härmed avser utredningen att huvudmannen är skyldig både att vidta rimliga åtgärder beträffande utformning och skötsel av distributionssystemet och att vid ingående av avtal om energileverans till sig ställa motsvarande krav på energiproducent. Huvudmannen bör även vara berättigad att avbryta energileverans vid fara för person- eller väsentlig egendomsskada eller när det är erforderligt för sådana arbeten på värmesystemet som är nödvändiga för fullgörandet av leveransskyldigheten.

Om distributionssystemet skadas eller energileveransen till huvudmannen bortfaller så att denne inte kan fullgöra sin leveransskyldighet blir huvudmannen skadeståndsskyldig gentemot fastighetsägaren. Skade-

ståndsansvar torde enligt utredningen i allmänhet inte uppkomma vid en ransonering som drabbar huvudmannen. Har huvudmannen inte inom rimliga gränser försäkrat sig om en energileverans till sig grundad på produktion med utnyttjande av skilda slag av råenergi i syfte att möta en bristsituation, torde skadeståndsansvar enligt utredningens mening dock kunna uppkomma. Frågan huruvida fullgörelse eller skadestånd skall kunna utkrävas i sådana fall eller force majeure föreligga får enligt utredningen bedömas i det enskilda fallet enligt allmänna rättsgrundsatser.

Avgifter för fjärrvärme och gasvärme regleras f. n. endast genom avtal med den enskilde fastighetsägaren och grundas på en av huvudmannen fastställd taxa. Utredningen föreslår nu en lagreglering av huvudmannens debiteringsrätt. Beträffande elvärme är läget ett annat. Bestämmelser om prisreglering finns i 1902 års lag och utredningen har därför inte lagt fram några förslag till ändring av ellagstiftningen.

Driften av allmänna värmesystem är att anse som affärsdrivande verksamhet. För sådan verksamhet i kommunal regi gäller enligt kommunal praxis den s. k. självkostnadsprincipen i fråga om avgiftsuttagets storlek totalt sett och den s. k. likställighetsprincipen för avgiftens fördelning mellan dem som utnyttjar verksamheten. Utredningen föreslår regler härom för fjärrvärme och gas som motsvarar vad som gäller enligt va-lagen. Enligt förslaget skall avgift utgå enligt taxa. Avgift kan utgå som engångsavgift och som periodiska avgifter. Engångsavgift får inte sättas högre än att den svarar mot fastighetens andel i kostnaden för det allmänna värmesystemets utförande. Möjlighet finns till delbetalning av engångsavgift. Utredningen påpekar i det sammanhanget att till allmänt värmesystem räknas endast distributionssystemet. Anläggningen för produktion av energi omfattas inte av värmesystemet.

För fjärrvärme tillämpas enligt utredningen f. n. i princip två olika beräkningsgrunder för taxorna. I vissa kommuner med fullt utbyggda anläggningar grundas taxan på självkostnadsprincipen. Den f. n. vanligaste taxeformen är dock en av Svenska värmeverksföreningen rekommenderad s. k. alternativtaxa, som syftar till att värmeverken under uppbyggnadsskedet skall leverera värme till högst samma kostnad som i enskilt system. Under uppbyggnadsskedet synes alternativtaxan ge lägre avgifter än om självkostnadsprincipen tillämpas. I ett fullständigt utbyggt system finns det dock enligt utredningen anledning räkna med att självkostnadsprincipen blir fördelaktigare för konsumenterna. I praktiken anpassas avgiftsuttagen till självkostnadsprincipen allt eftersom systemen byggs ut. Utredningens förslag ansluter till nuvarande ordning.

Avgiftsuttaget har, framhåller utredningen, ett påtagligt intresse inte bara för fastighetsägare utan även för hyresgäster, eftersom hyresvärden äger få gottgörelse av hyresgästerna för fastighetens värmekostnad. I fråga om fjärrvärmeavgifter förekommer samråd med hyresmarknadens

parter sedan flera år. Den nyss nämnda alternativtaxan har tillkommit efter överläggningar mellan Svenska värmeverksföreningen samt Hyresgästernas riksförbund och Sveriges fastighetsägareförbund. Överläggningarna resulterade i en överenskommelse som innebär att de är skyldiga att verka för att priserna på värmeleverans inte överstiger alternativtaxan. Utredningen föreslår inte någon uttrycklig bestämmelse om samråd. Enligt utredningens mening är dock ett samrådsförfarande värdefullt och önskvärt. Olika vägar är tänkbara. Överenskommelse kan träffas mellan riksorganisationer för kontrahenterna om riktlinjer för taxa och om att respektive huvudmän ansluter taxorna till dessa riktlinjer. En annan möjlighet är att huvudmannen på det lokala planet samråder med organisationer av fastighetsägare och av hyresgäster innan han bestämmer taxan.

Utredningen föreslår att huvudman för allmänt värmesystem avseende fjärrvärme eller gas skall meddela allmänna föreskrifter för utnyttjande av värmesystemet. Fastighetsägarnas möjlighet att utnyttja värmesystemet får inte oskäligt begränsas eller försvåras genom sådana föreskrifter. Föreskrifterna får inte avse beskaffenhet och utförande av fastighetsägarens värmeinstallation. Huvudmannen föreslås dock få rätt att föreskriva att fastighets värmeväxlare skall ingå i det allmänna värmesystemet. Vidare föreslås rent allmänt gälla att fastighetsägare inte får utan huvudmannens medgivande installera eller förändra värmeväxlare som står i direkt förbindelse med det allmänna värmesystemet. I fråga om elvärme skall gälla vad som föreskrivs med stöd av ellagstiftningen.

3.5 Prövningsordning

Enligt utredningens förslag är det kommunen som bestämmer innehållet i värmeplan och omfattningen av olika värmesystems verksamhetsområden. Värmeplanens bestämmelser är dock inte ovillkorliga. De villkor som gäller för planens rättsverkan mot fastighetsägare föreslås kunna prövas i särskild ordning. Utredningen föreslår därför inte någon bestämmelse om rätt för enskild att hos överordnad myndighet påkalla prövning av själva planen (jfr avsnitt 3.2). Genom kommunalbesvär kan emellertid den som är medlem av kommunen få beslut angående värmeplan prövat i administrativ väg. För kommunalbesvär gäller inskränkningar i olika hänseenden enligt 76 § 1 mom. kommunallagen (1953: 753, omtryckt 1969: 765).

Tvist mellan huvudman och fastighetsägare kan tänkas uppkomma i flera olika situationer. Som exempel nämner utredningen sådana grundläggande frågor som fastighets anslutning till allmänt värmesystem, inbörden av det ingångna avtalet eller de villkor som huvudmannen uppställer för värmesystemets brukande samt omfattningen av fastig-

hetsägarens avgiftsskyldighet. Enligt utredningen bör tvister i sådana och andra frågor som avser förhållandet mellan parterna prövas i judiciell ordning.

F. n. prövas frågor som rör rättsförhållandet mellan fastighetsägare och huvudman av allmän domstol på grundval av det avtalsrättsliga förhållandet. Vad gäller kommunal huvudman finns vid sidan härav möjlighet för kommunmedlem att få taxa och generella föreskrifter som antagits av kommunfullmäktige prövade genom kommunalbesvär. I fråga om el finns i 1902 års lag särskilda bestämmelser om prisreglering.

Utredningen har övervägt tre olika alternativ för anordnande av den judiciella prövningen, nämligen prövning av fastighetsdomstol, prövning fördelad mellan fastighetsdomstol och en särskild nämnd samt prövning enbart av denna nämnd. Utredningen har funnit att övervägande skäl talar för sistnämnda alternativ och föreslår att man inrättar en särskild nämnd benämnd statens nämnd för ledningsbunden energi.

I fråga om skäl för den föreslagna ordningen hänvisar utredningen till vad som anfördes vid inrättande av statens va-nämnd år 1970. Bl. a. ansågs att prövningen av va-frågor kunde vara av invecklad såväl teknisk som juridisk natur och därför nödvändiggjorde en central instans med stor kompetens på va-området. Samtidigt erhöi man enligt uttalanden i motiven ett förenklat prövningssystem som var snabbt, smidigt och billigt.

I en särskild lag föreslår utredningen förfarandebestämmelser för statens nämnd för ledningsbunden energi som i stort sett har samma innehåll som gäller för va-nämnden. Även kompetenskravet för ledamöterna bör utformas på motsvarande sätt som för va-nämndens ledamöter. Överprövningen av mål från nämnden skall koncentreras till Svea hovrätt. I motsats till vad som gäller för va-målen bör enligt utredningens mening målen dock inte prövas av hovrätten i dess sammansättning som vattenöverdomstol utan av avdelning inom hovrätten som handlägger fastighetsmål.

För att undvika en kompetenskonflikt föreslår utredningen att den nya nämnden från statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström övertar uppgiften att utöva prisreglering enligt 1902 års lag. Någon ändring av de materiella bestämmelserna om prisreglering föreslås inte.

4 Remissyttrandena

4.1 Allmänt

Utredningens förslag har i huvudsak fått ett positivt mottagande vid remissbehandlingen. Från kommunalt håll understryks att det är angeläget att den föreslagna lagstiftningen träder i kraft så snart som möjligt. Remissinstanserna understryker allmänt behovet av energiplanering som

grund för de av utredningen föreslagna värmeplanerna. Fyra remissinstanser avstyrker förslaget och några ytterligare remissinstanser anser att lagstiftningsfrågan bör anstå.

De positiva remissinstanserna anför olika synpunkter främst om den föreslagna värmeplaneringens frivilliga karaktär. *Svenska kommunförbundet* anser i likhet med utredningen att värmeplaner skall behöva upprättas endast i den utsträckning kommunerna själva bedömer det erforderligt. Värmeplanen är ett helt nytt rättsligt instrument och det är enligt kommunförbundet ytterst angeläget att det blir successivt prövat på sådant sätt att både kommuner och fastighetsägare får tillfälle att undan för undan vinna erfarenheter av hur värmeplanerna fungerar i praktiken. *Stockholms kommun* anser det vara av betydande värde att det står kommunen fritt att underkasta sig lagstiftningens bestämmelser eller inte. I kommuner med fullt utbyggda fjärrvärmesystem eller med långt framskridna utbyggnader kan det vara mindre angeläget att tillämpa lagen än för kommuner som står i början av utbyggnaden av olika kommunala värmesystem. Frågan huruvida Stockholms kommun bör underkasta sig lagens bestämmelser bör tas upp till avgörande när lagens slutliga utformning och samtliga förarbeten kan överblickas. *Svenska värmeverksföreningen* finner att förslaget underlättar kommunernas planering av en rationell värmeförsörjning och förhindrar att onyttiga investeringar kommer till stånd. *Hyresgästernas riksförbund* vittnesordar behovet av den föreslagna lagstiftningen och tror att den kommer att få stor betydelse, även om värmeplanering inte kan tvingas fram i kommunerna. *HSB* hälsar förslaget med tillfredsställelse.

Statens industriverk anser att en rationell utbyggnad av landets fjärrvärmeförsörjning är önskvärd och att en sådan utbyggnad gagnas av utredningens förslag. Ett lagförslag om kommunal energiplanering måste dock snarast utarbetas. Dessa planer bör för att bli gällande godkännas av industriverket. Enligt *Aktiebolaget Atomenergi* finns det anledning att tro att huvuddelen av de med förslaget åsyftade fördelarna kan erhållas genom frivilliga åtgärder. *Statskontoret* ställer sig positivt till att kommunerna ges möjlighet att upprätta värmeplaner med rättsverkan gentemot berörda parter och har inga invändningar mot att upprättandet av värmeplan görs frivilligt. *Statens naturvårdsverk* ifrågasätter däremot med hänsyn till värmeplanernas stora betydelse från energibesparings- och miljösynpunkt om inte regeringen undantagsvis bör kunna ålägga en kommun att utarbeta en värmeplan. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner det angeläget att ett regelsystem upprättas för kollektiva uppvärmningsformer. Förslaget stämmer i huvudsak med den praxis som utbildats inom området och är enligt länsstyrelsens mening väl ägnat att fungera som styrmedel för ett mera rationellt uppvärmningsförfarande. *Statens va-nämnd* anser det angeläget att bestämmelserna för va-frågor och värmeanläggningsfrågor bringas i så nära över-

ensstämmelse med varandra som möjligt bl. a. därför att frågorna på det lokala planet kommer att handläggas av samma personer. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser det motiverat att förslaget genomförs. Värmeplanering i denna begränsade omfattning bör enligt länsstyrelsens mening kunna genomföras oberoende av en ev. framtida energipolitisk planering. Även *SABO* anger uttryckligen att förslaget kan genomföras oberoende av lagstiftning om lokal energiplanering. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* efterlyser ett klarläggande av i vad mån kommun med stöd av hälsovårdsstadgan (1958: 663) eller miljöskyddslagstiftningen kan åläggas att vidta åtgärder för kollektiv uppvärmning inom tätort.

Fyra remissinstanser avstyrker utredningens förslag, nämligen *statens vattenfallsverk*, *Föreningen ekonomisk rationell uppvärmning*, *Svenska petroleum institutet* och *VVS-branschen*. Vattenfallsverket avstyrker förslaget främst på grund av nuvarande osäkerhet i fråga om förutsättningarna för en övergripande energiplanering och likaså i fråga om de utvecklingslinjer för ny teknik inom uppvärmningsområdet, som energibrist och höga energipriser driver fram. Skulle en lagstiftning ändå genomföras bör den enligt vattenfallsverkets mening i vart fall inte träda i kraft förrän förutsättningarna och formerna för den totala energiplaneringen klarnat. *Föreningen ekonomisk rationell uppvärmning* anser att det knappast är möjligt att ta ställning till lokal värmeplanering innan förutsättningarna för lokal energiplanering utretts och att kompletterande utredningar behövs om konsekvenserna från beredskapssynpunkt av en forcerad övergång från flexibla individuella uppvärmningssystem till centraliserad uppvärmning. *Svenska petroleum institutet* framför motsvarande synpunkter. Även *VVS-branschen* anser att frågan om lokal energiplanering skall utredas innan ställning tas till lokal värmeplanering.

Några remissinstanser anser att lagstiftningsfrågan bör anstå. Enligt *hustadsstyrelsen* fordras för en samordnad planering att värmeplanerna fogas in i ett system med fullständiga regionala energiplaner. Den föreslagna lagen bör därför inte träda i kraft förrän vissa övergripande policyfrågor beträffande landets energiförsörjning kommit närmare sin lösning. *Svenska kraftverksföreningen* anser att den föreslagna lagstiftningen bör anstå till dess de energipolitiska riktlinjerna fastlagts. *Statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström* anser att ikraftträdandet bör göras beroende av att säkra riktlinjer dragits upp för den framtida energipolitiken på riks- och lokalplan. Även *Svenska elverksföreningen* förordar ett uppskov med ikraftträdandet. En samsämmighet mellan först upprättade sekundära värmeplaner och senare tillkomna primära energiplaner kan knappast garanteras. Dessutom saknas tills vidare slutliga politiska ställningstaganden i flera energipolitiska frågor av betydelse även för värmeplaneringen i stort.

Några remissinstanser har en inställning som delvis ansluter till de nu redovisade negativa synpunkterna. *Vattenöverdomstolen* anser det tveksamt om lagförslagen bör träda i kraft oberoende av tillkomsten av en lag om lokal energiplanering. Förslaget reglerar inte på något sätt när en värmeplan skall upprättas, eftersom detta skall avgöras genom energiplaneringen. Enligt vattenöverdomstolens mening bör det övervägas att lösa frågan om när värmeplan skall upprättas efter samma principiella uppläggning som i va-lagen, dvs. med skyldighet för kommun att under vissa angivna förutsättningar upprätta värmeplan. *Statens förhandlingsnämnd* framhåller att utredningen inte redovisar några analyser av förslagets samhällsekonomiska konsekvenser på kort och lång sikt och inte heller några beräkningar av de ekonomiska följderna för de slutliga avnämarna. Om förslaget genomförs kommer i praktiken kommunala värmemonopol att tillskapas. En obligatorisk anslutning av stora byggnadskomplex skulle medföra risk för samhällsekonomiskt omotiverade investeringar i kommunala anläggningar. Enligt nämndens mening måste lagförslagets ekonomiska konsekvenser i olika avseenden närmare utredas före ett eventuellt genomförande. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som ansluter sig till förslaget, understryker behovet av övergripande energiplanering inom kommun. Om sådan ej kommer till stånd ens i den förenklade form som utredningen tänker sig kan förslagets intentioner komma att förfuskas. Enligt *Svenska gasföreningen* kan den föreslagna värmeplaneringen knappast bedrivas med någon större säkerhet förrän pålitliga energipolitiska målsättningar fastlagts.

Några remissinstanser anser att den föreslagna lagstiftningen inte bör omfatta elvärme eller gasvärme. *Svenska kraftverksföreningen* hemställer att elvärmens utesluts, eftersom lagstiftningen uppenbarligen främst syftar till att skapa förutsättningar för anläggande av fjärrvärmesystem genom bestämmelser om anslutningstvång och anslutningsrätt. Förslaget präglas också härav, vilket gjort det svårt att få de olika bestämmelserna tillämpliga på el. I fråga om el är det inte möjligt att skilja på den del av leveransen och kostnaden som avser elvärme och den del som avser annat. Genom förslaget skulle olika delar av en tekniskt och tariffmässigt integrerad elleverans regleras i olika lagstiftning alltefter användningen vilket enligt kraftverksföreningen måste vara olämpligt. I 1902 års lag finns redan bestämmelser om leveransskyldighet för huvudmannen och om skyldighet att underkasta sig prisreglering. Enligt kraftverksföreningens mening bör en konsument, om fjärrvärme inte kommer i fråga, ha möjlighet att välja mellan de återstående alternativen elvärme eller separatuppvärmning med olja eller ved. *Prisregleringsnämnden för elektrisk ström* anser det tveksamt om det finns något behov att lagstifta om allmänna värmesystem som bygger på el. Om man utesluter elvärmens förenklas den föreslagna lagen och undviks samröret med 1902 års

lag. *Svenska elverksföreningen* avstyrker — utan ställningstagande i övrigt — förslaget till lagstiftning i vad det avser el. Föreningen ifrågasätter behovet av den föreslagna lagstiftningen. I vart fall finns det inget sådant behov vad gäller el och knappast heller — såvitt föreningen kan bedöma — vad gäller gas. Eldistributören har leveransplikt redan enligt 1902 års lag och det finns inget önskemål från eldistributörernas sida att ålägga konsumenterna skyldighet att anordna och ansluta elvärme. Sådana tvångsåtgärder förefaller tvärtom synnerligen betänkliga från konsumentens synpunkt, inte minst mot bakgrund av rådande osäkerhet beträffande prisutvecklingen för såväl olja som elkraft. Även om förbud mot individuell oljeeldning av miljöskäl kan komma att utfärdas för vissa områden, är enligt elverksföreningens mening den föreslagna lagstiftningen obehövlig vad gäller el. *Svenska gasföreningen* anser det inte nödvändigt att i en lagstiftning om värmeplaner ta med gaseldade värmesystem och, såvitt kan bedömas, inte heller elvärmesystem. Gasföreningen föreslår alltså att lagstiftningen endast skall avse fjärrvärme. När naturgasen blir tillgänglig i Sverige kan det däremot bli nödvändigt med en lagstiftning även på gasområdet. Man kan då beakta erfarenheterna från lagstiftningen beträffande fjärrvärme.

4.2 Upprättande av värmeplan

Remissinstanserna uppehåller sig främst vid formerna för upprättande av värmeplan. *Svenska kommunförbundet* ansluter sig uttryckligen till utredningens förslag att någon överprövning inte skall ske av kommunens beslut att anta värmeplan. Kommunförbundet anser att det inte finns något behov av ett statligt prövningsförfarande och tillstyrker utredningens förslag att de fastställda värmeplanerna endast för kännedom skall tillställas industriverket och vederbörande länsstyrelse.

Övriga remissinstanser som särskilt yttrar sig i denna fråga har däremot en inställning som avviker från utredningens. *Statens vattenfallsverk* anser att det finns risk för att de övergripande energipolitiska aspekterna inte blir tillgodosedda genom att statlig myndighet inte skall fastställa värmeplan. Bestämmelser om planeringsamarbete mellan stat, kommun och övriga intressenter inom energiområdet bör tas in i lagen. *Statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström* anser att en föreskrift om fastställelse exempelvis av länsstyrelse skulle utgöra viss garanti mot genomförande av orationella värmeplaner. Enligt *Svenska elverksföreningen* hade det varit motiverat med någon möjlighet till överprövning i lämplig form. *Statens planverk* anser att det samband med utformningen av en ny plan- och byggnadslagstiftning bör övervägas att göra värmeplaneringen till ett obligatoriskt inslag i den fysiska planeringen. *VVS-branschen* framhåller att samordningen med byggnadslagstiftningen och den fysiska planeringen är ofullständigt preciserad i förslaget

jämfört med vad som gäller enligt va-lagen. *Länsstyrelsen i Stockholms län* föreslår en skyldighet för kommunen att samråda med länsstyrelsen innan värmeplan antas. *Länsstyrelsen i Uppsala län* framför motsvarande förslag och tillägger att utarbetandet av värmeplan bör samordnas med den kommunala bostadsplaneringen. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att den föreslagna samrådsskyldigheten med industriverket är tillräcklig för att tillgodose statliga övergripande intressen.

Länsstyrelsen finner det dock angeläget med en föreskrift om att kommunen skall samråda med myndigheter, sammanslutningar och enskilda personer som kan ha ett väsentligt intresse i frågan. Enligt *Hyresgästernas riksförbund* måste hyresgästernas möjlighet till inflytande över värmeplaneringen garanteras genom en lagstadgad skyldighet för kommun att i god tid bereda hyresgästorganisation ansluten till riksorganisation möjlighet att yttra sig över planförslag. *Näringslivets byggnadsdelegation* föreslår en hänvisning till byggnadslagen så att värmeplanen kan uppfattas som en del av gätgse fysisk planering. En sådan hänvisning skulle innebära att byggnadslagens särskilt reglerade besvärordning blir tillämplig. Vidare skulle man slippa den dubbelprövning, som det innebär med ett beslut om värmeplanens inrättande inklusive teknisk beskrivning av anläggningen och ett annat beslut enligt byggnadslagen, som bekräftar förutsättningarna för anläggningens tillkomst från plansynpunkt. En alternativ lösning är enligt byggnadsdelegationen att komplettera byggnadslagen med bestämmelser om antagande av värmeplan.

I fråga om värmeplans innehåll framförs några olika synpunkter. *Svenska elverksföreningen* framhåller att förslaget, bortsett från uppgifterna om gränsdragning och huvudmannaskap, inte innehåller några anvisningar angående värmeplanens innehåll eller kvalitativa egenskaper (kostnadsunderlag, anslutningsvillkor, tekniska data m. m.). En värmeplan kan med andra ord komma att få högst varierande sakinnehåll och omfattning, vilket enligt föreningen knappast är tillfredsställande. *VVS-branschen* finner ambitionsnivån låg i fråga om innehållet i värmeplan. Inga krav ställs på redovisning av det underlag som ligger till grund för allmänna värmesystems fördelning och utsträckning i en värmeplan. Förslaget gör det vidare möjligt för kommunen att utesluta vissa fastigheter inom ett område genom att kommunen själv definierar verksamhetsområdet. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* understryker vikten av att kartunderlaget får en så god utformning som möjligt från teknisk men framför allt från fastighetsrättslig synpunkt.

Enligt *Uppsala industriverk* ligger ett inom kommunen nyligen framlagt förslag till värmeförsörjningsplan med indelning i fjärrvärme- och elvärmeområden helt i linje med utredningens förslag. Värmeförsörjningsplanen kan lätt omformas till värmeplan. *Stockholms kommun* upplyser att stora delar av kommunens tätbebyggda områden har varit föremål för planläggning från värmesynpunkt, vilket resulterat i en relativt omfattande fjärrvärmeutbyggnad.

Frågan om huvudmannaskap för allmänt värmesystem berörs endast av *Uddevalla kommun*, som framhåller att statens vattenfallsverk har en del av eldistributionen inom kommunen och att det är förenat med svårigheter att genomföra en rationell värmeplanering, om inte eldistributionen inom kommunen helt handhas av kommunens energiverk.

Utredningen har funnit att det inte är påkallat med regler om tvångsinlösen av värmesystem som byggts ut av annan än kommunen. Denna fråga berörs endast av *Hyresgästernas riksförbund*, som förordar att värmeplan skall kunna ge inlösenrätt i de fall där överenskommelse inte kan nås. Anledningen till att man inte kan nå en överenskommelse torde enligt förbundet vara att ägaren inte är villig att underkasta sig de skyldigheter som ett inkorporerande i värmeplanen skulle medföra och konsumenterna skulle alltså i dessa fall få ett sämre skydd än andra. Man bör enligt förbundets mening inte acceptera sådana avsteg från de principer som ligger bakom förslaget.

I fråga om verksamhetsområde anser *statens naturvårdsverk* att värmeplan alltid bör omfatta de delar av kommunen där riktvärden för önskvärd miljö kvalitet överskrids eller kan komma att överskridas genom utsläpp från byggnadsuppvärmningen.

En speciell fråga som inte berörts av utredningen tas upp av *vattenöverdomstolen*. Konflikter kan uppkomma mellan olika energidistributörer exempelvis genom att kommunen antar en värmeplan som föreskriver fjärrvärme inom ett område där en elleverantör redan har områdekoncession. Enligt vattenöverdomstolens mening är det rimligt att eldistributören kan få ersättning, om det ledningssystem som han har byggt ut inom området förlorar i värde genom värmeplanen. *Stockholms kommun* tar upp en liknande fråga. En ändring av värmeplan kan undantagsvis innebära att ett område inte längre omfattas av planen och att kommunens skyldighet att ordna värmeförsörjningen alltså bortfaller. En sådan ändring kan vara till nackdel för fastighetsägarnas planering och projektering och fråga uppkommer då om fastighetsägarna kan resa krav på kompensation gentemot kommunen. Enligt kommunen är det inte helt uteslutet att så kan ske på allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

4.3 Genomförande av värmeplan

Remissinstanserna uppehåller sig främst vid den föreslagna anslutningsskyldigheten. Ett stort antal av remissinstanserna framhåller att bestämme lserna härom är oklara från lagteknisk synpunkt. Även i övrigt framförs åtskilliga synpunkter. *Göteborgs fastighetsägareförening* anser att det inte finns några bärande motiv för att införa tvångsanslutning. Den föreslagna villkorliga tvångsanslutningen innebär i stort sett en reglering som bygger på hur det tidigare gått till i praktiken. Tvångs-

mentet kommer dock att av fastighetsägaren uppfattas som besvärande och kommer att försvåra förhandlingarna. *Svenska petroleum institutet* kan inte acceptera tvångsanslutning av exempelvis en villa, ett kedje- eller radhus med individuell oljeuppvärmning, oavsett om husets ägare finner anslutningen förenlig med sina intressen eller inte. Institutet anser inte att effektivitetsintresset kan accepteras som ett tillräckligt motiv för tvångsanslutning. Härtill kommer att reglerna om ersättning för en individuell värmeanläggning vid anslutning fått en för fastighetsägaren oförmånlig utformning. Även *Föreningen ekonomisk rationell uppvärmning* anser att förslaget bör överarbetas vad avser anslutningstvång och ersättningsprinciper. *Svenska värmeverksföreningen* förmodar att det förtroendefulla förhållandet mellan de kommunala fjärrvärmeverken och fastighetsägarna—hyresgästerna kommer att bestå även i framtiden. När föreningen nu är beredd att tillstyrka förslaget att värmeplaner skall ges rättsverkan, vilket kan innebära att fastighetsägare skall anslutas även mot sin vilja, sker tillstyrkandet med uttryckligt förbehåll för att lagen blir dispositiv. Till de skäl som har lett till att föreningen har accepterat tanken på juridiskt bindande värmeplaner hör att ett fjärrvärmenäts totalekonomi starkt påverkas av anslutningsgraden inom distributionsområdet. *Stockholms kommun* framhåller att samarbetet mellan kommunen och fastighetsägarna liksom hittills i första hand bör baseras på frivilliga överenskommelser.

Enligt utredningen skall anslutning ske om inte fastighetens behov av värmeförsörjning med större fördel kan tillgodoses på annat sätt. Några remissinstanser kommenterar särskilt vad som här skall avses med fördel. *Svenska värmeverksföreningen* anser att anslutning skall ske om inte i enskilda fall avgjorda samhällsekonomiska fördelar kan konstateras med en annan ordning. Enbart privatekonomiska fördelar för fastighetsägaren är alltså inte tillfyllest. Om exempelvis en fjärrvärmeledning finns framdragen till fastigheten bör anslutning ske om detta ger lägre totala kostnader för fastighetsägare och huvudman än angivet alternativ. Enligt *Svenska elverksföreningen* avser utredningen sannolikt en allmän eller samhällsekonomisk bedömning men det är på grund av lämnade exempel inte uteslutet att i stället avses fastighetsägarens ekonomiska fördel. Från tillämpningssynpunkt vore den senare tolkningen, troligen enklare. *Angpanneföreningen* framhåller att begreppet med större fördel kan tolkas på olika sätt, som fördel för huvudmannen, miljömässig fördel, samhällsekonomisk fördel, fördel för fastighetsägaren etc. Det är angeläget att den rätta innebörden klargörs.

HSB anser att fastighetsägarna måste ha en obestriddlig rätt att vägra anslutning om den medför ökade boendekostnader. Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* bör kostnadsfrågan i första hand för fastighetsägaren, tillmätas betydelse vid tvångsanslutning. Kostnadsfrågan bör emellertid också bedömas från de fastighetsägares synpunkt som avser

att ansluta till systemet. Om avgiftsbortfallet blir för stort kan förutsättningarna för plangenomförande försvåras eller omintetgöras. Från genomförandesynpunkt är det därför lämpligt att anslutningsfrågor slutprövas innan värmeplan antas.

I fråga om tvångsanslutningen framförs önskemål om större överensstämmelse med va-lagen. *Vattenöverdomstolen* framhåller att utredningen i stället för va-lagens skyldighet att betala avgift, även om anläggningen inte brukas, infört ett system som bygger på faktisk anslutning. En konsekvens härav blir att avgiftsskyldighet inte föreligger för obebyggda fastigheter. Va-lagens system torde i och för sig kunna användas även på förevarande område men vattenöverdomstolen kan inte bedöma vilket system som är att föredra. *Statens planverk* finner det motiverat med en större samstämmighet med va-lagen i fråga om bl. a. anslutningsplikt och skyldighet att erlagga avgifter. *Statens va-nämnd* och *Göteborgs kommun* framför motsvarande synpunkt. Va-nämnden framhåller att komplikationer uppkommer om avgiftsskyldigheten görs direkt beroende av att faktisk tillkoppling ägt rum.

Ytterligare synpunkter på anslutningsskyldigheten framförs av några remissinstanser. *Statens naturvårdsverk* framhåller att undantag från anslutning aldrig bör medges om därmed riktvärden för miljökvalitet kan komma att överskridas. *Bostadsstyrelsen* förutsätter att anslutningsskyldigheten tillämpas med väl tilltagen övergångstid dels för att undvika driftekonomiska intressekonflikter dels för att i samhällets intresse rationellt utnyttja befintliga anläggningar, särskilt de större gemensamma värmecentralerna. *Statens industriverk* framhåller att det omfattande ledningsnät som behövs för fjärrvärme är kapitalkrävande och att det måste redan från början anläggas för den totala belastningen. Det krävs därför ofta en anslutning av praktiskt taget samtliga fastigheter inom området. En sådan anslutning är relativt lätt att genomföra på frivillig väg i nybyggda områden men kan vara väsentligt svårare i befintlig bebyggelse. Flertalet av värmeverksföreningens medlemmar torde för fortsatt expansion i inte obetydlig utsträckning vara hänvisade till befintlig bebyggelse. Genom sin kostnadsstruktur är fjärrvärmens hänvisad till kommunernas tätbebyggda delar under det att elvärmens naturligen hör hemma i den glesare bebyggelsen. En rationell värmeförsörjning kräver enligt industriverket att detta beaktas men så är inte fallet i dag utan varje elabonnet kan kräva att få elvärme. *Hyresgästernas riksförbund* föreslår att anslutning av fastighet med bostäder upplåtna med hyresrätt skall ske genom överenskommelse mellan fastighetsägaren, huvudmannen och hyresgästorganisation ansluten till riksorganisation. Sådan organisation bör också få ta initiativ till anslutning. Enligt *Näringslivets byggnadsdelegation* bör en omprövning av anslutningen vara möjlig vid ändrade förhållanden, på samma sätt som är brukligt vid skilda former av gemensamhetsanläggningar.

I fråga om anstånd för huvudmannen med anslutning framförs några synpunkter. Enligt *Svenska kommunförbundet* bör det på ett mera otvetydigt sätt anges att fastighetsägarnas anslutningsanspråk måste bedömas mot bakgrunden av kommunens långsiktiga planering och att alltså de fastställda ekonomiska ramarna för kommunens verksamhet blir accepterade som objektivt godtagbara grunder för denna bedömning. *Lunds kommun* anser att anstånd bör beviljas inte bara för samordning med andra arbeten utan också med hänsyn till behovet av överenskommelser med ett antal andra fastigheter inom området för att åtminstone på sikt få ekonomi på driften av anläggningen. Dessutom bör utbyggnaden ligga inom ramen för företagets budget. *Svenska elverksföreningen* framhåller att samordning med andra arbeten bara bör vara ett exempel på fall då anstånd skall medges. Andra och svårare hinder för omedelbar anslutning kan förutses och bör enligt föreningen anses vara godtagbara skäl för uppskov. Enligt *Sveriges fastighetsägareförbund* bör anstånd för såväl kommunen som den enskilde fastighetsägaren tas till med god marginal.

Göteborgs kommun befarar att värmeplanering knappast kommer till stånd i önskad omfattning, om huvudmannen i enlighet med förslaget blir skyldig att medverka till provisoriska värmeanordningar och dessutom ersättningskyldig för merkostnad. Kommunen anser att starka skäl talar för ett åtskiljande av planering och genomförande.

4.4 Driftsbestämmelser

De synpunkter som framförs i fråga om huvudmannens leveransskyldighet ansluter i huvudsak till utredningens förslag. Vissa avvikelser förekommer dock. *Svenska värmeverksföreningen* förklarar sig inte ha något att erinra mot förslaget, som i huvudsak synes överensstämma med vad som redan tillämpas vid värmeverken. *Svenska kommunförbundet* har motsvarande inställning men tillägger att huvudmannens ansvar vid ransonering måste — i högre grad än vad utredningen tycks vara benägen att göra — begränsas av tekniska och ekonomiska realiteter samt vid varje tidpunkt förefintliga sannolikheter för vad som kan inträffa i framtiden. Ju större säkerhetsmarginal huvudmannen förpliktas till desto dyrare blir de normala värmeleveranserna. *Stockholms kommun* anser det önskvärt att det i motiven framhålls att kravet på huvudmannen att försäkra sig om alternativ energileverans vid krissituationer inte får ställas för högt. *Statens va-nämnd* anser att lagbestämmelser om leveransskyldighet kan undvaras och att frågan med vägledande motivut-talanden kan överlämnas åt rättstillämpningen. *SABO* ser med tillfredsställelse fram emot att en leveransgaranti etableras.

Åtskilliga synpunkter framförs i fråga om avgiftsbestämmelserna. *Byggnadsstyrelsen* föreslår att minimikraven på en värmeplan utökas

med krav på totalkostnads kalkyl under normal nyttjandetid (50 år) jämförd med motsvarande kalkyl för fastighetsägare med egen anläggning. Det föreslagna samrådsförfarandet med industriverket bör innefatta att industriverket bevakar konsumenternas intressen i kostnadsfrågor. *Statens förhandlingsnämnd* understryker vikten av att, om ett kommunalt värmemonopol genomförs, regler skapas för enhetlig och öppen redovisning av kostnaderna för produktion och distribution. I det avseendet uppkommer speciella problem när kommunala bolag bildas. *Bostadsstyrelsen* framhåller att utredningen endast i förbigående har berört de privatekonomiska konsekvenserna av i princip ovillkorlig skyldighet att utnyttja allmänt värmesystem. *Bostadsstyrelsen* anser det angeläget från konsument synpunkt att denna fråga ytterligare behandlas i samband med framtida överväganden om taxepolitikens inriktning vid ev. kommunal dominans över värmeproducerande och värmedistribuerande system. Enligt *länsstyrelsen i Uppsala län* ger utredningens framhävande av självkostnadsprincipen anledning till viss oro. Begreppet bör definieras bättre. *Länsstyrelsen* framhåller att vattenverkens och elverkens prissättning brukar följa olika principer. Någon s. k. koncessionsavgift som de kommunala elverken ofta tar ut bör under inga omständigheter få ingå i priset för värmeenergi.

Näringslivets byggnadsdelegation anser att självkostnadsprincipen knappast är entydig som ekonomisk princip. Fortlöpande studier av kostnadsutveckling och debiteringsprinciper är därför önskvärda bl. a. för att uppnå tillfredsställande kostnadskontroll och rationell ekonomisk bedömning av utvecklingen. Underlag för avgiftsuttag, anslutningsavgifter m. m. bör därför på lämpligt sätt redovisas exempelvis till den föreslagna nämnden för ledningsbunden energi. Enligt byggnadsdelegationen förefaller det vidare rimligt att överväga en förlängning av maximitiden, tio år, för betalning av anslutningsavgift. Från betalningssynpunkt förefaller en anpassning till den statliga långivningens amorteringstider försvarbar med tanke på att anslutningen ofta kommer till stånd i samband med statlig långivning till fastigheten. Enligt *Sveriges fastighetsägareförbund* blir det avgörande för avgiftens storlek vilken avskrivningsprocent som huvudmannen har att kalkylera med och hur hög räntan skall vara på nedlagt kapital. Det är enligt förbundets mening önskvärt med några mera vägledande uttalanden i frågan, eftersom eljest olika huvudmän kan komma att göra bedömningar som avsevärt skiljer sig från varandra med därav följande olikheter i taxorna. *VVS-branschen* finner likställighetsprincipen rimlig men uttalar starka farhågor beträffande självkostnadsprincipen som inte ger tillräckliga krav på rationalitet i värmeförsörjningen. Huvudmannen har en mycket stark ställning vid tvist. Branschen har den uppfattningen att det är synnerligen vanskligt att för en affärsdrivande verksamhet i kommunal regi hävda att de avskrivningstider, förräntningskrav och kostnadsfördelningsprinciper som tillämpas är

oskäligen. En utvärdering av va-nämndens arbete med avseende på de fall där besvär medfört lägre avgifter eller taxor skulle därför vara av intresse.

Göteborgs kommun påpekar att huvudmannen kan frestas att anlägga långa ledningar framför att bygga en lokal hetvattencentral, eftersom avgiftsskyldigheten är bunden till kostnaderna för distributionsledningar. Kommunen föreslår därför att begreppet allmänt värmesystem får omfatta även hetvattencentral. *Svenska kommunförbundet* tar upp motsvarande problem och ifrågasätter om inte möjlighet borde lämnas att i speciella fall låta en del av kapitalkostnaderna för produktionsanläggningar bestridas genom engångsavgifter. Förbundet crinrar dock om att den av utredningen föreslagna begränsningen till själva distributionsanläggningen är förankrad i nuvarande praxis. Enligt kommunförbundets mening bör en begränsad möjlighet till finansiering av produktionsanläggningar genom engångsavgifter inte framstå som alltför avskräckande med tanke på den uppdelning av avgifterna under avsevärd tid som kan ske.

Behovet av beredskapsbestämmelser m. m. framhålls av några remissinstanser. *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar* framhåller att målsättningen vid en pågående översyn av Svensk byggnorm är att tillgodose beredskapskraven genom skärpta bestämmelser. Enligt *statens planverk* förutsätter utredningen att normer som utarbetas av verket och överstyrelsen skall vara vägledande. Grunden för denna normgivning och för normernas rättsliga verkan bör anges i lagen. Likaså bör behovet av att kunna uppställa samhällliga krav rörande det tekniska utförandet av värmesystem för gas eller fjärrvärme tillgodoses genom erforderliga kompletteringar i byggnadslagstiftningen. *Statens industriverk* anser det angeläget att behovet av säkerhetsföreskrifter och tillsynsmyndighet för fjärrvärmesystem utreds. Verket är berett att medverka i ett sådant utredningsarbete. *VVS-branschen* anser att det finns behov av tillämpningsföreskrifter avseende installationer i byggnad motsvarande vad som utfärdats av planverket med stöd av va-lagen. *Ångpanneföreningen*, som projekterat ett stort antal fjärrvärmeanläggningar, har konstaterat att beredskapsaspekterna nästan ständigt negligeras till följd av avsaknaden av författningar och praktiska tillämpningsföreskrifter.

4.5 Prövningsordning

Utredningen har inte föreslagit någon besvärsrätt utöver kommunalbesvär när det gäller beslut om värmeplan. Viss kritik framförs mot detta. *Svenska kraftverksföreningen* anser att lämpligheten av en värmeplan och dess innehåll bör kunna prövas av högre instans än kommunfullmäktige, exempelvis industriverket, på talan av berörd fastighetsägare. Även *statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström* förordar

någon form av besvärsmätt för den enskilde. *Statens vattenfallsverk* anser att både eldistributör och distributör av fjärrvärme bör ha besvärsmätt. *Stockholms kommun* framhåller att beslut efter kommunalbesvär kan komma i konflikt med beslut av den nya nämnden eller högre instans. Avgörandet kan i båda fallen gälla exempelvis tillämpningen av likställighetsprincipen. Motsvarande konflikt kan uppkomma enligt va-lagen. Kommunen uttrycker en förhoppning att problemet till övervägande del är av teoretisk art. *Svenska elverksföreningen* framhåller att motsvarande problemställning finns vid kommunalbesvärspövning av ett kommunalt taxebeslut resp. prisreglering enligt 1902 års lag.

Utredningens förslag innebär att en ny nämnd skall inrättas, statens nämnd för ledningsbunden energi. *Svenska kommunförbundet* ansluter sig till lösningen med en särskild nämnd framför allt därför att den medger en likartad bedömning av uppkommande tvister. *SABO* delar utredningens uppfattning i valet mellan de presenterade alternativen. *Sveriges villaägareförbund* finner att det är en rationell lösning med en central nämnd av samma kraktär som statens va-nämnd. *Länsstyrelsen i Uppsala län* finner det däremot tveksamt om man bör inrätta ytterligare en specialdomstol.

Övriga remissinstanser som yttrar sig i denna del förordar någon form av samordning med statens va-nämnd. Enligt *vattenöverdomstolen* bör den nya nämnden integreras med va-nämnden. Den föreslagna lagstiftningen bygger på va-lagens principer och en integrering skulle medföra organisatoriska fördelar både kanslimässigt och i fråga om utnyttjande av ledamöternas kapacitet. *Statens planverk* anser att starka skäl talar för att de båda nämnderna samordnas med gemensam ordförande och gemensamt kansli. Även från administrativ sida innebär det den enklaste lösningen. Planverket, som har det administrativa ansvaret för va-nämnden, bedömer det merarbete som kan uppkomma för verket som ringa och är berett att ta på sig detta. *Va-nämnden* framför motsvarande synpunkter och tillägger att flera av nämndens ledamöter har sakkunskap och erfarenhet även inom det nya området.

Den nya nämndens sammansättning kommenteras av några remissinstanser. *Byggnadsstyrelsen* anser att nämnden bör få en balanserad sammansättning genom att ombud för producenter och den enskilde konsumenten ingår i den, samtidigt som minst två ledamöter bör vara förtrogna med ekonomisk fastighetsdrift. *Lunds kommun* anser att den föreslagna sammansättningen inte är helt tillfredsställande. Konsumentrepresentanter i egentlig bemärkelse saknas helt. Vidare bör nämnden utökas numerärt så att den får exempelvis erforderlig sakkunskap på elområdet. Enligt *Svenska elverksföreningen* bör partsintressen representeras i nämnden. De egentliga konsumentintressena blir inte alls representerade med utredningens förslag. *Näringslivets byggnadsdelegation* föreslår att nämnden erhåller sådan sammansättning att möjlighet

öppnas för partsrepresentation. *Svenska värmeverksföreningen* anser att representanter för hyresmarknadens parter på lämpligt sätt bör knytas till nämnden. Även *Hyresgästernas Riksförbund* och *Sveriges fastighetsägareförbund* förordar partsrepresentation i nämnden.

Talan mot va-nämndens beslut prövas av Svea hovrätt i dess sammansättning som vattenöverdomstol. Utredningen anser att värmemål bör prövas av avdelning inom hovrätten som handlägger fastighetsmål. *Vattenöverdomstolen* kan inte godta utredningens uppfattning att det inte är lämpligt att målen prövas av vattenöverdomstolen. I domstolen, som alltså redan prövar de likartade va-målen, finns dessutom sakkunskap såväl på energiområdet som i byggnadstekniska frågor. *Statens vattenfallsverk* anser att vattenöverdomstolen åtminstone tills vidare är den lämpliga instansen med hänsyn till domstolens tekniska kompetens.

Utredningen föreslår att statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström skall avskaffas. *Hyresgästernas riksförbund* ogillar formerna för nuvarande prisreglering och ansluter sig därför till utredningens förslag.

Övriga remissinstanser som yttrar sig i denna fråga anser däremot att prisregleringsnämnden bör vara kvar. De remissinstanser som har denna inställning är *prisregleringsnämnden*, *statens vattenfallsverk*, *elutredningen*, *Svenska elverksföreningen* och *Svenska kraftverksföreningen*. De remissinstanser som yrkar att lagstiftningen inte bör omfatta el (se avsnitt 4.1) anser att prisregleringsnämnden bör vara kvar även om el tas med. Elutredningen räknar med att under utredningsarbetet pröva behovet av och formerna för prisreglering enligt 1902 års lag. Kraftverksföreningen framhåller att det av landets totalt 4,25 miljoner elabbonnenter endast är drygt fem procent som har egentliga elvärmeabonnemang. Elleveranser för uppvärmning kan inte skiljas från leveranser för andra ändamål till samma abonnent. Elverksföreningen framhåller i anslutning till denna fråga att talan inte får föras mot beslut om prisreglering och att detta skulle vara direkt stötande, om den nya nämnden tog över prisregleringen. En elleverans kan många gånger gälla betydligt större värden än fjärrvärmeleveranser. *Statens industriverk* anser i fråga om besvärsmått att prisreglering för el inte bör behandlas annorlunda än annan prisreglering.

5 Föredraganden

5.1 Allmänt

Ungefär hälften av den energi som förbrukas i Sverige går åt till att värma upp byggnader. Tre uppvärmningsformer dominerar, nämligen fjärrvärme, elvärme och individuell oljeeldning.

Enligt en uppskattning gjord av Svenska värmeverksföreningen är f. n. ca 700 000 lägenheter i flerfamiljshus (av totalt två miljoner) och ca

30 000 småhus (av totalt en och en halv miljon) anslutna till fjärrvärme-system. Dessutom uppvärms kontor, skolor, affärer och industrilokaler motsvarande ytterligare ca 350 000 lägenheter med fjärrvärme.

Det har stor betydelse för vår energiförsörjning hur uppvärmningen av byggnader ordnas. En effektivare energianvändning kan nås bl. a. genom att system för kollektiv energiförsörjning byggs ut. Till sådana system hör fjärrvärmesystem.

Fjärrvärme infördes i Sverige år 1948. Sedan dess har fjärrvärmesystem byggts i snabb takt och ökningen av den anslutna värmeeffekten beräknas f. n. till ca 17 % per år, vilket innebär en fördubbling ungefär vart fjärde år. Fjärrvärme produceras i hetvattencentraler eller kraftvärmeverk. I en hetvattencentral produceras enbart hetvatten medan i ett kraftvärmeverk produceras både hetvatten och elenergi. Enligt Svenska värmeverksföreningen finns det f. n. kraftvärmeverk i tolv av de 50 tätorter som har fjärrvärme i större eller mindre omfattning. I hetvattencentraler och kraftvärmeverk utnyttjas bränslet bättre än i enskilda värmepannor eller i s. k. kondenskraftverk, som enbart producerar elenergi. Fjärrvärmens kan alltså bidra till att effektivisera produktionen av värmeenergi. I ett kraftvärmeverk får man dessutom en effektivare produktion av el än i en oljeeldad kondenskraftstation. Fjärrvärmens har fördelar också när det gäller förbättrad luftvård. Genom att hetvattnet produceras i stora anläggningar är det möjligt att till rimliga kostnader förse dem med filter för rökgasrening och vidta andra luftvårdande åtgärder. Viktigt är också att drift och underhåll underlättas i centraliserade anläggningar, vilket kan minska luftföroreningar och bränsleåtgång.

I de riktlinjer för energihushållningen som riksdagen godkände våren 1975 (prop. 1975: 30 bil. 1 s. 361—362) förutses att totala elproduktionen år 1985 skall uppgå till 159 terawattimmar (TWh), varav 15 TWh beräknas produceras i kraftvärmeverk. (Prefixet tera anger biljon). I nu befintliga eller beslutade kraftvärmeverk kan produceras 8,5 TWh. Därutöver behöver den årliga kapaciteten alltså ökas med 6,5 TWh. Detta innebär en jämförelsevis snabb utveckling för kraftvärmeverken.

I propositionen om energihushållningen anförde chefen för industridepartementet (prop. 1975: 30 bil. 1 s. 341) att kommunernas roll inom ramen för en utbyggd samhällelig planering har förstärkts under senare år bl. a. beträffande den fysiska planeringen. Erfarenheterna av den ökade kommunala planeringsverksamheten var goda. Det är — med tanke på bl. a. de starka beröringspunkterna med annan samhällsplanering, med bostadsförsörjning, med byggande av vatten och avlopp etc. — enligt industriministerns mening naturligt att kommunerna tar en stor del av ansvaret för en utbyggd planering av hushållningen med energiresurserna. Han ansåg att särskild lagstiftning om kommunal

energiplanering borde införas. En sådan planering borde avse produktion och distribution av i princip alla energislag för alla konsumtionsändamål oavsett vem som äger produktions- eller distributionsanläggningarna. Genom lagstiftning om sådan energiplanering skulle förutsättningarna att genomföra en bättre energihushållning förbättras avsevärt. Bl. a. skulle åtgärder som innebär en samordning av energiförsörjningen mellan kommuner och industri samt mellan flera kommuner underlättas med en ändamålsenlig kommunal energiplanering. Planeringen borde få formen av att energiplaner upprättas. Regional samverkan över kommungränserna på frivillighetens grund borde eftersträvas. Det borde också eftersträvas att finna en ordning som medför nödvändig koordinering av de kommunala planerna sett i ett större sammanhang. Därigenom skulle en översiktlig energiplanering kunna garanteras som omfattar hela landet. Inom t. ex. elförsörjningen är detta önskvärt av tekniska skäl med hänsyn till det landsomfattande samkörande ledningsnätet och lokaliseringen av stora produktionsanläggningar.

Dessa uttalanden av chefen för industridepartementet föranledde inte några erinringar från riksdagens sida (NU 1975: 30 s. 30).

I anslutning till behandlingen av riktlinjerna för energihushållningen (se prop. 1975: 30 bil. 1 s. 341) tillkallade chefen för industridepartementet enligt bemyndigande den 5 juni 1975 en utredning (I 1975: 03) om kommunal energiplanering. I direktiven understryks bl. a. att planeringen för landets framtida elförsörjning förutsätter en avsevärd utbyggnad av kraftvärmeverk. Enligt föredragande statsrådets mening talar starka skäl för att en lokal energiplanering omfattande i princip produktion och distribution av alla energislag för alla konsumtionsändamål bör genomföras. Energiplaneringen bör vara en kommunal angelägenhet. Enligt direktiven bör utredningen överväga om — vid sidan av energiplaneringen — krav på koncession bör införas för anläggande och drift av fjärrvärmenät i likhet med vad som gäller för eldistribution.

Värmeanläggningsutredningen har i september 1974 lagt fram förslag om värmeförsörjning enligt värmeplan. Förslaget omfattar fjärrvärme samt uppvärmning genom el eller gas. Förslaget är begränsat till den lokala distributionen av energi för uppvärmning. Det omfattar alltså inte energiproduktionen och inte heller distribution för andra ändamål än uppvärmning.

Förslaget innebär att kommunerna skall upprätta kommunala värmeplaner som syftar till en optimal fördelning mellan de skilda kollektiva uppvärmningsformerna (elvärme, fjärrvärme, gasvärme). Planeringen föreslås bli frivillig och skall endast omfatta värmeförsörjningen i kommunens tätorter.

Utredningens förslag har vid remissbehandlingen fått ett i huvudsak positivt mottagande. Från kommunalt håll understryks att det är angeläget att den föreslagna lagstiftningen träder i kraft så snart som möjligt.

Remissinstanserna understryker allmänt behovet av energiplanering som grund för de av utredningen föreslagna värmeplanerna. Fyra remissinstanser avstyrker dock utredningens förslag, nämligen statens vattenfallsverk, Föreningen ekonomisk rationell uppvärmning, Svenska petroleum institutet och VVS-branschen. Några ytterligare remissinstanser anser att lagstiftningsfrågan bör anstå. Alla dessa remissinstanser åberopar som skäl sammanfattningsvis att de energipolitiska riktlinjerna inte har lagts fast och att förutsättningarna för lokal energiplanering inte har utretts.

Efter samråd med chefen för industridepartementet vill jag för egen del anföra följande om behovet av de av värmeanläggningsutredningen föreslagna värmeplanerna. Frågan har kommit i ett nytt läge genom beslutet att utreda den kommunala energiplaneringen. Den lokala energiplanering som f. n. utreds avser både produktion och distribution av energi. De av värmeanläggningsutredningen föreslagna värmeplanerna avser endast distribution för uppvärmning. För att man skall kunna uppnå de eftersträfvade positiva effekterna av en planering, är det nödvändigt med heltäckande energiplaner. Värmeplaner som endast täcker en sektor utgör i detta avseende en halvmesyr. Härtill kommer att det kan uppstå svårigheter när det gäller att samordna upprättade värmeplaner med senare tillkomna energiplaner. Mot denna bakgrund framstår värmeplanerna som onödiga och olämpliga. Enligt min mening bör utredningens förslag i vad det avser värmeplaner inte genomföras ens som ett provisorium i avbidan på lagstiftning om kommunala energiplaner.

Mitt ställningstagande i fråga om behovet av värmeplaner påverkar emellertid inte möjligheterna att i övrigt utnyttja utredningens förslag. Utredningen föreslår nämligen också en reglering av rättsförhållandet mellan huvudman och brukare av kollektiva värmesystem (elvärme, fjärrvärme, gasvärme). I denna del motsvarar förslaget i huvudsak vad som på ett angränsande rättsområde gäller enligt lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen). Jag vill nu gå in på frågan om utredningens förslag i detta hänseende bör föranleda lagstiftning.

Elddistributionen regleras i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (1902 år lag). Denna lag innehåller bestämmelser både om distributionsplikt för koncessionshavare och om möjlighet för konsumenter att få frågor om prissättning och övriga leveransvillkor prövade av en särskild nämnd, statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. I budgetpropositionen (prop. 1975/76: 100 bil. 15 s. 168) har chefen för industridepartementet uttalat att det vid industriverket bör inrättas ett råd för eldistributionsfrågor med uppgift att bistå verket vid behandlingen av ärenden som hör samman med eldistributionen. Gasdistributionen är inte lagreglerad. Beträffande både el och

gas gäller att det inte går att särskilja en leverans för uppvärmningsändamål från en leverans för andra ändamål. På grund av det anförda har jag efter samråd med chefen för industridepartementet kommit till den slutsatsen att el och gas bör lämnas utanför en eventuell ny lagstiftning.

Distributionen av fjärrvärme är inte lagreglerad. Fjärrvärmens svarar redan för en betydande del av behovet av uppvärmning. En avsevärd utbyggnad av kraftvärmeverk måste ske under den närmaste tioårsperioden. Utbyggnaden av ledningar för fjärrvärme (fjärrvärmenät) är mycket kapitalkrävande och nätet måste redan från början anläggas för den totala belastningen. Ett fjärrvärmenäts totalekonomi påverkas givetvis starkt av anslutningsgraden inom distributionsområdet. Det krävs därför ofta en anslutning av praktiskt taget samtliga fastigheter inom området. En sådan anslutning är relativt lätt att genomföra på frivillighetens väg i nybyggda områden men kan vara väsentligt svårare i befintlig bebyggelse. För att kommunernas planering skall underlättas och onyttiga investeringar undvikas är det nödvändigt att anslutningsgraden kan förutses. Totalekonomin har betydelse inte bara för kommunen som huvudman utan även för de fastigheter som är anslutna. Om fjärrvärme har bedömts vara den bästa uppvärmningsformen för ett visst område kan det därför enligt min mening inte accepteras att fastighetsägare utan bärande skäl vägrar att ansluta sina fastigheter till fjärrvärmenätet. Det finns alltså behov av en lagreglering som ger kommunerna möjlighet att, även om överenskommelse inte kan träffas, ansluta fastigheter inom distributionsområdet till fjärrvärmenätet. Fastighetsägarna bör å sin sida ha garantier för att energileveranserna fullgörs. De bör också ha möjlighet att få anslutningsskyldigheten och de villkor som skall gälla för anslutning prövade i särskild ordning.

Under remissbehandlingen har från några håll anförts att det borde anstå med en lagstiftning i ämnet i avvaktan på att förutsättningarna och formerna för den övergripande energiplaneringen klarnar och på de utvecklingslinjer för ny teknik inom uppvärmningsområdet, som energibrist och höga energipriser driver fram. Jag vill med anledning härav till en början framhålla att det på grundval av statsmakternas ställningstaganden vid behandlingen år 1975 av energipolitiken kan slås fast att det krävs en lokal energiplanering och att kommunerna kommer att bli huvudmän för denna. Fjärrvärme existerar redan i åtskilliga kommuner och ytterligare utveckling av fjärrvärmeanläggningar kan förutses. Det står därför helt klart att det föreligger såväl behov av som förutsättningar för en lagstiftning om anslutning till fjärrvärme och att kommunerna bör ges huvudansvaret för tillämpningen. Jag förordar därför att en sådan lagstiftning genomförs nu. Som redan har antytts bör lagstiftningen i stora delar kunna läggas upp med va-lagen som modell.

Några lagstiftningstekniska svårigheter att framdeles anpassa en lag i ämnet till en kommande lagstiftning om kommunal energiplanering

finns inte. Det förhållandet att till en början kommunala energiplaner inte kan läggas till grund för tillämpningen — något som för övrigt kommer att i avvaktan på planeringens genomförande gälla avsevärd tid även efter det att en lag om kommunal energiplanering har införts — påverkar emellertid utformningen av lagstiftningen i inledningsskedet. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

Enligt va-lagen är det i princip en kommunal skyldighet att svara för anordningar för vatten och avlopp. Kommunen kan av länsstyrelsen vid vite föreläggas att fullgöra sin skyldighet. Enligt min mening är det f. n. inte tänkbart att ålägga kommunerna motsvarande skyldighet när det gäller värmeförsörjningen. Denna fråga kan dock — med hänsyn till både energihushållningens och miljöskyddets krav — komma i ett nytt läge vid tillkomsten av en lagstiftning om kommunal energiplanering. Tills vidare är det klart att det bör vara frivilligt för kommunerna att engagera sig i utbyggnad av fjärrvärme. Jag återkommer i följande avsnitt till en annan fråga, nämligen i vad mån kommunerna bör ha valfrihet att låta en befintlig eller planerad fjärrvärmeanläggning omfattas av den nya lagregleringen för fjärrvärme eller inte.

5.2 Allmän fjärrvärmeanläggning

Va-lagen avser endast allmän va-anläggning. En va-anläggning är allmän om den drivs av kommun eller, om den drivs av annan, har förklarats för allmän av länsstyrelsen efter särskild ansökan av huvudmannen. En anläggning som drivs av ett kommunalförbund anses som allmän medan för en anläggning som drivs av ett kommunalt bolag krävs förklaring för att den skall räknas som allmän.

Fjärrvärmeanläggningar drivs i allmänhet av kommun eller av helägda kommunala bolag. Det förekommer dock att fjärrvärme distribueras av annan. Enligt min mening bör det finnas möjlighet att låta den nya lagen gälla även om huvudmannen är ett privat rättssubjekt vare sig detta utgörs av ett kommunalt bolag eller ett företag som kontrolleras av enskilda.

Den nu aktuella lagstiftningen kommer att innebära vissa fördelar för huvudmännen i form av möjlighet att även utan överenskommelse avsluta fastigheter. Enligt min mening är det rimligt att i detta läge kräva viss lämplighetsprövning innan lagen blir tillämplig på en fjärrvärmeanläggning. Denna prövning bör utformas så att lagen blir tillämplig endast på anläggning som efter ansökan av huvudmannen förklarats för allmän av statens industriverk. Detta kommer alltså att gälla både för kommunala anläggningar och för andra anläggningar.

Att det krävs en ansökan om allmäntförklaring för att lagen skall bli tillämplig innebär att huvudmannen själv kan avgöra om han vill att lagen skall bli tillämplig. Den huvudman som vill det är å andra sidan skyldig att underkasta sig en lämplighetsprövning av industriverket.

Den som ansöker om allmänförklaring blir givetvis vid bifall till ansökan huvudman för anläggningen med de rättigheter och skyldigheter som följer med detta. En eventuell överlåtelse av anläggningen bör sedan inte medföra att anläggningen förlorar sin karaktär av allmän.

När det gäller kommunala anläggningar som nu är i drift torde industriverkets prövning närmast kunna bli av formell natur. Annorlunda förhåller det sig med planerade anläggningar eller utvidgningar av befintliga anläggningar. Industriverket bör här kontrollera att anläggningen inte strider mot gällande riktlinjer för energihushållningen. För att behov av anläggningen skall anses föreligga behöver någon omfattande nybyggnadsverksamhet eller upprustning av den befintliga bebyggelsen inte vara aktuell. I det senare fallet kan det nämligen från energihushållnings- eller miljöskyddssynpunkt vara angeläget att man inom det befintliga byggnadsbeståndet övergår till uppvärmning med fjärrvärme. Vidare bör anläggningen vara förenlig med lämpliga lösningar i övrigt av de lokala och regionala energiförsörjningsfrågorna. Sålunda kan ibland ett samarbete mellan angränsande kommuner i fråga om värmeförsörjningen vara önskvärt. Verket bör genom samråd med de berörda kommunerna verka för sådant samarbete. Anläggningar som strider mot en sådan lämplig samordning bör naturligtvis inte accepteras. Industriverket bör också med ledning av resultatet av de ekonomiska kalkyler som har gjorts för anläggningen kontrollera att anläggningen inte är uppenbart ogynnsammare från ekonomisk synpunkt än andra alternativ att ordna värmeförsörjningen. Det blir här fråga om en översiktlig ekonomisk bedömning. Sammanfattningsvis bör för bifall till en ansökan om allmänförklaring krävas att det finns behov av anläggningen från allmän synpunkt.

En kommun måste anses ha förutsättningar att fullgöra uppgiften som huvudman. I fråga om huvudman som inte är kommun bör industriverket utöver vad jag förut har angivit pröva att sökanden såväl i ekonomiskt avseende som i övrigt har förutsättningar för att fullgöra uppgiften som huvudman för anläggningen. Prövningen bör ha samma innebörd som enligt va-lagen. Ändamålet med de ekonomiska garantier som bör krävas är främst att bereda ägarna av de anslutna fastigheterna ett visst mått av trygghet för att huvudmannen är i stånd att uppfylla de förpliktelser som en allmänförklaring medför. Det bör krävas att huvudmannen med säkerhet kan komma att disponera ett kapital som förslår till att bestrida de med utförandet förenade utgifterna och att han har möjlighet att låta detta kapital förbli bundet i anläggningen i den omfattning det behövs för att avgifterna från de anslutna fastigheterna skall kunna hållas på en lämplig nivå. De ekonomiska garantierna kommer i regel att bestå i utfästelser av den kommun där anläggningen är belägen men kan också föreligga i den formen att anläggningen handhas av ett företag som disponerar tillräckligt eget kapital. I övrigt bör krävas att

huvudmannen har tillgång till kompetent personal och andra resurser som inte är av ekonomisk art.

Enligt va-lagen krävs för allmänförklaring att berörd kommun tillstyrker ansökningsen. Detta är naturligt mot bakgrund av att kommunen i sista hand har ansvaret för anordnande av vatten och avlopp. Någon motsvarande skyldighet har kommunen inte när det gäller fjärrvärme och kommunen kan därför inte ges någon formell vetorätt. När en icke-kommunal huvudman ansöker om allmänförklaring av en fjärrvärmeanläggning måste det dock vara så att kommunens inställning bör tillmätas den allra största betydelse. Jag vill vidare framhålla att vissa särbestämmelser bör gälla för icke-kommunal huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning. Liksom enligt va-lagen bör kommun, inom vars område anläggningen har sitt verksamhetsområde, få utse tillsynsman för anläggningen. Om anläggningen drivs på ett mindre lämpligt sätt bör vidare syssloman kunna förordnas att driva anläggningen i huvudmannens ställe.

I industriverkets ärende om allmänförklaring bör inte bara berörd kommun få tillfälle att yttra sig. Även sammanslutningar och enskilda med ett väsentligt intresse i saken bör beredas tillfälle att framföra sina åsikter. Eldistributör med koncession inom området bör få tillfälle att yttra sig. Väsentligt är också att länsstyrelsen får framföra allmänna planeringssynpunkter. Jag anser för min del att några uttryckliga lagbestämmelser i ämnet inte behövs.

Huvudmannen bör i sin ansökan om allmänförklaring ange det område som kan komma att omfattas av anläggningen. Industriverket bör sedan med ledning av de synpunkter som har kommit fram i ärendet bestämma visst område utöver vilket anläggningens verksamhetsområde inte får utsträckas. Det är alltså i första hand fråga om yttergränserna för verksamheten. Inom dessa yttergränser kan emellertid finnas storförbrukare med befintliga uppvärmningsanläggningar, t. ex. sjukvårdsinrättningar och militära förband samt större industrier, beträffande vilka det redan från början står klart att uppvärmning genom fjärrvärmeanläggningen inte medför några fördelar, därför att de har möjlighet att själva ordna en effektiv värmeförsörjning som inte innebär några nackdelar från allmän synpunkt jämfört med anslutningsalternativet. Eftersom det är av vikt för huvudmannen att han redan från början kan planera anläggningen med utgångspunkt i en realistisk uppfattning om anslutningsgraden, bör i sådana fall storförbrukaren uteslutas från fjärrvärmeanläggningens verksamhetsområde. Vad gäller den statliga sektorn bör underlag för bedömningen kunna inhämtas från bl. a. statens förhandlingsnämnd.

Inom de av industriverket bestämda gränserna bör det liksom enligt va-lagen ankomma på huvudmannen att själv bestämma anläggningens verksamhetsområde. Någon skyldighet för huvudmannen att ge verk-

samhetsområdet viss omfattning bör inte föreligga. Huvudmannen bör inte heller vara skyldig att förse visst område med fjärrvärme innan han har beslutat att verksamhetsområdet skall omfatta detta område. Efter- som verksamhetsområdets utsträckning är av betydelse för huvudman- nens och fastighetsägarnas rättigheter och skyldigheter, bör uppgifter om verksamhetsområdet alltid finnas tillgängliga hos industriverket. Härigenom kommer det att vara möjligt att på ett enkelt sätt ta reda på vad som gäller i fråga om verksamhetsområdet.

Enligt va-lagen kan länsstyrelsen på begäran av kommun föreskriva att allmän va-anläggnings verksamhetsområde skall omfatta sådan del av kommunen för vilken vattenförsörjning och avlopp inte kan med större fördel ordnas på annat sätt. När det gäller den nu aktuella lag- stiftningen för fjärrvärme är den principiella utgångspunkten att en kommun inte kan tvingas att ordna fjärrvärme. En kommunal eller icke- kommunal huvudman bör då, som jag nyss har anfört, inte heller kunna tvingas att utvidga sitt verksamhetsområde utöver vad han själv finner lämpligt. Det bör också kunna stå kommunen fritt att utanför verksam- hetsområdet ansluta fastigheter till fjärrvärmeanläggning på frivillig ba- sis. Jag anser därför att ifrågakvarande bestämmelse i va-lagen inte bör få någon motsvarighet när det gäller fjärrvärme.

Enligt va-lagen kan länsstyrelsen avgöra tvist mellan olika huvudmän i fråga om verksamhetsområde. Önskar huvudman, att verksamhets- området för hans va-anläggning skall omfatta område som ingår eller avses ingå i verksamhetsområdet för annan befintlig eller planerad all- män va-anläggning, skall länsstyrelsen, om överenskommelse inte kan träffas, bestämma till vilken anläggning området skall hänföras. Denna bestämmelse bör få en motsvarighet när det gäller fjärrvärme med den ändringen att avgörandet bör ligga hos industriverket. Vidare bör hu- vudman för en allmän fjärrvärmeanläggning på detta sätt få hjälp att komma till ett avgörande inte bara med huvudman för annan allmän anläggning utan även med huvudman för en anläggning som inte har förklarats för allmän.

Jag vill vidare nämna att lagförslaget inte innehåller några regler om tvångsövertagande av annan fjärrvärmeanläggning. Utredningen har dis- kuterat denna fråga men har inte ansett det påkallat med särskilda reg- ler härom. Jag anser för min del att frågan om tvångsinlösen bör över- vägas först i samband med en eventuell lagstiftning om koncession för anläggande och drift av fjärrvärmenät (se beträffande motsvarande frågeställning vid eldistribution prop. 1975/76: 100 bil. 15 s. 168).

5.3 Brukningsrätt och avgiftsskyldighet

Den vanligaste situationen är att huvudman och fastighetsägare är överens om att en fastighet skall anslutas till den allmänna fjärrvär- meanläggningen. Fjärrvärme lär medföra sådana fördelar även för fas-

tighetsägarna att de i allmänhet inte har någon anledning att motsätta sig anslutning. För det fall att parterna inte kan komma överens är det däremot nödvändigt med bestämmelser om anslutningsrätt och anslutnings-skyldighet för fastighetsägarna. Jag vill därför först beröra vilka skyldigheter som bör åvila huvudmannen i förhållande till ägare av fastigheter inom verksamhetsområdet.

Enligt va-lagen är huvudman för allmän va-anläggning skyldig att låta ägare av fastighet inom anläggningens verksamhetsområde bruka anläggningen, om fastigheten behöver anordningar för vattenförsörjning och avlopp samt behovet inte kan med större fördel tillgodoses på annat sätt. Huvudmannen är dock berättigad till det anstånd med utförandet av de för brukandet nödvändiga arbetena som behövs för att samordningen med andra arbeten inte skall väsentligt försvåras.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med va-lagens bestämmelser och förslaget har i denna del endast utsatts för kritik av lagteknisk natur. Jag anser det lämpligt att bestämmelserna om brukningsrätt för fastighetsägare och om rätt till anstånd för huvudmannen ges en utformning som exakt motsvarar vad som gäller enligt va-lagen. För anstånd bör alltså gälla att huvudmannen måste ha starka, objektivt godtagbara motiv för att få uppskjuta arbetena.

Ett anstånd med anslutning kan i vissa fall innebära ett stort avbräck för fastighetsägaren. Detta gäller exempelvis en nyuppförd byggnad som har planerats för fjärrvärme eller en äldre byggnad med nedsliten eller otillräcklig värmeanordning. För sådana fall föreslår utredningen att huvudmannen skall vara skyldig att i skälig omfattning medverka till att behövlig provisorisk anläggning för värmeförsörjning inrättas och att utgå skälig ersättning till fastighetsägaren för ökade kostnader till följd av anståndet. Förslaget, som torde överensstämma med vad som tillämpas i praxis vid flera värmeverk, har vid remissbehandlingen kritiserats endast av Göteborgs kommun. Kommunen befarar att förslaget skulle kunna minska intresset för värmeplanering. Jag anser för min del att förslaget utgör en lämplig avvägning mellan huvudmannens och fastighetsägarnas intressen. Utredningens förslag, som saknar motsvarighet i va-lagen, bör alltså genomföras i denna del.

Jag går nu över till att behandla den situationen att fastighetsägaren motsätter sig anslutning. Enligt va-lagen skall ägare av fastighet inom allmän va-anläggnings verksamhetsområde betala avgifter till huvudmannen, om fastigheten behöver anordningar för vattenförsörjning och avlopp samt behovet inte kan med större fördel tillgodoses på annat sätt än genom anläggningen. Förutsättningarna för denna avgiftsskyldighet överensstämmer alltså med vad som gäller för brukningsrätt enligt den redogörelse jag nyss har lämnat. För obebyggd fastighet som enligt stadsplan eller byggnadsplan är avsedd för bebyggande, skall, om inte särskilda skäl föranleder annat, behovet av anordningar för vattenför-

sörjning och avlopp bedömas som om fastigheten vore bebyggd enligt planen. Avgiftsskyldigheten inträder när huvudmannen har upprättat s.k. förbindelsepunkt och har underrättat fastighetsägaren om det.

Utredningen föreslår, i stället för va-lagens regelsystem med skyldighet att betala avgift, en regel som innebär, att fastigheten faktiskt måste anslutas till värmesystemet om fastigheten behöver värmeförsörjning och huvudmannen begär att fastigheten skall anslutas. Utredningen föreslår också en regel om rättsverkan av plan som innebär förbud att inrätta eller förnya anordning för värmeförsörjning som inte stämmer överens med värmeplanen. I fråga om förutsättningarna för detta förbud och för anslutningsskyldighet överensstämmer förslaget i sak med vad som gäller enligt va-lagen. Några remissinstanser finner det motiverat med en större samstämmighet med va-lagen. Utredningens förslag har utsatts för kraftig kritik av lagteknisk natur.

Jag har redan konstaterat att utredningens förslag i vad det avser värmeplaner inte bör genomföras och att förslaget bör begränsas att gälla fjärrvärme. I detta läge talar enligt min mening starka skäl för att va-lagens beprövade och effektiva system med avgiftsskyldighet ges motsvarande tillämpning när det gäller fjärrvärme. Detta möjliggör också avgiftsuttag från fastigheter där byggnadsrätten ännu inte har utnyttjats. Jag anser det alltså lämpligt med bestämmelser om avgiftsskyldighet som exakt motsvarar vad som gäller enligt va-lagen.

När det gäller att avgöra om en fastighet behöver anordningar för värme och om behovet inte kan med större fördel tillgodoses på annat sätt än genom fjärrvärmeanläggningen kan givetvis den praxis som har utbildat sig vid tillämpning av va-lagen tjäna till ledning. Bedömningen bör ske efter objektiva grunder. Det är fastighetens belägenhet, användningssätt och möjligheterna att lösa uppvärmningsfråga på fördelaktigare sätt än med fjärrvärme som skall läggas till grund för bedömningen och fastighetsägarens egen uppfattning saknar självständig betydelse. Även om fastighetsägaren avstår från att begagna anläggningen bör han kunna åläggas att betala avgifter för denna. Vid bestämmande av avgifterna bör dock hänsyn kunna tas till att anläggningen inte utnyttjas (se vidare avsnitt 5.4).

Remissinstanserna ger uttryck för viss osäkerhet när det gäller tolkningen av begreppet "med större fördel". Jag vill därför uppehålla mig något vid den saken. I tätbebyggelse där uppvärmningsbehovet är relativt koncentrerat kan fjärrvärme hävda sig ekonomiskt p. g. a. låga bränslekostnader till följd av god verkningsgrad och de prisförmåner köpare av större bränslemängder erhåller. I sådana fall, där alltså en fjärrvärmeanläggning är en från ekonomisk synpunkt riktig lösning på uppvärmningsfrågan inom ett visst område totalt sett, finns förutsättningarna för att erbjuda abonnenterna villkor som är godtagbara jämfört med tillgängliga alternativ om god anslutningsgrad kan påräknas. Fastigheter,

vilkas ägare ändå inte går med på anslutning, bör kunna tvångsanslutas. Det kan röra sig om fastigheter i områden där stora investeringar i fjärrvärme har gjorts och där ägaren hoppas att anläggningsinnehavaren med tiden skall tvingas sänka avgifterna för att i varje fall delvis få sina fasta kostnader täckta.

En tvångsanslutning av ett antal fastigheter kan sålunda i särskilda fall vara motiverad, även om den skulle vara ekonomiskt ofördelaktig för dessa fastigheters ägare. En tämligen hög anslutningsgrad inom verksamhetsområdet kan ju vara en förutsättning för att det skall vara ekonomiskt möjligt att driva fjärrvärmeanläggningen. En högre anslutningsgrad gör det vidare möjligt att ta ut lägre avgifter av varje förbrukare, eftersom de fasta kostnaderna då kan slås ut på flera förbrukare. En förutsättning för det resonemang som jag nu har fört är att uppvärmning med fjärrvärme kan vara fördelaktig från allmän synpunkt genom att leda till ett bättre och effektivare utnyttjande av våra energitillgångar och till förbättrande av vår yttre miljö genom effektivare luftvårdsåtgärder. Fördelar av detta slag måste enligt min mening beaktas vid bedömningen av om en fastighet skall anslutas eller inte till den allmänna fjärrvärmeanläggningen.

När det gäller storförbrukare av typ sjukvårdsinrättningar och militära förband samt större industrier kan befintlig uppvärmningsanordning vara sådan att några väsentliga vinster från energihushållnings- och miljöskyddssynpunkter inte uppkommer, om förbrukaren ansluts till fjärrvärmeanläggningen. I sådana fall bör anslutningsskyldighet inte föreligga, om en anslutning blir ekonomiskt ofördelaktig för förbrukaren.

Som vissa remissinstanser har framhållit bör lagstiftningen inte få hindra den tekniska utvecklingen inom uppvärmningsområdet. Anslutningsskyldighet bör således inte föreligga när alternativet till fjärrvärme exempelvis är att utforma en byggnad för avancerat tillvaratagande av solvärme eller att utnyttja värmepump. Detsamma gäller om huvudparten av uppvärmningsbehovet täcks med spillvärme från installationer med annat huvudändamål än uppvärmning.

Som utredningen anför bör en invändning av fastighetsägaren att han redan har en tillfredsställande uppvärmningsanordning inte tillmätas någon avgörande betydelse, om huvudmannen är villig att utge ersättning för den. Liksom enligt va-lagen bör huvudmannen vara skyldig att utge ersättning för anläggning för värmeförsörjning som blir onyttig i den mån det är skäligt med hänsyn till anordningens art, ålder och skick, den fördel fastighetsägaren får av fjärrvärmeanläggningen och övriga omständigheter. En sådan reglering torde tillgodose det under remissbehandlingen framförda kravet på en övergångstid för anslutning till fjärrvärmeanläggning.

Jag har nu endast talat om ägare av fastighet. Liksom enligt va-lagen bör emellertid med ägare jämföras tomträttshavare och ägare av bygg-

nad på ofri grund. Huvudman kan också träffa avtal med den som endast brukar en fastighet eller med en sammanslutning av fastighetsägare. Jag återkommer till dessa frågor i specialmotiveringen. När det gäller hyresgäster eller hyresgästorganisation har de möjlighet att hos huvudmannen ta initiativ till övergång från enskild uppvärmning av fastigheten till uppvärmning med fjärrvärme. Jag anser det däremot inte lämpligt att, som Hyresgästernas riksförbund föreslår, formellt göra dem till avtalspart jämte fastighetsägaren.

5.4 Leveransskyldighet samt bestämmelser om avgifter och taxa m. m.

I va-lagen finns det inte någon bestämmelse om leveransskyldighet för huvudmannen. Utredningen föreslår emellertid en uttrycklig bestämmelse om skyldighet för huvudmannen att leverera energi. Förslaget godtas av remissinstanserna utom i vad avser skyldighet för huvudmannen att försäkra sig om alternativ energileverans vid krissituationer. Svenska värmeverksföreningen anför att förslaget i huvudsak överensstämmer med vad som redan tillämpas vid värmeverken. Statens värnämnd anser att frågan med vägledande motivuttalanden kan överlämnas åt rättstillämpningen.

Jag anser att leveransskyldigheten utgör en så central del av rättsförhållandet mellan huvudman och brukare att en lagbestämmelse inte kan undvaras. Utredningens förslag är i huvudsak lämpligt avvägt. Bestämmelserna bör utformas på följande sätt. Huvudregeln är tämligen självklar och innebär att huvudmannen är skyldig att tillhandahålla energi för erforderlig uppvärmning av fastighet för vilken avgiftsskyldighet föreligger. Om huvudmannen inte fullgör sin leveransskyldighet blir han skadeståndsskyldig gentemot fastighetsägaren. Huvudregeln måste förse med två undantag, som delvis innebär ett lagfästade av vad som i detta sammanhang förstås med force majeure. Leveransskyldighet bör för det första inte föreligga när huvudmannen är ur stånd att fullgöra leveransen till följd av hinder utom hans rådighet. Detta innebär att huvudmannen är skyldig både att vidta rimliga åtgärder beträffande utformning och skötsel av anläggningen och att vid ingående av avtal exempelvis om leverans av olja till anläggningen ställa motsvarande krav på leverantören. För det andra bör gälla att huvudmannen skall vara berättigad att avbryta leveransen vid fara för person- eller väsentlig egendomskada eller när det behövs för sådana arbeten på anläggningen som är nödvändiga för fullgörande av leveransskyldigheten.

Huvudmannen kan bli ur stånd att leverera fjärrvärme till följd av sådant haveri i den producerande anläggningen, inklusive reservanordningar, som kan anses ligga utom hans rådighet eller därför att ransonerings införs exempelvis på olja. I allmänhet torde enligt mitt förslag någon skadeståndsskyldighet inte uppkomma i sådana situationer, eftersom

hindret är utom huvudmannens rådighet. Han bör emellertid vara skyldig att i viss utsträckning försäkra sig om alternativa energileveranser resp. att hålla lager med olja för krissituationer. Omfattningen av denna skyldighet kan i huvudsak bedömas enligt gällande författningar om beredskapsåtgärder. Någon närmare reglering av de nu berörda frågorna bör inte ske i lag utan saken får överlämnas åt rättstillämpningen. Chefen för handelsdepartementet kommer senare denna dag att anmäla förslag till åtgärder för försörjningsberedskapen utgående från bl. a. betänkandet (SOU 1975: 60 och 61) Energiberedskap för kristid. Jag vill vidare erinra om att frågan om ett nytt program för beredskapslagring av oljeprodukter m. m. f. n. utreds av 1975 års oljelagringskommitté (H 1975: 03).

Utredningen föreslår bestämmelser om avgiftsuttaget som i huvudsak överensstämmer med vad som gäller enligt va-lagen. Avgörande är den s. k. självkostnadsprincipen i fråga om avgiftsuttagets storlek totalt sett och den s. k. likställighetsprincipen för avgiftens fördelning mellan dem som utnyttjar verksamheten. Utredningens förslag har med vissa kritiska synpunkter godtagits av remissinstanserna.

Jag anser att de nämnda principerna är lämpliga även vid bestämmande av avgift för brukande av allmän fjärrvärmeanläggning och avsluter mig till utredningens förslag. Den praxis som har utbildats vid tillämpning av va-lagen bör tjäna till ledning. Jag föreslår därför att den avgift huvudmannen tar ut inte får överskrida vad som behövs för att täcka nödvändiga kostnader för anläggningen och den tillhandahållna energin. Vidare bör i lagen anges att avgiftsskyldigheten skall fördelas mellan fastigheterna efter skälig och rättvis grund.

Avgift skall enligt utredningen utgå enligt taxa. Avgift kan utgå som engångsavgift och som periodiska avgifter. Jag har för min del ingenting att invända mot förslaget i den delen.

Enligt utredningen får engångsavgift inte sättas högre än att den svarar mot fastighetens andel i kostnaden för utförande av fjärrvärmenätet. Kostnaden för den producerande anläggningen skall alltså inte räknas med. Den begränsningen kritiserar kommunförbundet och Göteborgs kommun. De framhåller att huvudmannen kan frestas att anlägga långa ledningar framför att bygga en lokal hetvattencentral.

Utredningens ståndpunkt bör ses mot bakgrund av att utredningen till begreppet allmänt värmesystem hänför bara själva distributionsystemet men inte den energiproducerande enheten. Någon motsvarande begränsning har inte gjorts i va-lagen. Enligt va-lagen kan engångsavgift avse inte bara ledningsnätet utan också vatten- och avloppsverken. Utredningens förslag medför påfrestningar på huvudmannens, i praktiken främst kommunernas, likviditet, eftersom de bara genom periodiska avgifter kan kompensera sig för kostnader för anläggningen av den energiproducerande enheten. Enligt min mening

är det inte lämpligt att begränsa huvudmännens handlingsfrihet på det föreslagna sättet. Jag förordar därför att lagen även på denna punkt utformas efter förebild av va-lagen.

Som jag redan har konstaterat kan avgiftsskyldighet föreligga även om den allmänna fjärrvärmeanläggningen inte utnyttjas av fastighetsägaren. Enligt va-lagen anses avgifterna böra bestämmas med hänsyn härtill och alltså minskas med den besparing som uppkommer för huvudmannen. Motsvarande bör enligt min mening gälla för fjärrvärme. Denna begränsning är av särskild betydelse för obebyggd fastighet.

Kostnaderna för leverans av fjärrvärme har ett påtagligt intresse inte bara för fastighetsägarna utan även för hyresgästerna, som i enlighet med gällande hyresavtal kommer att få betala dessa kostnader. Sedan flera år förekommer också samråd med hyresmarknadens parter i fråga om fjärrvärmeavgifter. Detta samråd är enligt min mening av stort värde och bör givetvis fortsätta. Olika vägar är som utredningen framhåller tänkbara. Överenskommelse kan träffas mellan riksorganisationer för kontrahenterna om riktlinjer för taxa och om att respektive huvudman ansluter taxorna till dessa riktlinjer. En annan möjlighet är att huvudmannen på det lokala planet samråder med organisationer av fastighetsägare och av hyresgäster innan han bestämmer taxan.

Ett uttryck för det samråd som skett med Sveriges fastighetsägareförbund och Hyresgästernas riksförbund är en av Svenska värmeverksförbundet rekommenderad s. k. alternativtaxa. Denna syftar till att värmeverken under uppbyggnadsskedet skall leverera fjärrvärme till högst samma kostnad som i individuellt system. Under uppbyggnadsskedet torde alternativtaxan f. n. ge lägre avgifter än om självkostnadsprincipen tillämpas medan i ett fullt utbyggt system självkostnadsprincipen torde bli fördelaktigare. Det finns enligt min mening inget hinder mot att huvudmännen även fortsättningsvis använder alternativtaxan om den i uppbyggnadsskedet blir förmånligare för fastighetsägarna. Det finns dock anledning att tro att de nya reglerna om avgiftsskyldighet för fastighetsägare kan ge huvudmännen en så god kostnadstäckning och kostnadsfördelning att fjärrvärmen redan från början blir billigare för fastighetsägarna än enskild uppvärmning.

I likhet med vad som gäller enligt va-lagen bör huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning kunna meddela allmänna bestämmelser för anläggningens brukande. Fastighetsägarnas möjlighet att utnyttja anläggningen för dess ändamål får inte genom sådana bestämmelser oskäligt begränsas eller försvåras. Som framgår av några remissyttranden kan det finnas behov av ytterligare säkerhetsföreskrifter och beredskapsbestämmelser för fjärrvärmeanläggningar. Frågan om sådana föreskrifter kommer emellertid att tas upp i annat sammanhang.

Jag har tidigare talat om att kostnaderna för leverans av fjärrvärme är av ett påtagligt intresse för hyresgästerna och att samråd bör ske med

hyresmarknadens parter om taxa för fjärrvärmeavgifter. Hyresgästerna kan också ha intresse av allmänna bestämmelser som huvudmannen meddelar för anläggningens brukande. Jag vill i detta sammanhang erinra om att hyresrättsutredningen (Ju 1975: 06) överväger frågan om vissa s. k. bränsleklausuler i samband med hyresavtal. Jag förutsätter att utredningen kommer att överväga även frågan om ytterligare möjligheter för hyresgästorganisation att påverka utformningen av allmänna bestämmelser och taxa för fjärrvärme.

5.5 Prövningsordning

Jag har redan föreslagit att industriverket bör pröva ansökningar om allmänförklaring och att industriverket skall kunna avgöra tvist mellan olika huvudmän om utsträckningen av verksamhetsområdet (avsnitt 5.2). Talan mot industriverkets beslut bör föras hos regeringen (industri-departementet) genom besvär. I fråga om motsvarande beslut av länsstyrelse enligt va-lagen ankommer överprövningen också på regeringen.

Utredningen föreslår att tvister mellan huvudman och brukare skall prövas av en särskild nämnd, benämnd statens nämnd för ledningsbunden energi. Den föreslagna prövningsordningen ansluter till vad som gäller enligt va-lagen. Motsvarande tvister enligt va-lagen prövas av statens va-nämnd med fullföljd till vattenöverdomstolen och högsta domstolen. Jag har föreslagit bestämmelser om rättsförhållandet mellan huvudman och brukare, som med några undantag exakt överensstämmer med vad som gäller enligt va-lagen. Detta gör det enligt min mening naturligt att låta va-nämnden pröva även fjärrvärmefrågor. Härigenom utnyttjar man den erfarenhet som redan finns samlad hos va-nämnden och behöver inte heller bygga upp en helt ny organisation med en i ledningskedet oviss arbetsbelastning. Jag anser alltså att va-nämnden bör ha hand om prövningen även av fjärrvärmefrågor. De förfarandebestämmelser som gäller för nämnden behöver inte ändras på grund härav men bör föras över från va-lagen till en särskild lag om statens va-nämnd.

Va-nämnden består av ordförande och fem andra ledamöter. Ordföranden är jurist med domarerfarenhet. En ledamot skall vara tekniker. Två ledamöter skall vara väl förtrogna med förvaltning och skötsel av va-verk och två väl förtrogna med va-förhållanden som avser bostadsfastigheter resp. annan bebyggelse.

Kompetensreglerna för va-nämndens ledamöter bör ändras så att ledamot med erfarenhet m. m. av vatten och avlopp alternativt bör ha motsvarande erfarenhet av fjärrvärme. Enligt vad jag har inhämtat har några av va-nämndens nuvarande ledamöter dubbel kompetens, dvs. erfarenhet även av fjärrvärmefrågor. Dessutom finns möjlighet att förordna ersättare med annan kompetens än den ordinarie ledamoten. Det torde alltså inte komma att möta några svårigheter att få kompetens och erfarenhet i nämnden för dess nya uppgifter.

Viss remisskritik framförs mot att det inte finns några egentliga konsumentrepresentanter. Särskilt föreslås att hyresmarknadens parter på lämpligt sätt bör knytas till nämnden. Jag uttalade vid tillkomsten av va-lagen att inga ledamöter bör utses som företrädare för vissa partsintres-sen men att det trots det kunde vara lämpligt att organisationer som företräder berörda intressen bereddes tillfälle att framföra synpunkter på valet av ledamöter (prop. 1970: 118 s. 121). Vad jag då uttalade bör alltså gälla. Enligt min mening lämnar kompetensreglerna gott ut-rymme för en allsidig sammansättning av nämnden. Förordnandena för nuvarande ledamöter löper ut den 1 juli 1976. Efter samråd med chefen för bostadsdepartementet kan jag omtala att samråd med berörda intres-seorganisationer kommer att ske innan förordnanden meddelas för tiden efter den 1 juli 1976.

Kommunala beslut om fjärrvärme exempelvis om fastställande av taxa kommer att kunna prövas inte bara i den nu föreslagna ordningen av va-nämnden med fullföljd till vattenöverdomstolen och högsta dom-stolen utan även efter kommunalbesvär av länsstyrelsen och regerings-rätten. Detta är en ordning som gäller även enligt va-lagen och exempel-vis 1902 års lag. För kommunalbesvär gäller inskränkningar i olika hän-seenden. Denna dubbelprövning är det svårt att undvika när det gäller verksamhet som bedrivs både av kommun och av andra huvudmän.

6 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar,
2. lag om statens va-nämnd,
3. lag om betalningsföreläggande för fordringar som skall prövas av statens va-nämnd,
4. lag om ändring i lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och av-loppsanläggningar,
5. lag om ändring i anläggningslagen (1973: 1149),
6. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370).

Beträffande förslaget under 6 har samråd ägt rum med chefen för fi-nansdepartementet.

7 Specialmotivering

7.1 Förslaget till lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar

Förslaget ansluter mycket nära till va-lagen. En grundläggande skill-nad är dock att förslaget inte innebär någon skyldighet för kommun att ordna fjärrvärme. Detta medför att de inledande bestämmelserna i för-

slaget är utformade på ett annat sätt än i va-lagen. Bestämmelser i övrigt som saknar motsvarighet i va-lagen är 8 § andra stycket (provisorisk anordning för värmeförsörjning m. m.) och 11 § (leveransskyldighet).

Av förslaget's underrubriker är det endast rubriken leveransskyldighet som saknar motsvarighet i va-lagen. Förslaget är disponerat på följande sätt: Inledande bestämmelser (1—3 §§), Verksamhetsområde (4—7 §§), Brukningsrätt och avgiftsskyldighet (8—10 §§), Leveransskyldighet (11 §), Anläggningen (12—14 §§), Inlösen av värmeanordningar m. m. (15 och 16 §§), Fjärrvärmeinstallation (17—20 §§), Brukande av allmän fjärrvärmeanläggning (21—23 §§), Avgifter och taxa (24—27 §§), Avtal om fjärrvärmefrågor (28 §), Skadeståndsskyldighet m. m. (29 §), Avstängning av värmeförsörjning (30 §), Särskilda bestämmelser om vissa allmänna fjärrvärmeanläggningar (31—33 §§), Tystnadsplikt (34 §) samt Prövning av fjärrvärmefrågor (35—37 §§).

Inledande bestämmelser

1 §

Paragrafen innehåller en definition av begreppen allmän fjärrvärmeanläggning och huvudman. Paragrafen avviker delvis från motsvarande bestämmelser i 1 § va-lagen.

Första stycket inleds med en förklaring att den föreslagna lagen är tillämplig på allmän fjärrvärmeanläggning (se vidare vid 5 § andra stycket). Med allmän fjärrvärmeanläggning avses anläggning, som har till ändamål att bereda bostadshus eller annan bebyggelse värmeförsörjning genom fjärrvärme och som förklarats för allmän enligt 2 §. Jag kan i huvudsak hänvisa till vad jag anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.2). I motsats till vad som gäller enligt va-lagen krävs förklaring både för kommunala och icke kommunala anläggningar.

Värmeförsörjning avser inte bara uppvärmning av byggnad utan även framställning av förbrukningsvarmvatten (tappvarmvatten). I anslutning till den värmeväxlare som överför värme från fjärrvärmenätet till en byggnads värmesystem är oftast i samma enhet kopplad en värmeväxlare som med fjärrvärmevattnet som värmekälla framställer förbrukningsvarmvatten.

Begreppet allmän va-anläggning omfattar både vattenverk och reningsverk samt erforderliga ledningar. Utredningens förslag (2 §) innebär däremot att begreppet allmän fjärrvärmeanläggning skulle begränsas till distributionssystemet. Denna begränsning hänger samman med att de av utredningen föreslagna värmeplanerna endast avser distribution av energi. Jag anser att begränsningen är omotiverad i det nu framlagda förslaget. Begreppet allmän fjärrvärmeanläggning i mitt förslag omfattar alltså som naturligt är både den anläggning där fjärrvärmen produceras (hetvattencentral eller kraftvärmeverk) och ledningsnätet för överföring

av fjärrvärmen. I vissa fall kan det tänkas att en fjärrvärmeanläggning inte har någon produktionsenhet utan att man köper varmvatten från ett värmeverk som tillhör annan ägare. I dessa fall bör man givetvis kunna ha en allmän fjärrvärmeanläggning som endast består av distributions-systemet. Jag återkommer vid behandlingen av 14 och 17 §§ till gränsdragningen mellan den allmänna fjärrvärmeanläggningen och de enskilda fastigheternas fjärrvärmeinstallationer. I princip dras gränsen i den s. k. förbindelsepunkten.

Enligt paragrafens andra stycke är den som driver allmän fjärrvärmeanläggning anläggningens huvudman. Bestämmelsen överensstämmer helt med motsvarande bestämmelse i 1 § andra stycket va-lagen. Det är enligt 2 § endast den som driver eller skall driva fjärrvärmeanläggning som får ansöka om allmänförklaring av anläggningen. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.2) innebär en eventuell överlåtelse av anläggningen inte att denna förlorar sin karaktär av allmän. Detta överensstämmer med vad som gäller beträffande va-anläggning som har förklarats för allmän. Den nye ägaren blir automatiskt huvudman för anläggningen med de rättigheter och skyldigheter som följer med detta. Förslaget innehåller i huvudsak samma bestämmelser för kommunala och icke kommunala huvudmän. I 31—33 §§ finns dock vissa särbestämmelser (om tillsynsman och syssloman) som gäller endast för icke kommunala huvudmän. Om en kommun överlåter en allmän fjärrvärmeanläggning till en huvudman som inte är kommun blir dessa bestämmelser tillämpliga liksom givetvis om en sådan huvudman får bifall till en ansökan om allmänförklaring av sin anläggning.

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att fjärrvärmeanläggning kan förklaras för allmän. Bestämmelserna har en lagteknisk förebild i 31 § va-lagen.

Att en fjärrvärmeanläggning förklaras för allmän är en förutsättning för att förslagets regelsystem skall bli tillämpligt. Förslaget är som jag redan har nämnt (1 §) endast tillämpligt på allmän fjärrvärmeanläggning.

Enligt första stycket kan statens industriverk på ansökan av den som driver eller skall driva fjärrvärmeanläggning förklara anläggningen för allmän om det finns behov av anläggningen från allmän synpunkt och sökanden såväl i ekonomiskt avseende som i övrigt har förutsättningar för att fullgöra uppgiften som huvudman för anläggningen. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.2) redogjort för vad denna prövning innebär. När det gäller ändamålet med garantierna rörande huvudmannens ekonomi kan jag dessutom hänvisa till ett alltjämt giltigt uttalande av föredragande statsrådet vid tillkomsten av lagen (1955: 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (prop. 1955: 121 s. 72—

73). Talan mot industriverkets beslut skall enligt 35 § tredje stycket föras hos regeringen (industridepartementet) genom besvär.

Enligt andra stycket skall industriverket bestämma visst område, utöver vilket anläggningens verksamhetsområde inte får utsträckas. Jag hänvisar till vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.2). Bestämmelser om allmän fjärrvärmearläggnings verksamhetsområde finns i 4—7 §§. Vad industriverket bestämt enligt 2 § andra stycket utgör inte hinder för huvudmannen att efter avtal med ägare av fastighet utanför anläggningens verksamhetsområde låta denne bruka anläggningen (5 § andra stycket). Det saknar härvid betydelse om fastigheten ligger innanför eller utanför de av industriverket angivna yttergränserna.

Enligt va-lagen kan uppkomma problem att avgöra vad som är en va-anläggning i motsats till flera sådana. Huvudprincipen torde vara att till en och samma anläggning räknas sådana anordningar som drivs av samma huvudman. Den nu föreslagna lagen torde knappast komma att medföra motsvarande problem, eftersom huvudmannen redan i ansökan till industriverket kommer att ange anläggningens omfattning. Allmänförklaring kan ske av en av flera anläggningar med samme huvudman, under förutsättning att anläggningarna har särskilda värmesystem.

3 §

Paragrafen motsvarar 3 § va-lagen och 3 och 4 §§ samt punkt 2 av övergångsbestämmelserna i utredningens förslag. I paragrafen anges vem som enligt lagen är att anse som fastighetsägare. Vidare föreskrivs att reglerna om fastighet kan tillämpas även beträffande byggnad på ofri grund.

Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3) antytt innehållet i dessa bestämmelser. Utredningens förslag avviker när det gäller utformningen från va-lagen. Dessa avvikelser, som kritiserats vid remissbehandlingen, är enligt min mening omotiverade och bestämmelserna har utformats i exakt överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i va-lagen.

Enligt första stycket skall vid tillämpningen av lagen som ägare av fastighet anses den som enligt kommunalskattelagen (1928: 370) är skyldig att betala skatt för garantibelopp för fastigheten. Äsyftad bestämmelse är 47 § kommunalskattelagen. Den praktiskt mest betydelsefulla innebörden av bestämmelsen är att den som innehar fastighet med tomt rätt är att jämställa med fastighetsägare. Som ägare skall vidare betraktas bl. a. den som innehar egendom med fideikommissrätt eller annan testamentarisk vederlagsfri förfoganderätt.

Enligt andra stycket kan huvudman för allmän fjärrvärmearläggnings träffa avtal med annan än fastighetsägare om brukande av anläggningen och då gäller för denne vad som i lagen föreskrivs om fastighetsägare.

Bestämmelsen möjliggör bl. a. för flera fastighetsägare att, genom en ekonomisk förening eller på annat sätt, uppträda som en abonnent gentemot huvudmannen. Om fastigheter exempelvis i en radhuslänga bildar en samfällighet enligt anläggningslagen (1973: 1149) för skötseln av ett gemensamt ledningssystem kan en sådan samfällighet efter avtal med huvudmannen uppträda som brukare för fastighetsägarnas räkning (Anläggningslagen behandlas ytterligare vid 4 §). Vidare kan en nyttjanderättshavare ersätta fastighetsägaren. Av bestämmelsens lydelse framgår att nyttjanderättshavare och andra inte kan träda i fastighetsägares ställe vid tillämpning av bestämmelserna i 8 och 9 §§ om brukningsrätt och avgiftsskyldighet. Har avtal redan träffats om brukande saknas ju utrymme för att tillämpa dessa paragrafer.

Enligt tredje stycket skall, när omständigheterna föranleder det, bestämmelse om fastighet i lagen tillämpas på byggnad eller annan anläggning, som inte tillhör ägaren till marken. Vad som i lagen föreskrivs om ägare av fastighet skall därvid gälla anläggningens ägare. Bestämmelsen innebär att ägaren av exempelvis en kiosk på allmän mark eller ett bostadshus på arrenderad mark kan bli skyldig att betala avgifter till huvudmannen resp. påkalla att få bruka fjärrvärmeanläggningen.

Verksamhetsområde

4—7 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om verksamhetsområde för allmän fjärrvärmeanläggning. 4 §, 5 § första stycket och 6 § motsvarar 4, 5 och 7 §§ va-lagen med den ändringen att industriverket ersatt länsstyrelsen. 5 § andra stycket saknar motsvarighet i va-lagen och 6 § har ett begränsat innehåll jämfört med 6 § va-lagen. Bestämmelserna saknar med ett undantag (4 § andra stycket andra punkten) motsvarighet i utredningens förslag.

I 4 § första stycket ges en formell definition av vad som menas med verksamhetsområde. Allmän fjärrvärmeanläggnings verksamhetsområde är det område, inom vilket värmeförsörjningen har ordnats eller skall ordnas genom anläggningen. Enligt 4 § andra stycket skall verksamhetsområdet vara fastställt till sina gränser. Viktiga rättsverkningar är förenade med verksamhetsområdets avgränsning, främst brukningsrätt och avgiftsskyldighet enligt 8 och 9 §§.

I 4 § andra stycket finns vidare en bestämmelse om att verksamhetsområdet inte får omfatta endast vissa av de fastigheter som ingår i sådan samfällighet för värmeförsörjning som bildats i särskild ordning. Liksom enligt va-lagen avser bestämmelsen inte en grupp av fastigheter som utan samfällighetsbildning har sin värmeförsörjning anordnad gemensamt. Bestämmelsen hänger samman med de problem som gäller samordningen mellan en allmän fjärrvärmeanläggning och en anlägg-

ning för värmeförsörjning som inrättats enligt anläggningslagen. Dessa samordningsproblem blir mindre om verksamhetsområdet omfattar alla fastigheter i samfälligheten. Jag hänvisar till vad jag anförde om dessa problem vid tillkomsten av va-lagen (prop. 1970: 118 s. 122—123). Jag vill särskilt framhålla att jag då med uttalandet att samfällighet inte i något fall kunde få ställning av brukare endast avsåg samfällighet som bildats för att vid sidan av den allmänna va-anläggningen ha hand om va-försörjningsfrågor (se vad jag nu uttalat vid 3 §). Bestämmelsen bör beaktas även av industriverket vid bestämmande av område som avses i 2 § andra stycket. Jag återkommer senare till samordningen med anläggningslagen (avsnitt 7.5.).

Enligt 5 § första stycket är det huvudman för allmän fjärrvärmearläggning som bestämmer anläggningens verksamhetsområde med tillämpning av lagen och föreskrift som meddelats med stöd av lagen. Huvudmannen skall alltså iakttä bestämmelsen i 4 § andra stycket andra punkten samt vad industriverket bestämt enligt 2 § andra stycket. Huvudmannens bestämmanderätt kan även vara inskränkt genom beslut av industriverket enligt 6 §. När det gäller område där fjärrvärme skall ordnas bör enligt min mening huvudmannen se till att planeringen har fortskridit så långt att behövliga anordningar kommer att bli utförda inom en ganska nära framtid. I annat fall kan beslutet om verksamhetsområde leda till svårigheter för fastighetsägarna inom området (se vidare vid 8 § andra stycket).

Enligt 5 § andra stycket kan huvudman utan hinder av denna lag efter avtal med ägare av fastighet utanför anläggningens verksamhetsområde låta denne bruka anläggningen. Som jag redan har angivit kan fastigheten dessutom ligga utanför de av industriverket angivna yttergränserna. Träffas sådant avtal om brukande blir denna lag inte tillämplig på rättsförhållandet mellan huvudman och fastighetsägare utan detta regleras av det träffade avtalet. Som ett praktiskt exempel kan anges att en kommun skall exploatera ett stort markområde utanför kommunens tätort. Kommunen vill tillämpa lagen på exploateringsområdet för att uppnå en god anslutningsgrad men vill inte att lagen blir tillämplig inom tätorten. Ifrågavarande bestämmelse medför att detta blir möjligt och att någon brukningsrätt inte uppkommer inom den befintliga bebyggelsen. 5 § andra stycket överensstämmer med vad som utan särskild lagregel gäller enligt va-lagen.

Enligt 6 § kan industriverket avgöra tvist mellan olika huvudmän i fråga om verksamhetsområdets utsträckning. Avgörandet sker efter fri prövning. Jag hänvisar till vad jag har anförut i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.2). Paragrafen motsvarar 6 § andra punkten va-lagen. Första punkten i nämnda paragraf har däremot inte fått någon motsvarighet (se avsnitt 5.2). I beslut enligt 6 § kan industriverket ändra vad verket tidigare har beslutat i fråga om område som avses i 2 § andra

stycket. Jag har funnit det motiverat med en erinran härom i 6 §. Talan mot industriverkets beslut enligt 6 § skall föras hos regeringen (industridepartementet) genom besvär (se 35 § tredje stycket).

I 7 § första stycket föreskrivs att huvudman skall meddela industriverket vad han har bestämt om verksamhetsområdet samt att industriverket kan vid vite ålägga huvudman att fullgöra denna skyldighet. Det ankommer på domstol att pröva fråga om utdömande av vite. Meddelandet om verksamhetsområdets utsträckning bör lämnas i lämplig form, t. ex. genom att områdets gränser anges på karta eller genom gränsbeskrivning. I 7 § andra stycket föreskrivs också att uppgift om allmän fjärrvärmeanläggnings verksamhetsområde skall finnas tillgänglig hos industriverket. På så sätt har fastighetsägarna fått möjlighet att på ett enkelt sätt få reda på vad som gäller i fråga om verksamhetsområdet.

Brukningsrätt och avgiftsskyldighet

8 och 9 §§

Paragraferna motsvarar 8 och 9 §§ va-lagen och innehåller bestämmelser om brukningsrätt och avgiftsskyldighet. Bestämmelserna i 8 § andra stycket om provisoriska anordningar saknar motsvarighet i va-lagen och är utformade i enlighet med 14 § i utredningens förslag. I övrigt avviker paragraferna från utredningens förslag (10—12 §§) och är utformat i exakt överensstämmelse med va-lagen.

Jag kan i huvudsak hänvisa till vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3).

Enligt 8 § första stycket är huvudmannen skyldig att låta ägare av fastighet inom anläggningens verksamhetsområde bruka anläggningen, om fastigheten behöver anordningar för värme samt behovet inte kan med större fördel tillgodoses på annat sätt. Av 3 § följer bl. a. att huvudmannen kan vara skyldig att låta ägare av byggnad eller annan anläggning på ofri grund bruka fjärrvärmeanläggningen.

I 8 § första stycket föreskrivs vidare att huvudmannen dock är berättigad till det anstånd med utförandet av de för brukandet nödvändiga arbetena som behövs för att samordningen med andra arbeten inte skall väsentligt försvåras. Utöver vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3) kan jag hänvisa till vad som anfördes vid tillkomsten av motsvarande bestämmelse i va-lagen (prop. 1970: 118 s. 132, 189 och 203).

Enligt 8 § andra stycket skall huvudman som är berättigad till anstånd i skäligen omfattning medverka till att behövlig provisorisk anordning för värmeförsörjning inrättas och skall till fastighetsägaren utge skäligen ersättning för ökade kostnader till följd av anståndet. Bestämmelsen skall ses mot bakgrund av att det är huvudmannen som bestämmer verksamhetsområdet i enlighet med sin planering och att fastighets-

ägarna bör kunna lita på denna planering. Bestämmelsen gäller endast fastighet som kan komma att sakna egen värmeanordning därför att den har byggts för anslutning till fjärrvärme eller därför att befintlig värmeanordning är nedsliten eller otillräcklig och måste ersättas. Detta anges i lagtexten genom att den provisoriska anordningen skall vara behövlig. Huvudmannens skyldighet att medverka med provisoriska åtgärder måste jämföras med den skyldighet han har enligt 16 § att utge ersättning för anordningar som blir onyttiga. De provisoriska anordningarna förutsätts vara tekniskt möjliga och ekonomiskt rimliga. Huvudmannens ersättningskyldighet är begränsad på samma sätt som skyldigheten att medverka med åtgärder. Till den som har en fungerande värmeanordning bör inte utgå någon ersättning till följd av anståndet. Huvudmannen bör utge skäligen ersättning för de merkostnader som drabbar en fastighetsägare som till följd av anståndet måste klara sig med provisoriska anordningar. Kostnadsjämförelsen bör här ske med en tänkt drift av egen permanent uppvärmningsanordning. Av skälighetsrekvisitet följer att det inte är ersättningsgillt att en fastighetsägare får vänta med övergång till en för honom ekonomiskt fördelaktigare uppvärmning med fjärrvärme. Jag vill erinra om att ifrågasvarande bestämmelser endast avser den tid under vilken huvudmannen har rätt till anstånd. Om anslutning inte sker när huvudmannen inte längre har rätt till anstånd kan denne drabbas av skadeståndsskyldighet enligt 29 §.

Enligt 9 § första stycket skall ägare av fastighet inom allmän fjärrvärmeanläggnings verksamhetsområde betala avgifter till huvudmannen, om fastigheten behöver anordningar för värme samt behovet inte kan med större fördel tillgodoses på annat sätt än genom anläggningen. Av 3 § följer bl. a. att ägare av byggnad eller annan anläggning på ofri grund kan bli skyldig att betala avgifter.

I 9 § första stycket föreskrivs vidare att för obebyggd fastighet, som enligt stadsplan eller byggnadsplan är avsedd för bebyggande, behovet av anordningar för värme skall, om inte särskilda skäl föranleder annat, bedömas som om fastigheten vore bebyggd enligt planen. Bedömningen av när undantag från bidragsskyldigheten skäligen bör göras beror av omständigheterna. Är tillgången på mark, som är avsedd för enskild bebyggelse, så stor att det kan bedömas dröja flera år innan all sådan mark har tagits i anspråk, bör detta i rimlig utsträckning vara skäl för undantag. Om underlåtenheten att bebygga fastigheten kan tillskrivas åtgärd eller bristande aktivitet från myndighets eller kommunens sida t. ex. byggnadsförbud eller långvarigt dröjsmål med att åstadkomma behövliga gemensamma anordningar, kan detta befria från bidragsskyldighet. Om däremot fastighetsägaren har underlåtit att bebygga fastigheten utan att faktiskt eller rättsligt hinder har förelegat, bör avgiftsskyldighet normalt föreligga. Omfattningen av denna avgiftsskyldighet har jag berört i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4). Vad jag nu har anfört

torde överensstämma med vad som gäller enligt va-lagen (se prop. 1970: 118 s. 38 och 101). Jag vill erinra om att bestämmelserna om obebyggd fastighet endast gäller inom område som omfattas av stadsplan eller byggnadsplan. För obebyggda fastigheter utanför sådana områden men inom verksamhetsområdet kan avgiftsskyldighet inte göras gällande.

Enligt 9 § andra stycket inträder avgiftsskyldighet, när huvudmannen upprättat förbindelsepunkt som anges i 13 § och underrättat fastighetsägaren därom. Avgiftsskyldigheten är alltså inte beroende av att faktiskt anslutning sker.

10 §

Paragrafen motsvarar 11 § va-lagen och 16 § andra stycket i utredningens förslag. Paragrafen innehåller en bestämmelse om rättsverkan i fråga om avgiftsskyldigheten när fastighet byter ägare. Jag vill erinra om att 10 § va-lagen inte får någon motsvarighet i förslaget.

Enligt 10 § förevarande lag svarar ny ägare av fastighet inte gentemot huvudman för avgift som förfaller till betalning före tillträdesdagen. Innebörden av denna regel jämförd med bestämmelserna om avgiftsskyldighet för fastighetsägare är den att vid överlåtelse av fastighet den nye ägaren svarar för alla avgifter som förfaller till betalning efter tillträdet och den gamle ägaren för alla avgifter, som förfaller till betalning före tillträdesdagen. Reglerna om betalningsansvaret kan i vissa fall medföra svårigheter för huvudmannen om han inte underrättas om äganderättsövergången. För att i största möjliga utsträckning undvika sådana torde huvudmannen vara oförhindrad att i allmänna bestämmelser som avses i 22 § föreskriva skyldighet för fastighetsägare att underrätta huvudmannen om överlåtelse av fastigheten. Paragrafen reglerar endast ansvaret gentemot huvudmannen. I samband med överlåtelsen kan givetvis träffas överenskommelse om att endera parten skall svara för belopp som förfaller till betalning under den andres innehavstid. En sådan överenskommelse gäller endast mellan parterna och hindrar inte att huvudmannen kräver den som enligt lagen är ansvarig för att betalningsskyldigheten fullgörs. Jag finner det inte motiverat att som Stockholms kommuns juridiska avdelning föreslår införa någon förmånsrätt för inte betalda periodiska avgifter.

Leveransskyldighet

11 §

Paragrafen motsvarar 15 § i utredningens förslag och saknar motsvarighet i va-lagen. Paragrafen innehåller bestämmelser om huvudmannens leveransskyldighet.

Jag kan i huvudsak hänvisa till vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4).

Enligt första stycket är huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning skyldig att tillhandahålla energi för erforderlig uppvärmning av fastighet som avses i 9 §. Leveransskyldigheten gäller alltså gentemot sådana fastigheter för vilka avgiftsskyldighet föreligger.

I andra stycket regleras undantagen från leveransskyldigheten. Leveransskyldighet föreligger inte när huvudmannen är ur stånd att fullgöra leveransen till följd av hinder utom hans rådighet. Huvudmannen är vidare berättigad att avbryta leveransen vid fara för personskada eller väsentlig egendomsskada eller när det behövs för sådana arbeten, som är nödvändiga för fullgörande av leveransskyldigheten.

Om inte huvudmannen fullgör sin leveransskyldighet blir han skadeståndsskyldig gentemot fastighetsägaren enligt 29 §.

Anläggningen

12 §

Paragrafen motsvarar i huvudsak 12 § va-lagen och innehåller allmänna bestämmelser om allmän fjärrvärmeanläggnings beskaffenhet och om vissa skyldigheter för huvudman. Andra stycket om förhållandet till byggnadslagstiftningen motsvarar 17 § i utredningens förslag.

Första stycket motsvarar 12 § första stycket andra punkten va-lagen. Allmän fjärrvärmeanläggning skall vara försedd med de anordningar som krävs för att den skall fylla sitt ändamål och tillgodose skäliga anspråk på säkerhet. Några närmare föreskrifter om utformningen av anläggningen har däremot inte ansetts behövliga.

Enligt andra stycket får allmän fjärrvärmeanläggning inte inrättas i strid mot fastställd plan eller bestämmelser för markens bebyggande eller så att ändamålsenlig bebyggelse eller lämplig planläggning försvåras. Jag har föredragit va-lagens formulering framför den längre formuleringen i utredningens förslag (17 §). Några särskilda regler om dispens från plan anser jag inte behövliga.

Enligt tredje stycket skall huvudmannen, så länge anläggningen behövs, underhålla den och i övrigt sörja för att den på tillfredsställande sätt fyller sitt ändamål.

13 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om s. k. förbindelsepunkt och motsvarar 13 § va-lagen och 18 § i utredningens förslag.

Förbindelsepunkten är av betydelse för gränsdragningen mellan den allmänna fjärrvärmeanläggningen och fjärrvärmeinstallationerna på de enskilda fastigheterna (se vidare 14 och 17 §§). Den är vidare av betydelse för fastighetsägarens avgiftsskyldighet enligt 9 §.

Enligt 13 § åligger det huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning att för varje fastighet som avses i 9 § bestämma punkt där inkoppling av

fastighetens ledningar till anläggningen skall ske (förbindelsepunkt). Eftersom förbindelsepunkten är avgörande för avgiftsskyldigheten även för obebyggd fastighet har va-lagens formulering "fastighet vars ägare skall bruka anläggningen" ändrats till det mera adekvata "fastighet som avses i 9 §". Motsvarande ändring bör till undvikande av missförstånd göras även i va-lagen. Huvudmannen bör givetvis samråda med fastighetsägaren om förbindelsepunktens placering.

I 13 § föreskrivs vidare att förbindelsepunkt, om inte särskilda skäl föranleder annat, skall vara belägen i eller i omedelbar närhet av byggnad som skall uppvärmas genom fjärrvärmeanläggningen. Enligt va-lagens motsvarande huvudregel skall förbindelsepunkten vara belägen i fastighetens omedelbara närhet. Det är tekniska skäl som motiverar denna skillnad. Fjärrvärmeledning dras regelmässigt till en punkt innanför grundmuren till byggnad som skall anslutas och förses där med en avstängningsanordning. Fastighetens värmeväxlare ansluts till huvudmannens ledning vid avstängningsanordningen, som utgör förbindelsepunkt. Fjärrvärmesystemets hetvatten cirkulerar genom värmeväxlaren men får inte fortsätta vidare in i fastighetens värmeinstallation bl. a. beroende på det höga vattentrycket i fjärrvärmesystemet.

Fjärrvärmesystemet är ett slutet system. Saknas källare, placeras värmeväxlare och avstängningsanordning innanför husvägg. Det behövs enligt min mening ingen särskild lagregel om att förbindelsepunkten skall placeras i det utrymme där värmeväxlaren skall installeras. Jag återkommer till frågan om värmeväxlare vid 14 och 17 §§. Självfallet måste man avvika från huvudregeln om placering av förbindelsepunkten när det är fråga om en obebyggd fastighet. Annars kan jag instämma i ett uttalande av va-nämnden att undantagsregeln bara är avsedd att utnyttjas i speciella situationer, såsom exempelvis när fråga är om anslutning av fastighet med tryggad tillgång till ett för flera fastigheter gemensamt ledningsnät.

I 13 § föreskrivs slutligen att uppgift om punktens läge skall lämnas fastighetsägaren inom sådan tid som är skälig med hänsyn till dennes intresse att kunna planera för fastighetens utnyttjande.

Prövning av om förbindelsepunkt upprättats på vederbörligt sätt kan bl. a. ske i samband med att huvudmannen gör gällande att avgiftsskyldighet föreligger för fastigheten.

14 §

Paragrafen motsvarar 14 § första stycket va-lagen. Den saknar motsvarighet i utredningens förslag.

Enligt 14 § ingår i allmän fjärrvärmeanläggning sådana ledningar och andra anordningar fram till förbindelsepunkterna som tillhör huvudmannen. Paragrafen kompletteras av definitionen i 17 § av fjärrvärmeinstallation.

Reglerna om allmän fjärrvärmeanläggnings omfattning har inte någon avgörande betydelse för frågan om äganderätten till ledningar och andra anordningar. I princip är det inte något som hindrar att huvudmannen äger anordningar som inte ingår i anläggningen. Enligt utredningen tillämpas i vissa kommuner systemet att värmeväxlaren tillhör kommunen. Det är heller inte något som hindrar att fastighetsägare äger anordning som av tekniska skäl anslutits till huvudmannens ledningsnät före fastighetens förbindelsepunkt. Alla avvikelser av här antytt slag förutsätter att de rättsliga frågorna regleras i särskild ordning. Såvitt avser värmeväxlare kan föreskrifter i förekommande fall meddelas i de allmänna bestämmelser som avses i 22 §. Bestämmelserna bör dock bara få avse äganderätten till värmeväxlare. Jag kan alltså inte biträda utredningens förslag (21 § andra stycket) att huvudmannen skall få bestämma att värmeväxlare skall ingå i den allmänna fjärrvärmeanläggningen. Jag återkommer till frågan om värmeväxlare i 17 §.

Jag vill i detta sammanhang ta upp ett annat förslag av utredningen. Enligt utredningen (19 och 20 §§) skall fastighetsägare vara skyldig att utan ersättning till huvudmannen upplåta rätt att inom fastigheten nedlägga och underhålla ledning till anslutningspunkten. Sådan rätt, som kan uppkomma i samband med prövning av fråga om fastighets anslutning eller genom avtal som antecknats i fastighetsregistret, skall anses som ledningsrätt enligt ledningsrättslagen (1973: 1144). Det kan enligt min mening inte komma i fråga att införa bestämmelser som innebär att ledningsrätt tillskapas utan sådan prövning som skall ske vid förrättning enligt ledningsrättslagen. Utredningens förslag bör inte genomföras. Huvudmannen får skaffa sig den rätt till ledningsdragning som behövs antingen genom överenskommelse eller med tillämpning av ledningsrättslagen, expropriationslagen (1972: 719), byggnadslagen (1947: 385) eller fastighetsbildningslagen (1970: 988). Några praktiska svårigheter torde detta inte medföra, eftersom fastighetsägarna i allmänhet kan väntas frivilligt upplåta erforderlig mark.

Inlösen av värmeanordningar m. m.

15 §

Paragrafen motsvarar 15 § va-lagen och behandlar frågan om rätt för huvudmannen att inlösa anordning för värmeförsörjning som tillhör fastighetsägare. Paragrafen saknar motsvarighet i utredningens förslag.

Finns för fastighet som avses i 9 § anordning för värmeförsörjning som kan användas för den allmänna fjärrvärmeanläggningen, är ägaren av anordningen skyldig att på begäran av huvudmannen låta den införivas med anläggningen mot skälig ersättning.

Detta är den enda bestämmelse av expropriationsrättslig karaktär som finns i förslaget och i va-lagen (jfr vad jag nyss anfört vid 14 §). Bestämelsen har troligen mindre betydelse när det gäller fjärrvärme än när det gäller vatten och avlopp. Anordningen kan antingen vara fastighetens enskilda eller gemensam för flera fastigheter. Inlösen kan ske även om anordningen tillhör någon annan än vederbörande fastighetsägare. För inlösen är det tillräckligt att de i 9 § föreskrivna förutsättningarna för avgiftsskyldighet föreligger. Bakgrunden härtill är det förhållandet att huvudmannen eventuellt först i samband med att han får rätt att ta anordning i anspråk har möjlighet att upprätta förbindelsepunkt och fullgöra vad som åligger honom för att avgiftsskyldighet skall föreligga. Det är va-nämnden som prövar frågan om inlösen (se 37 §). Speciella rättegångskostnadsregler gäller i mål om inlösen (se 14 § förslaget till lag om statens va-nämnd). Föreligger förutsättningarna för inlösen skall huvudmannen betala skälig ersättning till ägaren. Ersättningen bör beräknas med ledning av nyanskaffningsvärdet med avdrag för värdeminskning med hänsyn till teknisk livslängd.

16 §

Paragrafen motsvarar 16 § va-lagen och 13 § i utredningens förslag.

I paragrafen regleras det fallet att en anordning för värmeförsörjning blir onyttig till följd av att allmän fjärrvärmeanläggning kommer till stånd eller utvidgas. Sådan anordning skall ersättas av huvudmannen i den mån det är skäligt med hänsyn till anordningens art, ålder och skick, den fördel ägaren får av den allmänna fjärrvärmeanläggningen och övriga omständigheter.

Jag vill erinra om vad jag anförde vid tillkomsten av va-lagen (prop. 1970: 118 s. 145) om att bestämmelserna bör tillämpas restriktivt. Den erfarenhet som har vunnits vid tillämpning av va-lagen bör kunna tjäna till ledning vid tillämpning av nu föreslagna motsvarande bestämmelser för anordning för värmeförsörjning. Bestämmelsen att vid ersättningens fastställande hänsyn skall tas till den fördel ägaren får av den allmänna fjärrvärmeanläggningen avser enligt utredningen inbesparade egna skötselkostnader, inbesparing av utrymme i fastigheten o. d. Jag ansluter mig till detta uttalande. I motsats till utredningen anser jag däremot att hänsyn även bör tas till det förhållandet att anslutningen till fjärrvärme innebär lägre värmekostnader för fastighetsägaren. Jag vill tillägga att den omständigheten att fastighetsägaren eventuellt har fått statsbidrag till upprustning av anläggningen inte påverkar hans rätt till ersättning av huvudmannen. Någon ersättningsskyldighet bör inte föreligga för provisoriska anordningar som huvudmannen själv har bekostat enligt 8 § andra stycket.

Det är va-nämnden som prövar ersättningsfrågan (se 37 §). Speciella rättegångskostnadsregler gäller i sådant ersättningsmål (se 14 § förslaget till lag om statens va-nämnd).

Fjärrvärmeinstallation

17—19 §§

Paragraferna, som innehåller bestämmelser om fjärrvärmeinstallation, avviker i väsentliga hänseenden från motsvarande bestämmelser i 17 — 19 §§ va-lagen. Viss motsvarighet finns i 21 och 22 §§ i utredningens förslag.

Enligt 17 § va-lagen förstås med va-installation ledning som för fastighet dragits från förbindelsepunkt samt anordning som förbundits med sådan ledning. Även när det gäller fjärrvärme bör förbindelsepunkten utgöra gräns mellan den allmänna anläggningen och fastighetens fjärrvärmeinstallation. Begreppet fjärrvärmeinstallation kan däremot lämpligen inskränkas till att avse endast anordningar som står i direkt förbindelse med det mycket heta vatten som cirkulerar i den allmänna fjärrvärmeanläggningen. Begreppet begränsas alltså till sådana anordningar som kan påverka och vara farliga för anläggningen. Andra anordningar saknar intresse i förevarande sammanhang.

I 17 § definieras begreppet fjärrvärmeinstallation i enlighet med vad jag nu har anfört. Med fjärrvärmeinstallation förstås ledning för fjärrvärme som för fastighet dragits från förbindelsepunkt samt värmeväxlare och annan anordning som står i direkt förbindelse med den allmänna fjärrvärmeanläggningen.

Enligt 18 §, som i sak motsvarar 22 § i utredningens förslag, får fastighetsägare inte utan huvudmannens medgivande anordna eller förändra fjärrvärmeinstallation.

I byggnadsstadgan (1959: 612) och med stöd av denna meddelade föreskrifter, råd och anvisningar, Svensk byggnorm (SBN —75), finns vissa regler om beskaffenhet och utförande av uppvärmningsanordningar. Dessa innehåller emellertid hittills inga regler skrivna speciellt med avseende på fjärrvärmeinstallationer, men vissa av reglerna är av allmän giltighet oavsett vilken typ av uppvärmningsanordning som används. I enlighet med vad som generellt eftersträvas, då det gäller byggbestämmelser torde det vara angeläget att enhetliga bestämmelser utfärdas även för fjärrvärmeinstallationer. Jag får därför efter samråd med chefen för bostadsdepartementet framhålla att det torde finnas anledning att komplettera bestämmelserna i detta hänseende.

Anordnande av värmeinstallation kräver i och för sig inte byggnadslov. Jag har också efter samråd med chefen för bostadsdepartementet funnit att det saknas anledning att införa krav på speciellt byggnadslov för fjärrvärmeinstallation. Byggnadsnämnden har emellertid enligt 64 §

1 mom. första stycket byggnadsstadgan rätt att besiktiga byggnadsföretag som inte kräver byggnadslov. Ansvaret för att installationsarbete blir utfört i enlighet med gällande föreskrifter vilar på fastighetens ägare. Har föreskrifterna inte följts kan byggnadsnämnden förelägga fastighetsägaren att undanröja eller ändra det utförda.

I detta sammanhang vill jag erinra om att det i fråga om uppvärmning av byggnader finns vissa grundläggande bestämmelser i Svensk byggnorm om beredskapsåtgärder mot minskad eller utebliven tillförsel av importbränslen. Jag förutsätter att beredskapsfrågorna även beaktas vid anordnande och drift av fjärrvärmeanläggningar.

I enlighet med beslutad komplettering av byggnadsstadgan (44 a §) skall byggnad anordnas så att god värmehushållning möjliggörs. I anslutning härtill kommer särskilda tillämpningsbestämmelser att utfärdas. Det är enligt min mening angeläget att frågorna om energihushållning beaktas även vid anordnande och drift av fjärrvärmesystem.

Vid anslutning av byggnad till fjärrvärme erfordras vissa arbeten i byggnaden, dels med avseende på fjärrvärmeanläggningen (fram till förbindelsepunkten), dels för fjärrvärmeinstallationen. Jag vill erinra om vikten av att dessa arbeten utförs på sådant sätt att byggnadens egenskaper i andra avseenden inte påverkas i ogynnsam riktning.

18 § va-lagen innehåller en hänvisning till byggnadsstadgan. Enligt 19 § va-lagen får huvudman inte meddela föreskrift i fråga som avses i 18 § eller om vem som har rätt att utföra installationsarbete. Denna bestämmelse i va-lagen får nu inte någon direkt motsvarighet när det gäller fjärrvärmeinstallation. I och med att det numera är generellt fastslaget av statsmakterna att enhetliga bestämmelser bör gälla för byggnaderna även vad gäller installationer av olika slag synes en sådan föreskrift inte vara behövlig. Det kan emellertid finnas fog för att huvudman för fjärrvärmeinstallation meddelar vissa tekniska förutsättningar för sådana installationer. 19 § innehåller därför en bestämmelse om att huvudman i allmänna bestämmelser, som avses i 22 §, får ange tekniska förutsättningar rörande fjärrvärmeinstallation. I samband med att sådana förutsättningar anges kan det i avvaktan på enhetliga centrala bestämmelser enligt min mening vara motiverat att det i huvudmannens allmänna bestämmelser enligt 22 § under en övergångstid även lämnas vissa kompletterande tekniska anvisningar.

20 §

Enligt 20 §, som motsvarar 20 § va-lagen, får huvudman när det behövs låta undersöka fjärrvärmeinstallation och dess brukande. Härav får anses följa att fastighetsägare och andra också är skyldiga att bereda huvudmannen och hans folk tillfälle att utföra undersökningen. I 34 § finns en särskild bestämmelse om tystnadsplikt för den som har deltagit i sådan undersökning.

Brukande av allmän fjärrvärmeanläggning

21—23 §§

Paragraferna motsvarar 21—23 §§ va-lagen och 23—25 §§ i utredningens förslag. Paragraferna innehåller bestämmelser om brukande av allmän fjärrvärmeanläggning.

Enligt 21 § skall allmän fjärrvärmeanläggning brukas så att olägenhet för huvudmannen och annan såvitt möjligt undviks.

Enligt 22 § får huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning meddela allmänna bestämmelser för anläggningens brukande. Orsaken till att sådana bestämmelser skall utfärdas är att därigenom garanteras att brukarna blir lika behandlade och att deras villkor blir rättvisa och skäliga. Någon särskild fastställelseprövning av dessa bestämmelser sker inte. Huvudmannen har emellertid inte full frihet att utfärda vilka allmänna bestämmelser som helst. I andra punkten av paragrafen fastslås nämligen att fastighetsägarnas möjlighet att utnyttja anläggningen för dess ändamål inte får oskäligt begränsas eller försvåras genom sådana bestämmelser. Skulle brukarna finna att huvudmannen har utfärdat allmänna bestämmelser som innebär sådana begränsningar eller svårigheter kan brukarna ansöka hos va-nämnden att bestämmelsen skall jämkas eller ogiltigförklaras (se 37 §). Jag utgår från att Svenska värmeverksföreningen kommer att upprätta ett normalförslag till allmänna bestämmelser och att samråd härvid kommer att ske med andra berörda organisationer.

De allmänna bestämmelserna som huvudmannen antar får inte röra annat än den allmänna fjärrvärmeanläggningens brukande. Härav följer att de blir tillämpliga endast för sådana fastighetsägare som faktiskt begagnar sig av anläggningen. Enligt 19 § får huvudmannen meddela allmänna bestämmelser om beskaffenhet och utförande av fjärrvärmeinstallation. Det torde inte vara möjligt att genom allmänna bestämmelser uttömmande reglera alla förekommande brukningssituationer, såsom i fråga om sjukhus, militära anläggningar eller industrier, utan här krävs ofta en kompletterande reglering avtalsvägen (se vidare vid 28 §). Vid utformningen av sådana avtal bör dock huvudmannen i möjligaste mån följa de principer som ligger bakom de allmänna reglerna (se prop. 1970: 118 s. 148).

De allmänna bestämmelserna kan behöva ändras med hänsyn till nya förhållanden och den tekniska utvecklingen. Huvudmannen har därför rätt att ändra de allmänna bestämmelserna när det behövs. Med hänsyn till att verkningarna av en ändring kan vara mycket ingripande för de enskilda brukarna har givits vissa regler om hur brukarna skall under rättas om sådana ändringar. Dessa regler gäller även när huvudmannen i andra avseenden ändrar förutsättningarna för anläggningens brukande.

I 23 § föreskrivs i enlighet med det anförda att huvudman som ändrar

allmänna bestämmelser eller i annat avseende ändrar förutsättningarna för anläggningens begagnande skall i skälig tid innan ändringen träder i kraft skriftligen underrätta berörda fastighetsägare om ändringens innebörd och tidpunkten för ikraftträdandet. Underrättelse skall ske genom personliga försändelser till samliga berörda fastighetsägare. Det kan ibland vara lämpligt att komplettera dessa underrättelser med kungörande i annan form, exempelvis genom annonsering i pressen, men enbart underrättelse genom tidningsannonsering är inte tillräckligt (se prop. 1970: 118 s. 150). 23 § har givits en utformning som i språkligt avseende något avviker från förebilden i va-lagen.

Avgifter och taxa

24 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om avgiftsuttagets storlek. Paragrafen motsvarar 24 § va-lagen och 26 § i utredningens förslag.

Enligt 24 § får avgifter som huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning tar ut inte överskrida vad som behövs för att täcka nödvändiga kostnader för anläggningen och den tillhandahållna energin. Jag hänvisar till vad jag har anfört om den s. k. självkostnadsprincipen i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4). Bestämmelsen bör tillämpas i enlighet med den praxis som har utbildat sig vid tillämpningen av motsvarande bestämmelse i va-lagen.

Självkostnadsprincipen gäller för alla allmänna fjärrvärmeanläggningar oavsett om de har kommunal eller enskild huvudman. En allmän fjärrvärmeanläggning får aldrig göras till ett vinstgivande företag i egentlig mening. Om det vid vissa tillfällen uppstår smärre överskott på rörelsen behöver detta inte innebära att huvudmannen har åsidosatt självkostnadsprincipen. Det totala rörelseresultatet påverkas ju av så många svårbedömbara faktorer att det inte torde kunna undvikas att smärre överskott uppstår periodvis. Syftet med självkostnadsprincipen är att det sammanlagda beloppet av de avgifter som tas ut inte skall överstiga huvudmannens kostnad för anläggningen. Till kostnad för anläggningens utförande är att räkna alla utgifter, som behövs för att anläggningen skall komma till stånd, såsom projekteringskostnad, byggkostnad, kostnad för arbetets administration, för att få dispositionsrätt över erforderliga markområden, samt för sådana provisoriska anordningar, som visar sig behövliga under utbyggnadstiden. I kostnaderna för underhåll och drift kan räknas in även administrationskostnad. När det gäller kraftvärmeverk måste givetvis hänsyn tas till att anläggningen skall producera både el och fjärrvärme och till de inkomster huvudmannen kan beräknas få för elproduktionen. I samband med tillkomsten av va-lagen förekom en livlig debatt bl. a. om internräntedebitering. Jag uttalade då (prop. 1970: 118 s. 104) att det saknades anledning att ange bestämda

lösningar av olika detaljer i beräkningssätt eller redovisningsmetoder. Jag ansåg det inte heller nödvändigt att i lagtexten eller motiven närmare precisera självkostnadsregelns innebörd. Vad jag då uttalade gäller fortfarande.

Skyldigheten att utöva kostnadskontroll åvilar i första hand huvudmannen. Det överlämnas också åt huvudmannen att själv bestämma vilken beräkningsmetod för kostnadsuttaget och vilken redovisningsteknik som skall tillämpas. Det är emellertid angeläget att fastighetsägarens intresser av att kunna bedöma avgiftsuttagets skälighet beaktas i detta sammanhang. Detta är viktigt även för att möjliggöra en överprövning av kostnaderna.

25 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om avgiftsuttagets fördelning och motsvarar 26 § va-lagen och 27 § i utredningens förslag. 25 § va-lagen får ingen motsvarighet.

Enligt 25 § skall avgiftsskyldigheten fördelas mellan fastigheterna efter skälig och rättvis grund. Jag hänvisar till vad jag har anfört om den s. k. likställighetsprincipen i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4). Bestämmelsen bör tillämpas i enlighet med den praxis som har utbildat sig vid tillämpningen av motsvarande bestämmelse i va-lagen. Jag vill särskilt framhålla att likställighetsprincipen inte hindrar huvudmannen att av vederbörande fastighetsägare ta ut sådana kostnader som avser anordningar för en viss fastighet eller ett mindre antal fastigheter.

26 §

Paragrafen innehåller regler om taxa samt vissa särskilda bestämmelser om engångsavgifter. Paragrafen motsvarar 27 § första och andra styckena va-lagen samt 28 och 29 §§ i utredningens förslag.

Enligt första stycket skall avgift utgå enligt taxa som huvudmannen utformar i överensstämmelse med de grunder som anges i 24 och 25 §§. Huvudmannen får inte träffa avtal som avviker från taxan (jfr 28 §). Att det behövs en taxa beror på att det i allmänhet finns så många betalningsskyldiga fastigheter. En taxa underlättar kontrollen av att avgiftsuttaget fördelas på rättvist och skäligt sätt. Med ledning av taxan skall en fastighetsägare kunna beräkna sina kostnader för att utnyttja den allmänna fjärrvärmeanläggningen. Det är huvudmannen som utformar taxan och den behöver inte fastställas av någon myndighet. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4) understrukit vikten av samråd med hyresmarknadens parter. Tvist om huvudmannens taxa kan prövas av va-nämnden (se 37 §). Jag vill erinra om att förslaget i likhet med va-lagen inte innehåller några särskilda bestämmelser om ändring av taxa (jfr 23 § om ändring av allmänna bestämmelser). Taxeändringar är i regel måttliga och brukarna torde normalt inte ha behov av att få

kännedom om dem i förväg. Jag förutsätter dock att huvudmännen om möjligt i samband med avgiftsdebitering eller på annat sätt lämnar uppgift om beslutad taxeändring (se prop. 1970: 118 s. 149).

I första stycket föreskrivs vidare att avgift kan utgå som engångsavgift och som periodiska avgifter. Det vanligaste är att för anslutning fordras en anslutningsavgift av engångskaraktär, varjämte periodiska avgifter tas ut efter en enhetlig tariff. De periodiska avgifterna brukar delas upp i en fast avgift (effektavgift) och i en förbrukningsavgift (energiavgift).

Enligt andra stycket får engångsavgift inte sättas högre än att den svarar mot fastighetens andel i kostnaden för den allmänna fjärrvärmeanläggningens utförande. Jag hänvisar till vad jag har anfört härom i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4). Jag har vid 24 § berört vad som räknas som kostnad för utförande av anläggningen. Kostnaderna för anläggningens drift och underhåll får endast täckas genom periodiska avgifter. Huvudmannen får däremot själv avgöra om han vill ta ut kostnaderna för anläggningens utförande genom engångsavgifter eller periodiska avgifter eller kombinera båda metoderna.

Engångsavgifterna kan uppgå till betydande belopp och därför bli betungande för fastighetsägarna. Enligt 26 § andra stycket finns en rättighet för fastighetsägarna att få engångsavgiften uppdelad på årliga betalningar under högst tio år. Förutsättningen härför är att engångsavgiften uppgår till belopp som är betungande med hänsyn till fastighetens ekonomiska bärkraft och övriga omständigheter. Vidare krävs att fastighetsägaren begär uppdelning och att han ställer godtagbar säkerhet. Tvist om tillämpning av dessa bestämmelser prövas av va-nämnden. Bestämmelserna utgör inget hinder för huvudmannen att medge en längre avbetalningstid än tio år.

Vid tillkomsten av va-lagen diskuterades ingående engångsavgiftens betydelse vid omreglering av fastighetsindelningen och vid ny bebyggelse på förut bebyggd tomtmark. Jag hänvisar till denna diskussion (prop. 1970: 118 s. 106—107 och 3LU 1970: 54 s. 73—74). Resultatet av uttalandena blir att frågan om ny engångsavgift i dessa situationer får avgöras från fall till fall.

27 §

Paragrafen motsvarar 27 § tredje stycket va-lagen och 30 § i utredningens förslag. Paragrafen innehåller bestämmelser om den tidpunkt då avgift förfaller till betalning och om skyldighet att betala ränta på förfallet belopp.

Enligt 27 § tredje stycket va-lagen skall avgift betalas vid anfordran. På obetalt belopp får skälig ränta räknas från dagen för anordran. F. n. går det i allmänhet till så att kommunförbundet rekommenderar viss ränta och att den anges i huvudmannens taxa. Bestämmelserna har ut-

formats med 63 § byggnadslagen som förebild. Bestämmelserna gäller både engångsavgift och periodiska avgifter. Besked om kravet skall lämnas viss tid före den dag avgiften skall betalas. Ränta torde inte komma i fråga före den sålunda bestämda betalningsdagen. Har engångsavgift delats upp på flera betalningar finns särskilda betalningsdagar.

Räntelagen (1975: 635) har trätt i kraft den 1 januari 1976 (prop. 1975: 102, LU 1975: 30, rskr 1975: 234). Lagen innehåller i första hand regler om dröjsmålsränta. Enligt 6 § räntelagen skall dröjsmålsränta motsvara riksbankens diskonto, ökat med fyra procentenheter. Räntelagen innehåller också bestämmelser om s. k. avkastningsränta, dvs. ränta på betalning som skall återgå i samband med att avtal hävs till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller av liknande anledning. Avkastningsräntan skall enligt 5 § räntelagen motsvara riksbankens diskonto med ett tillägg av två procentenheter. Räntelagens regler om avkastningsränta är genom hänvisningar tillämplig vid ränteberäkning enligt expropriationslagen och annan fastighetsrättslig lagstiftning. Föredragande statsrådet uttalade vid tillkomsten av räntelagen (prop. 1975: 102 s. 110) att bestämmelserna om ränta i 63 § byggnadslagen och 27 § tredje stycket va-lagen var så speciella att de då borde lämnas oförändrade.

Enligt min mening bör räntebestämmelserna i det nu aktuella lagförslaget och i va-lagen utformas på samma sätt. Va-lagens nuvarande regel om skälig ränta bör emellertid fyllas ut genom hänvisning till räntelagen. Enligt förslaget får dröjsmålsränta räknas enligt 6 § räntelagen från dagen för anfordran.

När engångsbelopp fördelas på flera betalningar bör huvudmannen ha rätt till avkastningsränta enligt 5 § räntelagen på varje del av avgiften som ännu inte har förfallit till betalning. Utgångspunkten bör härvid vara den dag då den första betalningen skall ske. 27 § har utformats i överensstämmelse med det anförda. Motsvarande ändring föreslås i va-lagen.

Avtal om fjärrvärmefrågor

28 §

Paragrafen motsvarar 28 § va-lagen. Enligt paragrafen kan huvudmannen träffa avtal med fastighetsägare om sådan fjärrvärmefråga som inte regleras i allmänna bestämmelser eller taxa.

Jag hänvisar till vad jag anförde vid va-lagens tillkomst (prop. 1970: 118 s. 94—97). Rättsförhållandet mellan huvudman och fastighetsägare skall i princip grundas på, förutom lagens bestämmelser, allmänna bestämmelser och taxa, som upprättas av huvudmannen och som utan särskild överenskommelse gäller mellan parterna. Beträffande frågor som inte regleras av lag, allmänna bestämmelser eller taxa föreligger

däremot avtalsfrihet. Huvudmannen kan förutsättas besluta om taxa och allmänna bestämmelser som är tillämpliga för flertalet fastighetsägare inom verksamhetsområdet och avtalsreglering torde därför företrädesvis bli aktuell när det gäller sjukhus, militära anläggningar och industrier (jfr vad jag anfört vid 22 §). Sådana brukare bör få tillfälle till verkliga förhandlingar med huvudmannen, eftersom det kan finnas behov av särskilda föreskrifter. Även avgiftsfrågorna kan kräva speciella överväganden för denna kategori av brukare. De allmänna bestämmelserna om skälig och likvärdig behandling m. m. måste dock iakttas. Om parterna inte kan komma överens i de nu diskuterade fallen kan va-nämnden enligt 37 § fastställa vilka villkor som bör gälla för brukande av anläggningen.

Avtal som träffas i fråga som regleras i allmänna bestämmelser eller taxa blir utan verkan (se prop. 1970: 118 s. 151). Om allmänna bestämmelser ändras kan detta medföra att ett tidigare träffat avtal inte längre blir gällande i viss del. Vilka konsekvenser detta skall få för avtalets rättsverkningar i övrigt får bedömas enligt allmänna avtalsrättsliga regler. Frågan i vilken mån avtal får träffas i frågor som regleras i lagen får prövas från fall till fall genom tolkning av de lagbestämmelser det är fråga om. Med hänsyn till lagreglernas starka offentlighetsrättsliga karaktär får dock möjligheterna till avvikelser anses vara ganska små.

Skadeståndsskyldighet m. m.

29 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skadeståndsskyldighet m. m. och motsvarar 29 § va-lagen och 31 § i utredningens förslag.

Enligt paragrafen skall huvudman eller fastighetsägare som har överskridit sin rätt eller åsidosatt sin skyldighet i förhållande till den andra återställa vad som har rubbats eller fullgöra vad som eftersatts samt ersätta skadan. Bestämmelserna är utformade efter mönster av motsvarande regler för tomträtt, som vid tiden för va-lagens tillkomst fanns i 4 kap. 7 § lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom men som numera överförts till 13 kap. 8 § jordabalken.

Jag hänvisar till vad som anfördes vid tillkomsten av va-lagen (prop. 1970: 118 s. 153, 192 och 201). Det rör sig i princip om ett skadeståndsansvar oberoende av vållande. Frågan huruvida fullgörelse eller skadestånd skall kunna utkrävas vid force majeure och i andra jämförbara fall får bedömas efter i stort sett samma principer som gäller beträffande motsvarande spörsmål i kontraktsrättsliga förhållanden. Jag vill erinra om att jag i 11 § andra stycket dock föreslagit viss lagreglering av dessa frågor, nämligen när det gäller huvudmannens leveransskyldighet. I de fall som anges i 11 § andra stycket gäller inte leveransskyldighet

och detta medför givetvis att inte heller 29 § blir tillämplig. Någon begränsning i parternas ansvar får inte föreskrivas i allmänna bestämmelser som meddelas enligt 22 §.

Bestämmelserna i 29 § gäller bara i förhållandet mellan huvudman och brukare. Frågan om skadeståndsansvar mot tredje man, exempelvis brukares ansvar för skada som tillfogas annan brukare, får bedömas efter vad som gäller om skadestånd i utomobligatoriska förhållanden. Det samma gäller skada som huvudman och fastighetsägare tillfogar varandra men som inte har samband med fjärrvärmeförhållandet. Sistnämnda frågeställning har belysts i ett avgörande av högsta domstolen (NJA 1975 s. 1), som gällde fråga om allmän domstols behörighet i mål rörande tvist mellan huvudman för allmän va-anläggning och ägare av fastighet som anknutits till anläggningen om skadestånd på grund av översvämning i fastighetens källare.

Avstängning av värmetillförsel

30 §

Paragrafen motsvarar 30 § va-lagen och 32 § i utredningens förslag. I paragrafen regleras frågan om rätt för huvudmannen att stänga av värmetillförseln.

Enligt 30 § va-lagen gäller följande. Försummar fastighetsägare att betala avgift som avses i va-lagen eller att i annat väsentligt hänseende iaktta vad som åligger honom och har huvudmannen inte genom anmaning kunnat åstadkomma rättelse, får huvudmannen stänga av vattentillförseln till fastigheten om detta kan ske utan att sanitär olägenhet uppkommer. Kostnad för avstängningsåtgärd får påföras fastighetsägaren. Jag uttalade vid va-lagens tillkomst (prop. 1970: 118 s. 154) att avstängningshotet bör utnyttjas med försiktighet och tillgripas bara när huvudmannen har ett starkt intresse av att framtvinga rättelse från den försumlige brukaren och någon risk för sanitära olägenheter inte föreligger.

Utredningens förslag motsvarar bestämmelserna i va-lagen.

Förslaget kritiserar av flera remissinstanser. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att denna form av påtryckningsmedel är olämplig i förevarande fall och föreslår att bestämmelserna får utgå. Andra medel för indrivning av avgift bör i stället komma i fråga. Ytterst bör tvångsförvaltning av fastigheten tillgripas. *Länsstyrelsen i Uppsala län* ifrågasätter om bestämmelserna är nödvändiga. *Länsstyrelsen* framhåller att huvudmannen kan utverka betalningsföreläggande för fordringar på avgifter. Enligt *Lunds kommun* synes bestämmelserna vara utan verkan. En avstängning drabbar tredje man, dvs. hyresgästerna. Huvudmannen bör i stället ges rätt att kräva deposition för minst en betalningsperiods årliga avgifter. Enahanda synpunkter framförs av

Malmö kommun. Enligt *Hyresgästernas riksförbund* är förslaget synnerligen tveksamt. Om det är fråga om en hyresfastighet drabbas hyresgästerna utan att dessa är vållande till försummelsen. En undantagsregel för hyresfastigheter bör enligt förbundet därför allvarligt övervägas. I vart fall bör hyresgästorganisation underrättas i god tid före avstängning. *Svenska elverksföreningen* påpekar att undantaget för sanitär olägenhet praktiskt taget alltid kan åberopas medan andra skäl, exempelvis säkerhet och sysselsättning, ibland kan väga lika tungt. *Sveriges villaägareförbund* anser att man möjligen kan sätta ett frågetecken för förslaget. I en uppgörelse mellan konsumentombudsmannen och elverksföreningen har en bestämmelse, som gav leverantören rätt att omedelbart stänga av leveransen vid betalningsdröjsmål, ersatts med en regel att avstängning inte får ske vid ringa betalningsdröjsmål och utan föregående avisering. Rekviritet "ringa dröjsmål" (kortvarigt eller ett obetydligt belopp) saknas i den föreslagna lagtexten. *Näringslivets byggnadsdelegation* anser att avstängning endast bör få ske vid betydande betalningsförsummelse. *Svenska gasföreningen* anser att avstängningsmöjligheten i de allra flesta fall blir fiktiv genom undantaget för sanitär olägenhet. Det kan inte vara rimligt att huvudmannen skall fortsätta leverans utan betalning. Förslaget bör i stället utformas i enlighet med den av eldistributörerna tillämpade principen att avstängning normalt inte sker förrän det genom berörd kommunal myndighet har prövats om leveransen bör fortsätta av sociala eller andra skäl och betalningsansvaret i samband därmed övertagits av det allmänna. I fråga om flerfamiljshus bör huvudmannen dessutom underrätta hyresgästerna.

Jag vill för egen del anföra följande. En huvudman som inte får betalt för sina värmeleveranser kan utverka betalningsföreläggande för sin fordran och kan — om inte ägarbyte har skett — som yttersta utväg framtvunga exekutiv försäljning av fastigheten. I det stora flertalet fall torde huvudmannen genom sådana åtgärder kunna på ett tillfredsställande sätt ta till vara sina intressen. Det tar dock ofta viss tid att genom exekutiva åtgärder skaffa sig betalning. Mot den bakgrunden måste man räkna med att det kan finnas fall där det skulle verka stötande om huvudmannen under alla omständigheter var skyldig att fortsätta sina leveranser utan att få betalning. Även i andra situationer kan det vara befogat att avstänga värmeförsöln. Som exempel kan nämnas att brukaren, i strid mot allmänna bestämmelser, vidtar åtgärder med fastighetens värmeväxlare som medför skada på ledningsnätet. Jag anser därför att lagen bör ge huvudmannen möjlighet att avstänga värmeförsöln.

Denna bör dock utformas mera restriktivt än 30 § va-lagen. Den bör kunna tillämpas bara i undantagsfall.

Till en början bör sålunda gälla att avstängning inte får ske på grund av betalningsförsummelse annat än om försummelsen är väsentlig. I fråga om småbelopp får huvudmannen lita till indrivning.

Avstängning bör inte få ske om sanitär olägenhet uppkommer. Detta innebär att huvudman inte kan stänga av värmetillförseln till flerfamiljshus där hyresgästerna är beroende av fjärrvärmen för uppvärmning av sina lägenheter. Om avgifter inte betalas för ett flerfamiljshus är det f. ö. sannolikt att förvaltningen av huset i övrigt är sådan att kommunen bör överväga om förutsättningar föreligger för tvångsförvaltning av fastigheten. Därigenom kan det undvikas att huvudmannen tvingas att under längre tid leverera fjärrvärme till ett flerfamiljshus utan betalning. När det gäller egnahem kan det vid betalningsförsummelse finnas anledning för huvudmannen att ta kontakt med socialnämnden. Jag vill slutligen framhålla att huvudmannen har möjlighet att samråda med hälsovårdsnämnden i frågan om sanitär olägenhet kan antas uppkomma genom en avstängning.

Innan avstängning tillgrips bör huvudmannen genom anmaning försöka åstadkomma rättelse. Även i fråga om väsentlig försummelse bör huvudmannen liksom enligt va-lagen vara skyldig att först genom anmaning till fastighetsägaren försöka åstadkomma rättelse. I samband med anmaningen bör brukaren ges skälig tid för rättelse. När det gäller avgifter som inte har betalats bör tiden inte vara kortare än två veckor (se prop. 1970: 118 s. 155). Brukaren kan alltså genom betalning klara sig undan från hotet om avstängning och har avstängning redan skett skall leveransen återupptas när betalning skett. I sistnämnda fall bör brukaren dock dessutom betala kostnaden för avstängningsåtgärden. Enligt min mening bör huvudmannen inte ha rätt att kräva någon form av säkerhet för framtida avgifter.

I enlighet med det anförda har bestämmelserna i paragrafen om avstängning utformats på följande sätt. Försummar fastighetsägare att betala avgift som avses i lagen eller att i annat väsentligt hänseende iakttä vad som åligger honom och är försummelsen väsentlig får huvudmannen stänga av värmetillförseln till fastigheten om han inte genom anmaning har kunnat åstadkomma rättelse och avstängning kan ske utan att sanitär olägenhet uppkommer.

De synpunkter på avstängningsinstitutets brukande som jag nu har framfört bör enligt min mening gälla även i förhållandet mellan huvudman och brukare enligt va-lagen. 30 § va-lagen föreslås därför bli ändrad på motsvarande sätt.

Om huvudmannen stänger av värmetillförseln utan att han har rätt till det, blir han skadeståndsskyldig enligt 29 §. Tvister om tillämpningen av bestämmelserna om avstängning prövas av va-nämnden, som också i interimistiskt beslut kan ta ställning till om avstängning får ske medan tvisten prövas.

Särskilda bestämmelser om vissa allmänna fjärrvärmeanläggningar

31—33 §§

Paragraferna innehåller vissa särbestämmelser för allmänna fjärrvärmeanläggningar som drivs av huvudman som inte är kommun. Bestämmelserna motsvarar 32 och 33 §§ va-lagen och 33 och 34 §§ i utredningens förslag.

31 § innehåller endast en erinran om att 32 och 33 §§ gäller för allmän fjärrvärmeanläggning som drivs av annan än kommun. Den prövning som sker enligt 31 § va-lagen har när det gäller fjärrvärme byggts in i industriverkets prövning enligt 2 § i förslaget. En allmän fjärrvärmeanläggning som drivs av ett kommunalt bolag omfattas av 32 och 33 §§ (se avsnitt 5.2).

Enligt 32 § första stycket får kommun inom vars område anläggningen har sitt verksamhetsområde utse tillsynsman för anläggningen. Rätten är ovillkorlig och varje kommun som har någon del av anläggningen inom sitt område har rätt att utse tillsynsman. Enligt andra stycket har tillsynsman tillträde till alla delar av anläggningen. Han får vidare granska räkenskaper och övriga handlingar rörande denna. Han skall årligen avge berättelse över sin tillsyn till kommunen. Enligt tredje stycket skall tillsynsmannen till kommunen anmäla förhållande som påkallar ingripande av kommunen, statens industriverk eller annan myndighet. Sistnämnda bestämmelse har bl. a. med hänsyn till industriverkets roll givits en formulering som något avviker från motsvarande bestämmelse i va-lagen.

Ersättning till tillsynsman skall betalas av den kommun som utsett honom. Frågan om tystnadsplikt behandlas i 34 §.

I 33 § finns bestämmelser om syssloman. Kan med skäl antas, att huvudman åsidosätter viss eller vissa fastigheters intressen eller annars driver anläggningen på mindre lämpligt sätt, kan industriverket förordna syssloman att i huvudmannens ställe och för hans räkning driva anläggningen. Syssloman kan vidare entledigas av industriverket när förhållandena föranleder det. Syssloman har rätt till arvode av huvudmannen. Industriverket bestämmer arvodets belopp.

Det är alltså industriverket och inte som enligt va-lagen länsstyrelsen som kan förordna syssloman. Att det finns behov av syssloman kan komma fram genom anmälan av fastighetsägare eller tillsynsman. Industriverket kan också ta upp frågan ex officio. Bland de omständigheter som kan föranleda förordnande av syssloman kan nämnas att huvudmannen tillämpar taxebestämmelserna fel till förfång för vissa fastighetsägare eller försummar skötseln av anläggningen. Frågan om tystnadsplikt för syssloman behandlas i 34 §.

Tystnadsplikt

34 §

Paragrafen motsvarar 34 § va-lagen och 35 § i utredningens förslag. Paragrafen innehåller bestämmelser om tystnadsplikt.

Enligt 34 § va-lagen (i lydelse enligt SFS 1975: 730) får den som deltagit i undersökning enligt 20 § inte obehörigen röja eller nyttja yrkeshemlighet eller annat förhållande som han därvid fått kunskap om. Straffbestämmelserna finns sedan den 1 januari 1976 i 20 kap. 3 § brottsbalken (se prop. 1975: 78 om ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet m. m.). Enligt 20 kap. 5 § tredje stycket må åklagare, om inte annat är för visst fall stadgat, åtala brott mot sådan tystnadsplikt som gäller till förmån för enskild målsägande endast om denne anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Bestämmelserna om tystnadsplikt bör utformas på ett sätt som stämmer överens med vad som gäller enligt va-lagen. Enligt min mening bör emellertid tystnadsplikten både enligt förslaget och i va-lagen utvidgas att gälla även för tillsynsman och syssloman. Tystnadsplikten hindrar dem givetvis inte att offentliggöra vad som behövs för att de skall kunna fullgöra sina uppdrag. Detta framgår av ordet obehörigen i paragrafens formulering.

Prövning av fjärrvärmefrågor

35 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om industriverkets handläggning av fjärrvärmefrågor och om fullföljd av talan mot industriverkets beslut. Paragrafen motsvarar 35 § andra till fjärde styckena va-lagen och 36 § andra och tredje styckena i utredningens förslag.

För förfarandet vid industriverket gäller förvaltningslagen (1971: 290).

Enligt första stycket kan industriverket i ärende enligt den föreslagna lagen vid behov anlita sakkunnig. Den sakkunnige har rätt till ersättning med belopp, som industriverket bestämmer. Huvudmannen för den fjärrvärmeanläggning som ärendet rör betalar ersättningen.

Industriverket skall enligt förslaget handlägga frågor om allmänförklaring av fjärrvärmeanläggning enligt 2 § och frågor om verksamhetsområdets utsträckning enligt 6 §. I dessa frågor skall enligt 35 § tredje stycket talan mot industriverkets beslut föras hos regeringen genom besvär (se avsnitt 5.5).

I övrigt kan industriverket enligt förslaget meddela vitesföreläggande enligt 7 § rörande verksamhetsområde samt besluta om syssloman enligt 33 § och om ersättning till syssloman och sakkunnig. I dessa frågor skall enligt 35 § andra stycket talan mot industriverkets beslut föras hos kam-

marrätten genom besvär. Mot kammarrättens beslut förs talan hos regeringsrätten.

I fjärde stycket, som saknar motsvarighet i va-lagen och i utredningens förslag, bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om avgifter i ärende hos industriverket. Regeringen kan i sin tur bemyndiga industriverket att meddela föreskrifter. Avgiften bör motsvara industriverkets administrationskostnader (självkostnad inklusive löner till anställd personal).

36 och 37 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om va-nämndens prövning och motsvarar 36 och 37 §§ va-lagen samt 37 § i utredningens förslag.

Enligt 36 § skall mål som anges i 37 § prövas av statens va-nämnd. Paragrafen innehåller vidare en hänvisning till den särskilda lagen om statens va-nämnd, som innehåller alla förfarandebestämmelser.

I 37 § anges de mål som skall prövas av va-nämnden. Va-nämnden är exklusivt behörig i dessa tvister och de får alltså inte prövas av tingsrätt. Uppräkningen stämmer överens med motsvarande uppräkning i va-lagen (se prop. 1970: 118 s. 158). I punkt 7 har dock lagts till tvist om skyldighet enligt 8 § andra stycket att medverka till att provisorisk anordning för värmeförsörjning inrättas eller att utge ersättning. Frågan om huvudmannens leveransskyldighet torde i allmänhet komma att prövas som en fråga om skadestånd enligt punkt 6. Beträffande punkt 4 hänvisar jag till vad jag har anfört vid 28 §. De mål som anges i den punktvisa uppräknigen får endast avse tvister mellan huvudman och brukare. När det gäller de i inledningen angivna målen om inlösen eller ersättning enligt 15 eller 16 § kan det dock även vara fråga om tvist mellan huvudman och en utomstående ägare till den aktuella anläggningen. När det gäller betalningsföreläggande finns en speciell lag för fordringar på avgifter (se avsnitt 7.3).

Jag vill erinra om att talan mot beslut i fjärrvärmefrågor av kommunal huvudman kan föras genom kommunalbesvär (se avsnitt 5.5).

Övergångsbestämmelser

Den föreslagna lagen bör träda i kraft den 1 juli 1976. Lagen får ingen omedelbar effekt för fastigheter som anslutits till fjärrvärme. Lagens regelsystem träder i funktion först efter det att allmänförklaring har skett enligt 2 §. Några särskilda övergångsbestämmelser torde därför inte behövas. Jag vill dock uttala att den nya lagen och efterföljande allmänförklaring i princip inte rubbar avtal som träffas dessförinnan. Frågan huruvida tillkomsten av den nya lagen i särskilda fall kan komma att inverka på de förutsättningar under vilka sådant avtal har ingåtts och därigenom eventuellt påverka dess giltighet får bedömas i rättstillämpningen enligt allmänna grundsatsar (se prop. 1955: 121 s. 112).

7.2 Förslaget till lag om statens va-nämnd

Till förslaget till lag om statens va-nämnd har förts över de förfarandebestämmelser som nu finns i 36 och 38—54 §§ va-lagen (se avsnitt 5.5). Någon ändring av förfarandet åsyftas inte. Jag anser det därför i huvudsak vara tillräckligt att jag anger vilken motsvarighet i va-lagen som de nya bestämmelserna har. I några fall genomförs sakliga ändringar. Så är fallet med bestämmelserna i 6 och 19 §§. Dessa nyheter kommer jag givetvis att kommentera särskilt.

Inledande bestämmelse

1 §

Paragrafen innehåller endast en bestämmelse om att va-nämnden prövar mål enligt va-lagen och enligt den föreslagna lagen om allmänna fjärrvärmeanläggningar.

Nämndens sammansättning m. m.

2 §

Paragrafen motsvarar i huvudsak 36 § första och andra styckena va-lagen.

Första stycket innehåller kompetensregler för va-nämndens ledamöter. Jag hänvisar till vad jag har anfört i avsnitt 5.5. I förhållandet till va-lagen har endast den ändringen gjorts att som alternativt kompetenskrav i förekommande fall lagts till att vederbörande ledamot skall ha erfarenhet m. m. av fjärrvärme.

Enligt andra stycket skall i den utsträckning det behövs för ledamot finnas ersättare. Bestämmelserna om ledamot gäller även ersättare.

3—5 §§

Enligt 3 § är det regeringen som förordnar ordförande, övriga ledamöter och ersättare i nämnden. Förordnande skall meddelas för viss tid. Paragrafen motsvarar 36 § tredje stycket va-lagen.

Enligt 4 § skall ledamot i nämnden vara myndig svensk medborgare. Paragrafen motsvarar sista punkten i 36 § första stycket va-lagen.

Enligt 5 § äger bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare motsvarande tillämpning på ledamot i nämnden. Paragrafen motsvarar 46 § första stycket va-lagen.

6 §

Paragrafen innehåller regler om i vilken sammansättning va-nämnden är beslutför.

Va-nämnden skall i regel vara fulltalig när den prövar frågor enligt

va-lagen. Enligt 36 § sista stycket va-lagen kan nämnden dock bestå av ordföranden ensam vid förberedande åtgärd, vid meddelande av interimistiskt beslut samt vid prövning av fråga om avvisning eller avskrivning av mål. Motsvarande bör gälla enligt den nu föreslagna lagen men i enlighet med önskemål från va-nämnden och vattenöverdomstolen bör undantagsregeln utvidgas något samtidigt som lagfaren tjänsteman vid nämnden anförtros vissa uppgifter. Härmed åsyftas nämndens sekreterare som hittills har varit hövrättsfiskal.

Enligt 6 § första stycket 1 är va-nämnden beslutför med ordföranden ensam vid förberedande åtgärd samt vid prövning av fråga om avvisning eller avskrivning av mål. Sådan handläggning kan enligt 6 § andra stycket enligt uppdrag av ordföranden också ombesörjas av annan lagfaren tjänsteman vid nämnden, vilken förordnats därtill av nämnden. Som vattenöverdomstolen anför bör i ordförandens befogenhet att förbereda målet ingå möjlighet att ensam hålla muntlig förberedelse med parterna.

Enligt 6 § första stycket 2 är nämnden vidare beslutför med ordföranden ensam, när talan i målet har medgivits eller parterna endast begär stadfästelse av förlikning, vid meddelande av interimistiskt beslut samt vid prövning av fråga om återförvisning i samband med betalningsföreläggande (se avsnitt 7.3). Någon delegation kan inte ske till nämndens sekreterare.

Va-nämnden anser att ordföranden ensam skall kunna avgöra mål, i vilka saken finnes uppenbar. En sådan utvidgning är jag f. n. inte beredd att tillstyrka.

7 §

Paragrafen motsvarar 46 § andra stycket va-lagen. Enligt 7 § äger rättegångsbalkens regler om omröstning i tvistemål motsvarande tillämpning på avgörande av nämnden. Ordföranden skall dock säga sin mening först. Hänvisningen till rättegångsbalken har utformats efter mönster av 5 § andra stycket rättshjälpslagen (1972: 429).

Förfarandet vid nämnden

Förfarandet vid nämnden är domstolsliknande men äger rum under något friare former än en domstolsprocess. Förvaltningslagen (1971: 290) är tillämplig (se prop. 1971: 176) i den mån lagförslaget inte innehåller avvikande bestämmelser. Förslaget innehåller liksom va-lagen vissa hänvisningar till rättegångsbalken. Eftersom fullföljd mot va-nämndens beslut sker hos domstol är det enligt min mening naturligt att därutöver och i den mån förvaltningslagen inte innehåller några bestämmelser va-nämnden beaktar vissa allmänna principer i rättegångsbalken. Eftersom va-nämnden är ensam myndighet inom sitt kompetensområde kan det överlämnas åt nämnden att från fall till fall ta ställning till dessa frågor och att utbilda en praxis. Jag kan nämna ett par frågor som va-

nämnden och vattenöverdomstolen pekat på och som berett svårigheter. Intervention bör enligt min mening i viss utsträckning kunna ske i va-mål. Vidare är det naturligt att principerna i 18 kap. 14 § rättegångsbalken tillämpas (yrkande om ersättning för rättegångskostnader skall framställas innan handläggningen avslutas m. m.).

8—13 §§

Enligt 8 §, som motsvarar 38 § va-lagen, väckes talan hos nämnden genom ansökan, som skall vara skriftlig och innehålla uppgift om parternas namn och hemvist, den berörda fastigheten samt sökandens yrkande och grunderna för detta. Om ansökan inte uppfyller dessa krav, skall nämnden förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Om föreläggandet inte efterkommes, får ansökningen avvisas. Återkallas ansökan, avskrivs målet.

Enligt 9 §, som motsvarar 39 § va-lagen, skall nämnden, om ansökningen inte omedelbart avvisas, bereda motparten tillfälle att inom tid som nämnden utsätter skriftligen yttra sig över den. Vid behov skall nämnden föranstalta om ytterligare skriftväxling.

Enligt 10 §, som motsvarar 40 § va-lagen, skall nämnden hålla förhandling, om det inte är uppenbart att förhandling inte behövs för frågans avgörande. Förhandling skall hållas på plats som är välbelägen för parterna. Underlåter sökanden att på kallelse infinna sig till förhandling, skall målet avskrivas. Motparten kan vid vite föreläggas att infinna sig.

Enligt 11 §, som motsvarar 41 § va-lagen, skall nämnden klarlägga tvistefrågorna, vara verksam för att målet utreds och söka förlika parterna.

Enligt 12 §, som motsvarar 42 § va-lagen, kan, om det behövs, nämnden eller, efter förordnande av ordföranden, ledamot i nämnden verkställa besiktning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för besiktningen. Om part inte frivilligt lämnar tillfälle till besiktning eller till granskning av handling som är av betydelse för tvisten, får nämnden förelägga honom vite. Vid behov kan nämnden anlita sakkunnig för särskild utredning. Den sakkunnige har rätt till skälig ersättning av allmänna medel enligt nämndens bestämmande.

Enligt 13 §, som motsvarar 43 § va-lagen, kan nämnden inkalla i saken insatt person för att höras i målet. Föreläggande får meddelas honom att inställa sig vid vite. Ersättning för inställelsen utgår av allmänna medel enligt bestämmelser som regeringen meddelar. Enligt 15 § instruktionen (1970: 350) för statens va-nämnd äger i fråga om ersättning som avses i 43 § va-lagen bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. Ersättning skall dock alltid stanna på statsverket. Frågan om ändring i nämndens instruktion samt i 5 § vittnesersättningskungörelsen (1973: 262) kommer att anmälas senare.

14 §

Paragrafen motsvarar 44 § va-lagen och innehåller bestämmelser om rättegångskostnad.

Enligt paragrafens första stycke skall i mål angående inlösen eller ersättning enligt 15 eller 16 § va-lagen och lagen om allmänna fjärrvärmeanläggningar huvudmannen svara för kostnaderna på ömse sidor vid nämnden. Dock skall 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning. Frågan om ersättning för rättegångskostnader i vattenöverdomstolen och högsta domstolen behandlas i 22 och 23 §§. Regleringen av kostnadsfrågan i dessa mål överensstämmer med vad som gäller vid expropriation.

I andra stycket regleras rättegångskostnadsfrågan i andra mål än som avses i första stycket. Den underförstådda huvudprincipen är att vardera parten själv skall bära sin kostnad. Part kan dock på begäran tillerkännas ersättning av motparten för kostnad vid nämnden, om det finns särskilda skäl för det. Jag hänvisar till vad jag anförde vid tillkomsten av motsvarande bestämmelse i va-lagen (prop. 1970: 118 s. 162) om att undantagsregeln skall tillämpas bara när särskilda skäl föreligger, exempelvis när kostnaden har orsakats av försummelse från motpartens sida eller när en vinnande parts kostnader har blivit oskäligt stora på grund av motpartens sätt att utföra sin talan.

För sådana mål som avses i andra stycket saknas särskilda regler om kostnader i vattenöverdomstolen och högsta domstolen. Vanliga tvistemålsregler gäller (se vid 21 §). Va-nämnden anser med tanke särskilt på fall då ett mål av principiell betydelse förs vidare att möjlighet bör finnas att med frångående av eljest gällande kostnadsregler förordna efter vad som finnes skäligt. Vattenöverdomstolen framför motsvarande synpunkter. Mot bakgrunden av erfarenheter som vattenöverdomstolen har gjort vid tillämpningen av va-lagen anser domstolen att det bör finnas möjlighet till jämkning av kostnaderna i överrätt så att vardera parten får bära sina kostnader eller kostnaderna med hänsyn till omständigheterna kan fördelas på annat sätt. Jag är medveten om att en fastighetsägare som förlorar en överrättsprocess mot huvudmannen kan uppleva det som obilligt att han dessutom i princip skall betala huvudmannens rättegångskostnader. Detta problem är emellertid inte speciellt för ifrågakvarande typ av mål. Jag är alltså inte beredd att i detta sammanhang föreslå någon avvikelse från de vanliga tvistemålsreglerna.

15—18 §§

15 § innehåller bestämmelser om interimistiskt beslut av va-nämnden och motsvarar 45 § va-lagen. Nämnden kan på begäran av part och efter att ha lämnat andra parten tillfälle att yttra sig förordna om vad som skall gälla för tiden till dess slutligt avgörande föreligger i målet. Beslut, varigenom sådant förordnande meddelats, länder genast till efterrättelse

som domstols lagakraftäggande dom men kan när som helst återkallas av nämnden.

Enligt 16 §, som motsvarar 47 § va-lagen, skall, om part kan föra talan mot beslut, i detta anges vad parten därvid har att iaktta. Beslut skall meddelas snarast möjligt sedan utredningen avslutats. Beslut tillställs part genom nämndens försorg.

17 § motsvarar 48 § va-lagen. Vid nämndens sammanträden och vid besiktning förs protokoll. Bestämmelserna i 5 kap. rättegångsbalken om offentlighet vid domstol gäller i tillämpliga delar. Nämnden är berättigad att för sina sammanträdanden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnad eller annan allmän byggnad, som inte är för tillfället upptagen för sitt huvudsakliga ändamål eller utgörs av gudstjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

18 § motsvarar 49 § va-lagen. Skall inlaga, kallelse, föreläggande, beslut eller annan handling enligt bestämmelse i lagen eller eljest tillställas part, sker det genom delgivning. Om beslut är sådant som avses i 16 § första stycket (part kan föra talan mot beslutet) skall beslutet delges part, som beslutet gått emot, på samma sätt som stämning i tvistemål.

Fullföljd av talan

19 §

Enligt första stycket, som motsvarar 50 § första stycket va-lagen, föres talan mot beslut av nämnden, som innebär avgörande av saken, genom vad. Särskilt vadeanmälan behövs inte.

Andra stycket motsvarar 50 § andra stycket va-lagen. Principen är att talan mot vissa angivna typer av beslut förs genom besvär och att talan i övrigt endast får föras i samband med talan som avses i första stycket. Vattenöverdomstolen framhåller att det saknas möjlighet att fullfölja talan beträffande rättegångskostnader i de fall där va-nämnden har avskrivit målet eller avvisat talan. Det har förkommit fall där vattenöverdomstolen har varit tvungen att avvisa talan mot va-nämndens kostnadsbeslut i mål som har avskrivits. Även va-nämnden framhåller att va-lagen är otillfredsställande i detta avseende. Enligt min mening bör detta nu rättas till.

19 § andra stycket har utformats i överensstämmelse med vad jag nu har anfört. Komplettering har även gjorts i 19 § första stycket.

Tredje stycket saknar motsvarighet i va-lagen. Jag uttalade vid tillkomsten av va-lagen att va-nämndens avgöranden bör få samma verkan som domstols dom (prop. 1970: 118 s. 118). Någon uttrycklig lagbestämmelse härom finns dock inte och detta förhållande har enligt uppgift från va-nämnden vållat osäkerhet hos kronofogdemyndigheterna om beslutens exigibilitet. Jag anser det på grund härav motiverat med en

lagbestämmelse. Beslut av nämnden får enligt 19 § tredje stycket verkställas som domstols dom (jfr 15 §).

20 §

Paragrafen motsvarar 51 § va-lagen. Talan mot nämndens beslut förs hos Svea hovrätt. Målet prövas av hovrätten i dess sammansättning som vattenöverdomstol. Bestämmelser om vattenöverdomstolen finns i 11 kap. 16 § vattenlagen (1918: 523). Wadeinlaga och besvärshandling skall ha kommit in till hovrätten inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Här handlingen kommit in till nämnden utgör detta inte hinder mot att talan upptages till prövning, om handlingen kommit in till nämnden före fullföljdstidens utgång (jfr 12 § förvaltningslagen). Det ankommer på hovrätten att avgöra huruvida hinder mot talans prövning föreligger. Av bestämmelsens utformning jämförd med 21 § följer att någon rätt till anslutningsvad inte föreligger.

21—23 §§

21 § motsvarar 52 § va-lagen. Beträffande rättegången i hovrätten gäller, med de avvikelser som följer av 20 och 22 §§, i tillämpliga delar vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om tvistemål och om besvär.

22 § motsvarar 53 § va-lagen. Om ej annat föranleds av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken skall huvudmannen i mål som anges i 14 § första stycket alltid själv bära såväl sina egna kostnader som kostnad vilken åsamkas motparten genom att huvudmannen fullföljt talan. Jag har redan vid 14 § behandlat frågan om rättegångskostnader i övriga mål.

23 § motsvarar 54 § va-lagen. Bestämmelserna i 21 och 22 § gäller i tillämpliga delar rättegången i högsta domstolen.

Övergångsbestämmelser

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1976. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte. De nyheter som förslaget innebär i förhållande till va-lagen (se 6 och 19 §§) kan tillämpas även i pågående mål.

7.3 Förslaget till lag om betalningsföreläggande för fordringar som skall prövas av statens va-nämnd

Lagen (1970: 245) om betalningsföreläggande för fordringar på avgifter till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning innebär i huvudsak att ansökan om betalningsföreläggande får ske vid allmän underrätt utan hinder av att tvist om anspråket skall prövas av va-nämnden. Skall målet hänskjutas till rättegång skall det dock överlämnas till va-nämnden och ansökan om återvinning skall också göras hos va-nämnden.

Motsvarande regler bör gälla för fordringar på avgifter till huvudman för allmän fjärrvärmeanläggning. Jag föreslår att dessa regler tas upp i en gemensam lag som gäller både allmänna vatten- och avloppsanläggningar och allmänna fjärrvärmeanläggningar. Lagen bör ges rubriken lag om betalningsföreläggande för fordringar som skall prövas av statens va-nämnd. Inga sakliga ändringar föreslås i förhållande till nu gällande lag.

För fordran på avgift till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning eller för allmän fjärrvärmeanläggning får huvudmannen enligt 1 § söka betalningsföreläggande vid allmän underrätt utan hinder av att tvist om anspråket skall prövas av statens va-nämnd.

Bestrider gäldenären ansökningen och hänskjuts målet med anledning härav till rättegång, skall målet enligt 2 § överlämnas till va-nämnden. Talan får inte föras mot beslut om överlämnande. Har annan domstol än högsta domstolen överlämnat målet skall nämnden, om den finner sig inte vara behörig, visa målet åter till den domstol som överlämnat det. Sedan nämnden prövat frågan om återförvisning får frågan huruvida målet hör under nämnden inte upptas på nytt.

Talan i mål som enligt 2 § överlämnats till statens va-nämnd skall enligt 3 § anses väckt vid denna när ansökningen om betalningsföreläggande gjordes hos den allmänna underrätten. Har allmän underrätt i mål om betalningsföreläggande tecknat bevis att utmätning får ske och vill gäldenären söka återvinning skall han hos va-nämnden göra ansökan enligt 8 § lagen om statens va-nämnd inom tid som anges i 35 § första stycket lagsökningslagen (1946: 808).

Beträffande förfarandet vid allmän underrätt i mål som avses i lagen gäller i övrigt enligt 4 § i tillämpliga delar lagsökningslagen.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1976, då den äldre lagen bör upphöra att gälla. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

7.4 Förslaget till lag om ändring i va-lagen

I va-lagen görs endast följdändringar. Jag kan alltså beträffande 13, 23, 27, 30, 34 och 36 §§ hänvisa till vad jag har anfört vid motsvarande paragrafer i förslaget till lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar (se avsnitt 7.1). Förfarandebestämmelserna i 38—54 §§ har förts över till förslaget till lag om statens va-nämnd (se avsnitt 7.2) och skall därför upphöra att gälla.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1976. I 27 § tredje och fjärde styckena föreslås nya räntebestämmelser. För dessa behövs övergångsbestämmelser som har utformats i enlighet med motsvarande bestämmelser för expropriationslagen (se prop. 1975: 102 s. 28). Äldre bestämmelser gäller även efter den 1 juli 1976 i fråga om ränta för tid före

ikraftträdandet. Har skyldighet att utge ränta uppkommit före ikraftträdandet, gäller vidare äldre bestämmelser även för tiden därefter.

7.5 Övriga lagförslag

Enligt 1 § andra stycket anläggningslagen (1973: 1149) gäller anläggningslagen inte allmän vatten- och avloppsanläggning. Motsvarande undantag har gjorts för allmän fjärrvärmeanläggning.

Enligt 13 § 1 mom. andra stycket kommunalskattelagen (1928: 370) kan ny taxering ske om taxeringsenhetens värde ökat eller minskat till följd av myndighets eller domstols beslut, som innebär ändring i fråga om förfoganderätten eller eljest i fråga om rätten att utnyttja den, liksom till följd av att avgift till allmän va-anläggning (anslutningsavgift) eller gatukostnadsbidrag erlagts för taxeringsenheten. Tillägg har gjorts för avgift till allmän fjärrvärmeanläggning. (Frågan om behandling i fastighetstaxeringshänseende av anslutningsavgifter har behandlats i prop. 1973: 162 s. 306.) Vidare har begreppet gatukostnadsbidrag givits den korrekta formuleringen gatumarkersättning eller gatukostnadsbidrag.

8 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar,
2. lag om statens va-nämnd,
3. lag om betalningsföreläggande för fordringar som skall prövas av statens va-nämnd,
4. lag om ändring i lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,
5. lag om ändring i anläggningslagen (1973: 1149),
6. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370).

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Bilaga

Utredningens förslag

Förslag till**Lag om allmänna värmesystem**

Häri genom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser**1 §**

Enligt denna lag kan värmeförsörjning ordnas för bostadshus eller annan bebyggelse genom allmänt värmesystem. Allmänt värmesystem inrättas genom värmeplan.

Den som svarar för allmänt värmesystem inom visst område (verksamhetsområde) är huvudman för verksamheten.

2 §

Allmänt värmesystem utföres som fjärrvärmenät (allmän fjärrvärmeanläggning) eller genom anordnande av ledningsnät för el eller gas på sådant sätt att de kan utnyttjas för värmeförsörjning enligt denna lag.

3 §

Lagens bestämmelser om fastighet äger motsvarande tillämpning på tomträtt som inskrivits. Om det är lämpligt, skall bestämmelserna tillämpas även på byggnad eller annan anläggning som ej hör till fastighet.

4 §

Den som innehar fastighet på grund av testamentariskt förordnande utan att äganderätten tillkommer någon anses vid lagens tillämpning som fastighetens ägare.

Har huvudman för allmänt värmesystem träffat avtal med annan än fastighetens ägare om uppvärmning av byggnad, gäller för denne vad som i lagen föreskrives om fastighetsägare.

Värmeplan*Värmeplans upprättande***5 §**

Värmeplan upprättas genom kommunens försorg kommunvis i den omfattning det behövs för en ändamålsenlig värmeförsörjning i kommunens tätorter.

6 §

Värmeplan skall utmärka och till gränserna ange de för skilda allmänna värmesystem avsedda områden som ingår i planen. För varje allmänt värmesystem skall i värmeplanen anges vem som är huvudman för verksamheten.

Vid värmeplaneringen skall tillses att huvudman har förutsättningar att i behövlig omfattning tillhandahålla energi för uppvärmning enligt värmeplanen.

7 §

Verksamhetsområde får ej omfatta endast vissa av de fastigheter som har sin värmeförsörjning stadigvarande anordnad gemensamt.

8 §

Värmesystem, som innehas av annan än kommun, kommunalförbund, landstingskommun eller statlig myndighet och som är av beskaffenhet att kunna drivas som allmänt värmesystem, får ej intagas i värmeplan utan att innehavaren samtyckt till det och att innehavaren såväl i ekonomiskt avseende som i övrigt kan fullgöra uppgiften som huvudman för värmesystemet.

9 §

Värmeplan skall för att bli gällande antagas av kommunfullmäktige.

Innan förslag till värmeplan antages, skall det under viss tid utställas till granskning genom kommunens försorg. Den som är missnöjd med förslaget, äger inom samma tid framställa anmärkning mot det. Om det är lämpligt får på en gång utställas två eller flera alternativa förslag. Tiden för granskning bestämmes av kommunen. Den får ej sättas kortare än tre veckor. Kungörelse om utställandet skall före den bestämda tidens början ske i den eller de tidningar, i vilka kommunala meddelanden för orten införes.

Sedan värmeplan antagits, skall den tillställas statens industriverk och länsstyrelsen.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller även ändring av plan.

Verkan av värmeplan och värmeplans genomförande

10 §

Fråga om fastighets anslutning till allmänt värmesystem enligt värmeplan och därmed sammanhängande frågor eller om fastighets utnyttjande av annan anordning för värmeförsörjning än vad värmeplanen anger avgörs genom överenskommelse mellan huvudman och fastighetens ägare.

Kan överenskommelse ej träffas i frågor som avses i första stycket gäller bestämmelserna i 11—14 §§.

11 §

På fastighet som ingår i område för värmeplan får inrättas anordning för fastighetens huvudsakliga värmeförsörjning utan anslutning till det värmesystem som värmeplanen anger, endast om fastighetens värmebehov kan med större fördel tillgodoses på detta sätt. Vad som sagts nu gäller även i fråga om förnyelse av befintlig anordning för värmeförsörjning.

Får enligt första stycket anordning för värmeförsörjning inrättas med avvikelser från värmeplanen, skall fastigheten anslutas till annat allmänt värmesystem om det lämpligen kan ske.

12 §

Fastighet skall anslutas till allmänt värmesystem, när fastigheten behöver värmeförsörjning och fastighetens ägare eller huvudmannen för värmesystemet begär det. Huvudmannen är dock berättigad till skäligt anstånd med anslutningen om det behövs för att samordning med andra arbeten ej skall väsentligt försvåras.

13 §

Anordning för värmeförsörjning, som blir onyttig till följd av att fastighet ansluts till allmänt värmesystem, skall ersättas av huvudmannen i den mån det är skäligt med hänsyn till anordningens art, ålder och skick, den fördel ägaren får av det allmänna värmesystemet och övriga omständigheter.

14 §

Huvudman som är berättigad till anstånd med fastighets anslutning till allmänt värmesystem skall i skälig omfattning medverka till att behövlig provisorisk anordning för värmeförsörjning inrättas och skall till fastighetsägaren utge skälig ersättning för ökade kostnader till följd av anståndet.

15 §

Huvudman för allmänt värmesystem är skyldig att tillhandahålla energi för erforderlig uppvärmning åt envar som är ansluten till värmesystemet.

Skyldigheten att tillhandahålla energi enligt första stycket skall dock ej gälla när huvudmannen är ur stånd att fullgöra leveransen till följd av hinder utom hans rådighet. Huvudmannen skall vidare vara berättigad att avbryta leveransen vid fara för person- eller väsentlig egendoms-skada eller när det är erforderligt för sådana arbeten på värmesystemet som är nödvändiga för fullgörandet av leveransskyldigheten.

16 §

Ägare av fastighet som är ansluten till allmänt värmesystem är skyldig betala avgifter till huvudmannen.

Ny ägare av fastighet svarar ej gentemot huvudman för avgift som förfaller till betalning före tillträdesdagen.

Anordnande av allmänt värmesystem m. m.

17 §

Allmänt värmesystem som anordnas inom område med fastställd generalplan eller med stadsplan, tomtindelning eller byggnadsplan skall stå i överensstämmelse med planen.

Gäller eljest särskilda bestämmelser för marks bebyggande eller användning, såsom regionplan, utomplanbestämmelser eller naturvårdsföreskrifter, skall värmesystemet anordnas så, att syftet med bestämmelserna ej motverkas.

Har stadsplan eller byggnadsplan icke fastställts för visst område, får allmänt värmesystem ej anordnas om systemet skulle försvåra områdets ändamålsenliga användning, föranleda olämplig bebyggelse eller motverka lämplig planläggning av området.

18 §

Det åligger huvudmannen för allmän fjärrvärmeanläggning att för varje fastighet som skall anslutas till anläggningen bestämma anslutningspunkt. Uppgift om punktens läge skall lämnas fastighetsägaren inom sådan tid som är skälig med hänsyn till dennes intresse att kunna planera för fastighetens utnyttjande.

Anslutningspunkt skall, om ej särskilda skäl föranleder annat, vara belägen i eller i omedelbar närhet av byggnad som skall uppvärmas

genom fjärrvärmeanläggningen. Behövs särskild anordning för överföring av värme från fjärrvärmeanläggning till fastighetens värmeanläggning (värmeväxlare) skall anslutningspunkten vara belägen i det utrymme inom byggnad där värmeväxlaren skall installeras.

19 §

Ägare av fastighet som skall anslutas till allmän fjärrvärmeanläggning är för fastighetens anslutning skyldig att utan ersättning till huvudmannen upplåta rätt att inom fastigheten nedlägga och underhålla ledning till anslutningspunkten.

20 §

Rätt till ledning enligt 19 § som tillkommit genom beslut i samband med prövning av fråga om fastighets anslutning till allmänt värmesystem är att anse som ledningsrätt enligt ledningsrättslagen (1973: 1144). Vad nu sagts gäller även sådan rätt som tillskapats genom avtal mellan huvudmannen och fastighetsägare i samband med överenskommelse enligt 10 § och som antecknats i fastighetsregistret. Vid anmälan till fastighetsregistret skall fogas avskrift av överenskommelsen med fastighetsägaren.

Drift av allmänt värmesystem avseende fjärrvärme och gas

Värmeinstallation

21 §

När det behövs, får huvudman låta undersöka värmeinstallation avseende fjärrvärme eller gas och dess brukande.

Med värmeinstallation förstås anordning för uppvärmning av byggnad och för framställning av varmvatten för förbrukning. Värmeinstallation omfattar ledning som för fastighet dragits från anslutningspunkt samt värmeväxlare, varmvattenberedare eller annan anordning för värmeförsörjning som förbundits med sådan ledning. Huvudman får dock i föreskrifter som avses i 24 § bestämma att värmeväxlare skall ingå i det allmänna värmesystemet.

22 §

Fastighetsägare får icke utan huvudmannens medgivande installera eller förändra värmeväxlare som står i direkt förbindelse med det allmänna värmesystemet.

Brukande av allmänt värmesystem

23 §

Allmänt värmesystem avseende fjärrvärme eller gas skall utnyttjas så att olägenhet för huvudmannen och annan såvitt möjligt undviks.

24 §

Huvudman för allmänt värmesystem avseende fjärrvärme eller gas meddelar föreskrifter för värmesystemets utnyttjande. Fastighetsägares möjlighet att utnyttja värmesystemet för dess ändamål får ej genom sådana föreskrifter oskäligt begränsas eller försvåras.

25 §

Om huvudman ändrar föreskrifter enligt 24 § för utnyttjande av allmänt värmesystem, skall berörda fastighetsägare i skälig tid innan änd-

ringen träder i kraft skriftligen underrättas om ändringens innebörd och tidpunkten för ikraftträdandet. Motsvarande gäller när huvudman i annat avseende ändrar förutsättningarna för värmesystemets utnyttjande.

Avgifter och taxa

26 §

Avgift som huvudman tager ut för tillhandahållande av fjärrvärme eller gas för uppvärmning får ej överskrida vad som behövs för att täcka nödvändiga kostnader för värmeförsörjningen.

27 §

Avgiftsskyldighet skall fördelas mellan fastigheterna efter skälig och rättvis grund.

28 §

Avgift skall utgå enligt taxa. Avgift kan utgå som engångsavgift och som periodiska avgifter.

Engångsavgift får ej sättas högre än att den svarar mot fastighetens andel i kostnaden för det allmänna värmesystemets utförande.

29 §

Är engångsavgift betungande med hänsyn till fastighets ekonomiska bärkraft och övriga omständigheter, skall avgiften fördelas på årliga inbetalningar under viss tid om fastighetens ägare begär det och godtagbar säkerhet ställes. Avgift får fördelas på högst tio år, om annat ej överenskommits.

30 §

Avgift skall betalas vid anfordran. På obetalt belopp får skälig ränta räknas från dagen för anfordran.

Skadeståndsskyldighet m. m.

31 §

Har huvudman för allmänt värmesystem avseende fjärrvärme eller gas eller fastighetsägare överskridit sin rätt eller åsidosatt sin skyldighet i förhållande till den andre, skall han återställa vad som rubbats eller fullgöra vad som eftersatts samt ersätta skadan.

Avstängning av värmeförsörjning

32 §

Försummar fastighetsägare att i fråga om fjärrvärme eller gas betala avgift som avses i denna lag eller i annat väsentligt hänseende iakttaga vad som åligger honom och har huvudmannen ej genom anmaning kunnat åstadkomma rättelse, får huvudmannen stänga av värmeförsörjningen till fastigheten, om det kan ske utan sanitär olägenhet. Kostnad för avstängningsåtgärd får påföras fastighetsägaren.

Tillsynsman m. m.

33 §

Är annan än kommun, kommunalförbund, landstingskommun eller statlig myndighet huvudman för allmän fjärrvärmearläggning får kommunen utse tillsynsman för anläggningen.

Tillsynsman har tillträde till alla delar av anläggningen. Han får granska räkenskaper och övriga handlingar rörande denna. Han skall årligen avge berättelse över sin tillsyn till kommunen.

Förhållande som påkallar ingripande av kommunen, länsstyrelse eller annan myndighet skall av tillsynsmannen anmälas till kommunen.

34 §

Kan med skäl antagas, att huvudman som avses i 33 § åsidosätter viss eller vissa fastigheters intressen eller annars driver anläggningen på mindre lämpligt sätt, kan länsstyrelsen förordna syssloman att i huvudmannens ställe och för hans räkning driva anläggningen. Syssloman kan entledigas av länsstyrelsen, när förhållandena föranleder det.

Syssloman har rätt till arvode av huvudmannen. Länsstyrelsen bestämmer arvodets belopp.

Tystnadsplikt

35 §

Den som deltagit i undersökningen enligt 21 § får ej obehörigen röja eller nyttja yrkeshemlighet eller annat förhållande som han därvid fått kunskap om. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter häremot dömes till böter eller fängelse i högst ett år.

Allmänt åtal får väckas endast om målsägande anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Prövning av värmefrågor

36 §

Ärende, som enligt 34 § skall handläggas av länsstyrelse, tages upp av länsstyrelsen i det län, där det allmänna värmesystemet har eller skall ha sitt verksamhetsområde eller huvuddelen av detta.

Länsstyrelsen kan vid behov anlita sakkunnig. Den sakkunnige har rätt till ersättning med belopp, som länsstyrelsen bestämmer. Huvudmannen för det värmesystem som ärendet rör betalar ersättningen.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt 34 § eller om ersättning till sakkunnig som avses i andra stycket föres hos kammarrätten genom besvär.

37 §

Mål angående ersättning enligt 13 § samt mål som rör tvist mellan huvudman och fastighetsägare i fråga som avses i denna lag och som ej skall handläggas av länsstyrelsen prövas av statens nämnd för ledningsbunden energi. När huvudman eller fastighetsägare begär det, skall nämnden även fastställa villkor för brukande av allmänt värmesystem avseende fjärrvärme eller gas i den mån föreskrifter eller taxa ej är tillämpliga samt överenskommelse ej kunnat träffas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1975.

Den som innehar fastighet under ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt skall vid tillämpningen av denna lag anses som fastighetens ägare.

Bestämmelserna i denna lag om bygnadsplan äger motsvarande tillämpning på avstyckningsplan.